

ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ

Μετέχοντες σπουδαστές

Καλτσουγιάννης Νικόλαος

Κοκκινούλης Θεόδωρος

Μεταλίδου Αλεξάνδρα

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός

Γαυτάνη Ρεγγίνα

Καθηγήτρια εφαρμογών

Πτυχιακή εργασία για τη λήψη του πτυχίου στην Κοινωνική
Εργασία, από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών
Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος
(Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ Νοέμβριος 1992

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

886

Η επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής μας εργασίας είναι:

Γαϊτάνη Ρεγγίνα
Καθηγήτρια Εφαρμογών Κ.Ε.

Ζωγράφου Ανδρέας
Καθηγητής Κ.Ε.

Γεωργοπούλου Λίλιαν
Καθηγήτρια Εφαρμογών Κ.Ε.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Ευχαριστούμε πολύ την υπεύθυνα Καθηγήτρια Εφαρμογών Ρεγγίνα Γαιτάνη για την πολύτιμη βοήθεια που μας πρόσφερε και την συμπαράστασή της σε όλο το χρονικό διάστημα που εργαστήκαμε για την παιδιακή μας εργασία.

Ευχαριστούμε επίσης ιδιαίτερα τον Καθηγητή κ.Θάνο Παπαδημητρίου για την πολύτιμη συμβολή του στην πραγματοποίηση της έρευνας.

Ευχαριστούμε την Καθηγήτρια Εφαρμογών Ηίλιαν Γεωργοπούλου, τους Δασκάλους και το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του 42ου Δημ. Σχολείου Πάτρας για τη βοήθεια που επίσης μας πρόσφεραν στη διαδικασία της έρευνας.

Τέλος θέλουμε να ευχαριστήσουμε τους γονείς μας για την κατανόηση, την ηθική και υλική συμπαράσταση που μας προσέφεραν προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού μας.

Σκοπός της μελέτης μας είναι να γνωρίσουμε κατά πόσο και με ποιό τρόπο η τηλεοπτική παρακολούθηση επιδρά θετικά ή αρνητικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών ηλικίας 9-11 χρόνων όπως επίσης να δούμε υπό ποιές προϋποθέσεις είναι καταρθωτή η ενίσχυση των θετικών και η μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της τηλεόρασης ώστε να αποτελέσει παράγοντα ανάπτυξης και σωστής διαπαιδαγώγησης των παιδιών.

Οι επιμέρους στόχοι της εργασίας μας είναι:

- να μελετήσουμε το χρόνο τηλεοπτικής παρακολούθησης και τα προγράμματα που επιλέγουν τα παιδιά
- να μελετήσουμε την επίδραση της τηλεοπτικής Βίας στη συμπεριφορά του παιδιού
- να δούμε την επίδραση της τηλεοπτικής διαφήμισης στην καταναλωτική συμπεριφορά των παιδιών
- να δούμε τις επιπτώσεις της τηλεόρασης στις ενδοοικογενειακές σχέσεις
- να γνωρίσουμε την επίδραση των μηνυμάτων-προτύπων της τηλεόρασης όσον αφορά τους ρόλους των δύο φύλων και των φυλετικών ομάδων πάνω στην προσωπικότητα του παιδιού
- να γνωρίσουμε την επίδραση της τηλεοπτικής παρακολούθησης στον ελεύθερο χρόνο και στο χρόνο δημιουργικής απασχόλησης των παιδιών (παιχνίδι, διάβασμα)
- να εντοπίσουμε το ρόλο της εκπαιδευτικής τηλεόρασης
- να μελετήσουμε την επίδραση της τηλεόρασης στη μάθηση και ανάπτυξη της προσωπικότητας

- να μελετήσουμε την επίδραση της τηλεόρασης στη σχολική επίδοση.

Ξεκινώντας την εργασία μας - στο Πρώτο κεφάλαιο - γίνεται μια εισαγωγή στο θέμα της μελέτης που είναι οι επιδράσεις της τηλεόρασης στην διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών και οι αντίκρουσμένες απόψεις επιστημόνων και θεωρητικών για το είδος των επιδράσεων αυτών. Στη συνέχεια παρουσιάζονται ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της μελέτης καθώς και οι ορισμοί όρων που χρησιμοποιούνται στο κείμενο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αρχικά παρουσιάζεται μια ιστορική αναδρομή της εξέλιξης της τηλεόρασης από την εμφάνιση της ως σήμερα. Στη συνέχεια αναλύονται οι ρόλοι της τηλεόρασης ως θεατού και φορέα κοινωνικοποίησης.

Στο ίδιο κεφάλαιο γίνεται ανάλυση των τομέων και τρόπων επίδρασης της τηλεόρασης στα παιδιά. Ειδικότερα αναλύονται οι παρακάτω τομείς: Τηλεοπτική Βία και συμπεριφορά, τηλεοπτική διαφήμιση, τηλεόραση και ενδοοικογενειακές σχέσεις, επίδραση της τηλεόρασης στους κοινωνικούς ρόλους (φύλα, φυλετικές ομάδες), τηλεόραση και ελεύθερος χρόνος, τηλεόραση και εκπαίδευση, τηλεόραση και μάθηση και τέλος τηλεόραση και σχολική επίδοση .

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στην έρευνα - που πραγματοποιήθηκε στο 42ο Δημ. Σχολείο Πάτρας- με σκοπό την μελέτη των επιδράσεων της τηλεοπτικής παρακολούθησης σε παιδιά ηλικίας 9-11 χρόνων του παραπάνω σχολείου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται μια ποιοτική Ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα γενικά συμπεράσματα

από όλη τη μελέτη, ακολουθούν εισηγήσεις-προτάσεις για την μετατροπή της τηλεόρασης σε παράγοντα ανάπτυξης και σωστής διαπαιδαγόγησης των παιδιών.

Στο παράρτημα Α γίνεται μια ποσοτική Ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας και στο παράρτημα Β παραθέτουμε το ερωτηματολόγιο της έρευνας.

Τέλος στο παράρτημα Γ παραθέτουμε μερικά στατιστικά στοιχεία σχετικά με το θέμα της τηλεόρασης.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	1
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ	2
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
Το πρόβλημα	7
Σκοπός της μελέτης	9
Ορισμοί όρων	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ	
Α. Ιστορική αναδρομή	14
Β. Τηλεόραση ως θεσμός	16
Γ. Τηλεόραση ως φορέας κοινωνικοποίησης	17
Δ. Η επίδραση της τηλεοπτικής βίας στη συμπεριφορά του παιδιού	19
Δ1. Ποσότητα βίας στα τηλεοπτικά προγράμματα	19
Δ2. Θεωρίες ερμηνείας της βίας	23
I. Θεωρίες της μη αρνητικής επίδρασης της τηλεόρασης	23
II. Θεωρίες της αρνητικής επίδρασης της τηλεόρασης	28
Δ3. Τρόπος επίδρασης της βίας	33
Δ4. Έρευνες για την επίδραση της βίας στο διεθνή χώρο	37
Δ5. Μέθοδοι μέτρησης της επίδρασης στις έρευνες	40
Δ6. Έρευνες για την επίδραση της βίας στον Ελλαδικό χώρο	41
Ε. Η επίδραση της τηλεοπτικής διαφήμισης	44

E1. Η θεραπευτική των συγκρούσεων της επίδρασης της τηλεοπτικής διαφήμισης στο παιδί	45
E2. Τρόπος επίδρασης της τηλεοπτικής διαφήμισης	48
E3. Τομείς επίδρασης της τηλεοπτικής διαφήμισης	50
I. Καταναλωτική συμπεριφορά	50
II. Ρόλοι των φύλων	52
III. Ενδοοικογενειακές σχέσεις	54
IV. Υγεία	54
E4. Θετική επίδραση της τηλεοπτικής διαφήμισης	56
ΣΥ. Τηλεόραση και ενδοοικογενειακές σχέσεις	57
Z. Επίδραση της τηλεόρασης στους κοινωνικούς ρόλους	61
Z1. Στερεότυποι ρόλοι του φύλου και μάθηση του ρόλου των φύλων	63
Z2. Φιλετικά πρότυπα	67
Z3. Τηλεοπτικά - Επαγγελματικά πρότυπα	69
H. Τηλεόραση και ελεύθερος χρόνος	70
Θ. Τηλεόραση και εκπαίδευση	75
Θ1. Λειτουργικά χαρακτηριστικά της τηλεόρασης	78
Θ2. Χρήση της τηλεόρασης για εκπαιδευτικούς σκοπούς	78
Θ3. Ο ρόλος της τηλεόρασης στη μαθησιακή διαδικασία	79
Θ4. Παιδαγωγικές λειτουργίες της τηλεόρασης	80
Θ5. Πλεονεκτήματα της τηλεόρασης ως παιδαγωγικού μέσου	81
Θ6. Σκοπός της διδασκαλίας και μορφές εκπαιδευτικών εκπομπών	83
Θ7. Εκπαιδευτική τηλεόραση και διεθνής έρευνα	84
I. Τηλεόραση και μάθηση	86

11.Υηλεδραση και σχολικη επιδωση	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ	
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	95
Ειδος ερευνας η μελέτης	95
Διαστάσεις του θέματος ερευνας	96
Κόρυος σκοπός της ερευνας	97
Δειγματοληψία	98
Τρόπος συλλογής πληροφοριών	99
Ερωτηματολόγιο	100
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV	
ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	102
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	
ΠΕΡΙΛΗΨΗ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	111
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	
Α. Πίνακας υπολογισμών	121
Β. Ερωτηματολόγιο	146
Γ. Στατιστικά – Πίνακες	156
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εποχή μας η οπτικοακουστική εικόνα έχει γίνει ο απαραίτητος καθημερινός μας σύντροφος και η τηλεοπτική επικοινωνία απαραίτητο στοιχείο της καθημερινής μας ζωής τόσο που έχει αλλάξει την κοινωνική μας συμπεριφορά. Η τηλεόραση για πολλές οικογένειες έχει πάρει τη σημασία ενός ακόμη μέλους της. Η "συναναστροφή" του παιδιού με την τηλεόραση ως διαμορφωτικός παράγοντας της προσωπικότητας έχει απασχολήσει επανειλημμένα και σε διεθνές επίπεδο παιδαγωγούς, ψυχολόγους και κοινωνικούς επιστήμονες. Τόσο λόγω της ευάλωτης ηλικίας του, όσο και του γεγονότος ότι τα παιδιά αποτελούν την πλειοψηφία των τηλεθεατών. Όλες οι προσπάθειες συντείνουν στην αντικειμενική προσέγγιση και την αποκάλυψη του μυστηριώδους εκείνου πέπλου που φαίνεται να καλύπτει την τηλεοπτική οθόνη, προσπαθώντας έτσι να δώσουν απάντηση στα παρακάτω σοβαρά ερωτήματα: Τι είναι τέλος πάντων και τι κάνει η τηλεόραση; Είναι το "κουτί της Πανδώρας" ή ο "Δούρειος Ίππος" μέσα στο σπίτι μας;

Πολλά λέγονται και γράφονται από ειδικούς και μη καθημερινά σχετικά με τα καλά και τα άσχημα, τις θετικές και αρνητικές επιδράσεις της τηλεόρασης στους μικρούς τηλεθεατές. Μερικοί την εκθειάζουν σαν "σκεύος" σοφίας και μάθησης και άλλοι την παρουσιάζουν σαν "σκεύος κατάρτας και συμφοράς". Τη χαρακτηρίζουν "μαγικό κουτί", "ανώνυμο συμπαιδαγωγό", "μπέιμπι σίτερ" αλλά και την κατηγορούν σαν "χαζοκούτι", "άφυχο κουτί", "τέταρτη εξουσία",

"εργαστήριο αυτοπάτης", "ναρκωτικό της πρίζας", "τοιχάκια των ματιών" κ.α.

Σχετικές έρευνες έδωσαν θετικά και αρνητικά πορίσματα , έδειξαν θετικές θετικές και αρνητικές επιδράσεις της τηλεόρασης στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών.

Η σύγχρονη ωστόσο θεώρηση και αντιμετώπιση του προβλήματος δεν στέκεται τόσο στις όποιες επιδράσεις αλλά υποδεικνύει τρόπους διαμόρφωσης σωστής τηλεοπτικής συμπεριφοράς και σωστού πλαισίου χρήσης της τηλεόρασης για την ενίσχυση και την εξασθένηση των θετικών και αρνητικών αντίστοιχα.

Το πρόβλημα

Η αλματώδης εξελικτική πορεία της τηλεόρασης θα μπορούσε να παραλληλιστεί με εκείνη της εκβιομηχάνισης και της σύγχρονης τεχνολογικής επανάστασης. Άκριβώς αυτή η δυναμική παρουσία της που φαίνεται να κυριαρχεί όλο και περισσότερο σε όλους τους χώρους της πολιτιστικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής του ανθρώπου επέφερε μια δικαιολογημένη αναστάτωση και αποτέλεσε πρόκληση για ατέλειωτες και ζωηρές συζητήσεις, αλληλοσυγκρουόμενες απόψεις και επιστημονικές διενέξεις.

Η επίδραση της τηλεοπτικής παρακολούθησης στην προσωπικότητα και συμπεριφορά των παιδιών συγκεντρώνει όχι τυχαία το ενδιαφέρον των επιστημονικών ερευνών. Ερευνες έδειξαν ότι τα παιδιά τριών μόλις μηνών σταματούν το θηλασμό για να κοιτάξουν τηλεόραση, ενώ αργότερα σε ηλικία 2-5 χρόνων είναι οι πολυπληθέστεροι τηλεθεατές και 6-11 χρόνων αφιερώνουν περισσότερη ώρα και από τους εφήβους και τους ενήλικες για τηλεοπτική παρακολούθηση.

Σε ηλικία 3 χρόνων τα παιδιά δεν κατανοούν τα διαδραματιζόμενα στη μικρή οθόνη, ενώ τα 3 ως τα 7 τους χρόνια αποκτούν τη δυνατότητα κατανόησης μόνο σύντομων και απλών ιστοριών χωρίς πολυπλοκότητα νοημάτων καθώς απουσιάζουν οι μηχανισμοί διαχωρισμού φανταστικού - πραγματικού.

Κάτι τέτοιο είναι θεωρητικά δυνατό σε ηλικία 8-9 ετών όπου τα παιδιά έχουν την ικανότητα παρακολούθησης σχετικής αξιολόγησης κάποιων ταινιών, μεγαλύτερης διάρκειας χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι δυνατός ο απόλυτος διαχωρισμός μεταξύ φαντασίας και πραγμα-

τικότητας. Η υπερβολική παρακολούθηση της τηλεόρασης στην ηλικία αυτή αλλά και σε μεγαλύτερες δημιουργεί δυσδιάκριτα όρια μεταξύ φανταστικού και μη και αμβλύνει την ευαισθησία τους στα πραγματικά γεγονότα με παράλληλη πτώση του συγκινησιακού επιπέδου.

Άλλες έρευνες έχουν καταδείξει θετική σχέση μεταξύ τηλεοπτικής βίας και επιθετικότητας, τηλεοπτικής παρακολούθησης και περιορισμού βασικών πνευματικών και σωματικών λειτουργιών τηλεοπτικής παρακολούθησης και γλωσσικής δυσχέρειας απουσία επαρκούς λεκτικής επικοινωνίας με το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον μείωση του ελεύθερου και του διαθέσιμου για επικουρητικές ασχολίες (διάβασμα, παιχνίδι) χρόνου της τηλεοπτικής διαφήμισης και της υπερκαταναλωτικής συμπεριφοράς.

Είναι σίγουρο πως η αληθοφάνεια που παρουσιάζουν τα αποτελέσματα των παραπάνω ερευνών βρίσκεται σε συνάρτηση με την άκριτη και χωρίς περιορισμούς και επιλογές παρακολούθηση, όπως επίσης σίγουρο είναι το γεγονός ότι η τηλεόραση δεν αποτελεί κατάρρα ή κακό από τη φύση της.

Το αντίθετο μάλιστα καθώς συμβάλει μέσα από τη σωστή επιλογή και παρακολούθηση στη γενική μόρφωση και ανάπτυξη προσφέροντας απεριόριστες εκπαιδευτικές, επιμορφωτικές, ψυχαγωγικές και ενημερωτικές δυνατότητες στο παιδί.

Σκοπός της μελέτης

Σκοπός της μελέτης μας είναι να γνωρίσουμε κατά πόσο και με ποιό τρόπο η τηλεοπτική παρακολούθηση επιδρά θετικά ή αρνητικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών όπως επίσης να δούμε υπό ποιές προϋποθέσεις είναι καταρθητή η ενίσχυση των θετικών και η μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της τηλεόρασης ώστε να αποτελέσει παράγοντα ανάπτυξης και σωστής διαπαιδαγώγησης των παιδιών.

Επιμέρους στόχοι στην εργασία μας είναι:

- να μελετήσουμε το χρόνο τηλεοπτικής παρακολούθησης και τα προγράμματα που επιλέγουν τα παιδιά.
- να μελετήσουμε την επίδραση της τηλεοπτικής βίας στη συμπεριφορά του παιδιού.
- να δούμε την επίδραση της τηλεοπτικής διαφήμισης στην καταναλωτική συμπεριφορά των παιδιών.
- να δούμε τις επιπτώσεις της τηλεόρασης στις ενδοοικογενειακές σχέσεις.
- να γνωρίσουμε την επίδραση των μηνυμάτων - προτύπων της τηλεόρασης όσον αφορά τους ρόλους των δύο φύλων και των φυλετικών ομάδων πάνω στην προσωπικότητα του παιδιού.
- να γνωρίσουμε την επίδραση της τηλεοπτικής παρακολούθησης στον ελεύθερο χρόνο και στον χρόνο της δημιουργικής απασχόλησης των παιδιών (παιχνίδι, διάβασμα κ.α.)
- να εντοπίσουμε το ρόλο της εκπαιδευτικής τηλεόρασης.
- να μελετήσουμε την επίδραση της τηλεόρασης στην μάθηση και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας.

- να μελετήσουμε την επίδραση της τηλεόρασης στη σχολική επί-
δοση.

Ορισμοί όρων

1. Επιθετικότητα

"Επιθετικότητα είναι η πρόθεση ενός ατόμου να προκαλέσει εσω-
ματική ή ψυχική οδύνη σε κάποιον άλλο". (Γεωργιάδης, στον
Βουϊδοσίγκυ, 1992, σελ. 19)

"Επιθετικότητα είναι μια συμπεριφορά, η οποία στοχεύει να
προξενήσει συνειδητά ή ασυνειδητά βλάβη σε κάποιον, να τον πικρά-
νει ή να τον τραυματίσει ή να καταστρέψει κάποιο αντικείμενο".

(M. Jander και D. Ullmann, στον ίδιο, 1992, σελ. 19)

"Επιθετικότητα είναι ένα ευρύ φάσμα επιθετικών τρόπων
συμπεριφοράς καταστρεπτικού χαρακτήρα, που εκδηλώνονται με λόγια ή
με πράξεις και κατευθύνονται συνειδητά ή ασυνειδητά εναντίον του
ιδιου του ατόμου ή εναντίον διαφόρων αντικειμένων που μπορεί να
είναι άνθρωποι, ζώα ή πράγματα". (H. Rohm, στον ίδιο, 1992,

σελ. 20) Συμφωνούμε με τον παραπάνω ορισμό (H. Rohm) και
αυτό εννοούμε με τον όρο επιθετικότητα, στην πτυχιακή μας.

"Επιθετικότητα είναι η συμπεριφορά του ατόμου που έχει ως
σκοπό να προκαλέσει βλάβη ή πόνο σε συνάνθρωπό του ανεξάρτητα από
το βαθμό επιτυχία ή αποτυχία του". (Aronson, στους

Κ. Νικολαΐδη, Δημητρακόπουλο, Πασχαλίδη, 1988, σελ. 377).

2. Βία

"Βία είναι η φυσική επιθετικότητα που κατευθύνεται εναντίον
προσώπων και προνοθετεί μια κατάσταση δύο τουλάχιστον συμμετε-

όντων μερών". (H.Tsch, στον Βουδισμό, 1992, σελ. 21)

"Βία είναι εκδήλωση δύναμης ή και εξουσίας, που έχει σαν συνέπεια ή και σκοπό τη βλάβη μεμονωμένων ατόμων ή ομάδων ανθρώπων". (B.Schorb και H.Theunert, στον ίδιο, σελ. 21)

Συμφωνούμε με τον παραπάνω ορισμό της βίας (Schorb και Theunert).

"Βία είναι μια πράξη που «κλειάζεται» με οδυνηρό ή επιζήμιο τρόπο στη φυσική, ψυχολογική και κοινωνική υγεία-κατάσταση ή ομάδων". (Royal Commision on violence στους

Ναυρίδη - Δημητρακόπουλο - Πασχαλίδη 1988 σελ. 377).

3. Τηλεόραση

"Τηλεόραση είναι ένα οπτικοακουστικό μέσο μαζικής επικοινωνίας το οποίο επιτρέπει τη μετάδοση κάποιων γεγονότων σε ένα πρακτικά απεριόριστο αριθμό ατόμων και μάλιστα χωρίς γεωγραφικούς περιορισμούς .

Ταυτόχρονα επιτρέπει στον οποιονδήποτε να πάρει μέρος, ως δέκτης , στη μετάδοση αυτή των πληροφοριών , χωρίς ο ίδιος να προσπαθήσει για την ανάπτυξη κάποιας ιδιαίτερης ικανότητας όπως θα συνέβαινε με το διάβασμα". (Ε. Παπαγεωργίου στο "ΕΙΝΑΙ" 1992, σελ. 82).

4. Στερεότυπα

"Στερεότυπα . Αποτελούν γνωστικούς μηχανισμούς οι οποίοι μας επιτρέπουν να διακρίνουμε κάποια συνοχή σε έναν πολυσύνθετο κόσμο, και συνεπώς να κάνουμε προβλέψεις και να βγάλουμε γρήγορα συμπεράσματα τα οποία, ως επί το πλείστον είναι ορθά". (Δρακοπούλου, στο Ναυρίδη, 1988, σελ. 85).

"Στερεότυπα εννοούμε ένα σύνολο ιδιοτήτων που αποδίδουμε στον άνδρα ή στη γυναίκα, στο παιδί ή στον ενήλικο, στο άτομο με στοιχειώδη εκπαίδευση ή πανεπιστημιακή κ.τ.λ." (Δουλκέρη, 1991, σελ. 14).

"Στερεότυπα είναι προκατασκευασμένα σχήματα αντίληψης-σκέψης (διανοητικές εικόνες-ιδέες) που παρεμβάλλονται ανάμεσα στην πραγματικότητα και την αντίληψη που θα πάμε να σχηματίσουμε για αυτή την πραγματικότητα, προκαλώντας απλοποιήσεις και γενικεύσεις που τη διαστρεβλώνουν". (Φίλιας κ.ά., 1983, σελ. 237).

"Λέγοντας στερεότυπο εννοούμε ένα σύνολο αρνητικών γνωρισμάτων που με τρόπο υπεραπλουστευμένο, ακραίο και μεροληπτικό χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν και να χαρακτηρίσουν ένα κοινωνικό σύνολο και να το κρατήσουν έτσι σε απόσταση από το σύνολο εκείνο που δημιουργεί και χρησιμοποιεί το στερεότυπο. Το στερεότυπο είναι επομένως ένας μηχανισμός αποκλεισμού και απομόνωσης, με τον οποίο ένα κοινωνικό σύνολο εντάσσεται στη θέση του "Ξένου". (Τσαούσης, 1987, σελ. 166).

Συμφωνούμε με τον παραπάνω ορισμό του Τσαούση,

5. Κοινωνικοποίηση

"Η κοινωνικοποίηση αποτελεί μια δυναμική λειτουργία. Είναι συνεχής και αδιάλειπτη, γιατί ακριβώς συνεχής είναι η ανάθεση, ανάληψη και εξέλιξη των ρόλων κατά τη διάρκεια της ανθρώπινης ζωής. Η εκμάθηση των ρόλων που καλούνται να παίξουν τα άτομα, των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων, που έχουν ως προς τα άλλα μέλη ή μη μέλη της ομάδας, του τρόπου γενικότερα, με τον οποίο οφείλουν να ενεργούν σε κάθε περίπτωση, αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία οικοδομείται η κοινωνικοποίηση". (Φίλιας κ.ά., 1983, σελ. 161).

"Είναι η διαδικασία ένταξης και ενσωμάτωσης του ατόμου σε

ένα κοινωνικό σύνολο. Με τη διαδικασία αυτή η κοινωνία εντάσσει και ενσωματώνει το άτομο στους κόλπους της και του μεταβιβάζει την κοινωνική κληρονομιά της. (Τσαούσης, 1987, σελ.145-146).
* Συμφωνούμε με το παραπάνω ορισμό του Τσαούση.
δ. Κοινωνικοί ρόλοι

"Κοινωνικός ρόλος είναι ακριβώς το σύνολο των δραστηριοτήτων και συμπεριφορών που συνιστούν μια συγκεκριμένη θέση μέσα σε ένα δεδομένο σύστημα καταμερισμού εργασίας". (Φίλιπς κ.α., 1983, σελ. 193).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Α. Ιστορική αναδρομή .

Όπως αναφέρει ο Κόρτερ (1976, σελ. 14) όταν οι Γάλλοι θέλουν να πουν ότι αυτοί πρώτοι ευλόγησαν την ιδέα της τηλεόρασης, αναφέρονται σε δύο συγγραφείς τους του τέλους του περασμένου αιώνα, που φαντάστηκαν τη θέαση ενός γεγονότος την ίδια στιγμή που συμβαίνει πάνω σε μια οθόνη πολύ μακριά από το γεγονός. Στο αφήγημά του του "Η μέρα ενός Αμερικανού δημοσιογράφου του 2889", ο Ιούλιος Βέρν προφήτησε ένα τηλέφωνο συμπληρωμένο με ένα τηλεέφοτο. Και στον "20ο αιώνα", ο Αλμπέρ Ρομπιντά περιέγραψε κάποιο τηλεφωνοσκόπιο που εμφάνιζε τις εικόνες του σε μια γιγάντια κρυστάλλινη.

Ο Δουκλιανός αυτός ο οξυδερκής Έλληνας σοφιστής πριν 2.000 χρόνια είχε γράψει στην "Αληθινή Ιστορία του" : "Και μην και άλλο θέαμα εν τοις βασιλείοις εθεασάμην, κάτοπτρον μέγιστον κείται υπέρ φρέατος ου πάνω βαθέως. Αν μιν ουν ες το φρέαρ καταβή τις, ακούει πάντων των παρ" ημιν εν τη γη λεγομένων, εαν θε ες το κάτοπτρον αποβλέψη πάσας μιν πόλεις, πάντα δε εθνηρά, ωσπερ εφεστώς εκάστοις".

(ΣΤΟΥ ΙΔΙΟ, 1976, σελ. 14)
"Το φανταστικό μέγιστο κάτοπτρο του αρχαίου προγόνου μας, η γιγάντια κρυστάλλινη οθόνη του νεότερου Γάλλου και τα παρόμοια, εκφράζουν την υποσυνείδητη (ή την συνείδητή) επιθυμία του ανθρώπου, απλώς να βεί να ενισχύσει τις οπτικές δυνατότητες, δηλαδή να πλουτίσει το θέαμα του, εκθράζουν το βαθύτερο αίτημα του, να μάθει περισσότερα βλέποντας μακρύτερα, να γνωρίσει την αλή-

θεια του απώτερου, να γνωρίσει την αλήθεια και μάλιστα να τη διαπιστώσει με τα ίδια του τα μάτια;" (ΣΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, 1976, σελ.14).

Όπως αναφέρει ο ίδιος, ^{1976, σελ.14} την ιδέα της τηλεόρασης παρέλαβε στα τέλη του περασμένου αιώνα η επιστήμη, η οποία συνηθίζει να ακολουθεί τον δρόμο που ανοίγουν οι πωλητές. Στα 1894, ο γερμανός Πάουλ Νίπκοφ έχει κιάλας έτοιμο τον περιστρεφόμενο δίσκο του. Μια υποτυπώδη μορφή τηλεοπτικής συσκευής με μια παραμορφωμένη εικόνα σαν είδωλο ενός εφιαντικού κόσμου.

Στα 1923, ο ρωσοαμερικανός Βλαδίσμηρος Κοσμάς Ζβορύκιν, επιδεικνύει το ηλεκτρονικό του "εικονοσκόπιο", και τότε "... "εγένετο τηλεόρασης"! Υστερα από 10 χρόνια, ο Ζβορύκιν θα παραχωρήσει τα δικαιώματα για εμπορική εκμετάλλευση του εικονοσκοπίου στην RCA, και σε 3 χρόνια, το 1936 το BBC θα αρχίσει το κανονικό του τηλεοπτικό πρόγραμμα.

Κι ενώ περνούσε από ένα τέτοιο στάδιο η τηλεόραση, ξασπάει ο Β παγκόσμιος πόλεμος. Στα χρόνια του, η τεχνική των ηλεκτρονικών προοδεύει. Είναι τα χρόνια του ραντάρ που επισημαίνει ακριβέστερα την παρουσία του εχθρού, κι εξασφαλίζει πληρέστερη την καταστροφή του. Όταν όμως τελειώσει ο πόλεμος, οι βιομηχανίες των ηλεκτρικών (που θα έπρεπε να κλείσουν) βρίσκουν στη μαζική παραγωγή της ειρηνικής τηλεόρασης, το μάννα της επιβίωσής τους.

Ο μεταπολεμικός άνθρωπος, κουρασμένος από το πανηγύρι του θανάτου, με κοκκινισμένα τα μάτια από το ερεθιστικό θέαμα των εικόνων του αίματος, ζητάει να ξεχάσει, να ξεφύγει από ότι τον βασανίζει τη μνήμη του και τη συνείδηση του.

Οι μεγάλες βιομηχανικές χώρες αρχίζουν να δοκιμάζουν διαστακτικά, στην αρχή, πυρετικά αμέσως μετά, το νέο επικοινωνιακό μέσο.

Στην Αγγλία οι πρώτες τηλεοπτικές εκπομπές αρχίζουν όπως είπαμε από το BBC, το 1936. Στις Ηνωμένες Πολιτείες το 1939, από τη Διεθνή Έκθεση της Ν. Υόρκης. Στη Γαλλία εγκαινιάζεται το 1936 ο πομπός του Πύργου του Αϊφελ, ενώ η πρώτη εκπομπή (μια στρατιωτική παρέλαση) μεταβιβάζεται το 1939 από τη Γίλλη. Αξίζει εδώ να σημειωθεί, πως το πρώτο πειραματικό τηλεοπτικό πρόγραμμα του κόσμου ήταν εκπαιδευτικό, και μεταδόθηκε από τον αμερικανικό σταθμό W9xk στις 25 Γενάρη 1933, για λογαριασμό του πανεπιστημίου της Αιόβας.

Η Αμερική ξετρελάθηκε με την νέα εφεύρεση, βλέποντας την τηλεόραση όχι επικοινωνιακά, αλλά καταναλωτικά. Το κύκλωμα προσφορών και ζήτησης, στηρίχθηκε σε πολύ γερές βάσεις. Οι βιομηχανίες αρχίζουν να παράγουν συσκευές, που ο κόσμος τις αγόραζε μαζικά, μόλο που δεν έβλεπε παρά ελάχιστες εκπομπές, αφού ακόμα δεν υπήρχαν κανάλια. Σε λίγο όμως τα κανάλια αρχίζουν να ξεφυτρώνουν κατά δεκάδες, ενώ οι συσκευές, το 1939 είχαν κιάλια φθάσει το αριθμό των ραδιοφώνων. Από το 1946 και μετά το "τηλεοπτικό τέρας" εξορμάει με δύναμη ασυγκράτητη, για να κατακύσει σε λίγο σχεδόν απ' άκρη σ' άκρη τον πλανήτη. Έτσι βλέπουμε πως στις Ηνωμένες πολιτείες υπάρχουν 1.000.000 συσκευές το 1949, 10.000.000 το 1951, 50.000.000 συσκευές 1959. Στην Αγγλία, 130.000 συσκευές το 1949, 760.000 περίπου το 1951, 900.000 συσκευές το 1959. Στη Γαλλία 700.000 περίπου το 1958, 4.300.000 συσκευές το 1963, 12.500.000 συσκευές το 1973. Σ' όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες παρατηρείται ανάλογος ρυθμός.

Β.Η Τηλεόραση ως Θεσμός

Στην εποχή μας τα Μ.Π.Ε αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινής μας ζωής. Είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι ολο και μεγαλύτερος αριθμός ατόμων βλέπει τηλεόραση ως μέσο από το οποίο αντλεί τις εννοιές του, τις εικόνες του, για την πραγματικότητα, την πληροφόρησή του, τους ηρώες του, τις αξίες του, τα σύμβολα του ακόμα και την γλώσσα. Η τηλεόραση καθιερώνει ένα είδος επικοινωνίας που απλώνεται σε χώρους εκτός απ αυτή: στις διαπροσωπικές σχέσεις, στους θεσμούς, στα άλλα μέσα μαζικής πληροφόρησης. Όπως σημειώνει η Ιδία (στον Ναυρίδη, 1988, σελ. 102) ιδιαίτερα χαρακτηριστική είναι η επιδράσή της στα άλλα μέσα πληροφόρησης. Η αλλαγή στο σχήμα των εφημερίδων, η όψη της πρώτης σελίδας τους, η χρήση οπτικών-παραστατικών σχεδιαγραμμάτων και εικόνων σε εφημερίδες, βιβλία, περιοδικά αποτελούν προσπάθειες τηλεοπτικής σύλληψης της πραγματικότητας.

Συνεχίζοντας η Ιδία (στον Ιδίο, 1988, σελ. 102) αναφέρει ότι, παραδοσιακά, η τεράστια εξουσία της τηλεόρασης στον τρόπο οργάνωσης και σύλληψης της πραγματικότητας έχει ερμηνευθεί ως αποτέλεσμα καταπίεσης και χειραγώγησης πάνω στους τηλεθεατές τους οποίους αλλοτριώνει από τις πραγματικές τους ανάγκες ενώ ταυτόχρονα τους επιβάλλει νέες ψευδείς για να τις εκμεταλλευτεί. Σήμερα όμως η εξουσία της τηλεόρασης οφείλεται στο γεγονός ότι είναι ένας από τους σημαντικότερους μηχανισμούς μέσα από τους οποίους παράγονται, αναπαράγονται συλλογικά κοινωνικά νοήματα. Δηλ. όπως αναφέρει η Ιδία η τηλεόραση παρέχει κοινές εικόνες, αναπαράστασεις και νοήματα πάνω στα οποία άτομα και ομάδες μπορούν να

κατασκευάζουν μια εικόνα των συμπεριφορών και αξιών, των νοημάτων άλλων ομάδων και ατόμων και έτσι συνολικά να αποκτήσουν κατανόηση της κοινωνικής πραγματικότητας ως όλου.

Η τηλεόραση ως μέσο διακίνησης κοινωνικής γνώσης υπερτερεί σε σχέση με τα άλλα μέσα πληροφόρησης ως προς δυο χαρακτηριστικά: α) ως προς το χώρο, παρέχει ένα πολύ αμεσότερο τρόπο σύνδεσης του τόπου ενός γεγονότος με τον τηλεθεατή με αποτέλεσμα την υπέρβαση της απόστασης που επιβάλλει ο τόπος, β) ως προς το χρόνο, έχει την ικανότητα να παρουσιάζει το παρελθόν με την ίδια αμεσότητα, όπως το παρόν και σε τελευταία ανάλυση να δημιουργεί γνώσεις στον τηλεθεατή.

Όπως αναφέρει ο Τερλαξής : "Η διαδικασία της τηλεοπτικής πληροφόρησης καταλήγει σε κοινωνική διαδικασία. Αυτό σημαίνει ότι η μετάδοση μηνυμάτων και εικόνων σπάνια βρίσκουν τον τηλεθεατή τελείως απροετοίμαστο χωρίς επιχειρήματα και αποκομμένο από το κοινωνικό του περιβάλλον. Η τηλεόραση δεν μπορεί να επηρεάζει τις μάζες του πληθυσμού ακαριαία και ριζικά και δεν έχει τη δύναμη να ανατρέψει άμεσα πεποιθήσεις και πολιτικές ιδεολογίες ερμηνεύοντας τα γεγονότα με τον δικό της κυρίαρχο τρόπο". (Ναυρίδης, 1988, σελ. 112).

Η τηλεόραση και τα Μ.Μ.Ε., γενικότερα, είναι κατεξοχήν οι θεσμοί που περιγράφουν και ερμηνεύουν τα γεγονότα και τα φαινόμενα που συνθέτουν τον κόσμο γύρω μας. Μέσα από τη λειτουργία τους δημιουργείται, τροποποιείται και μετασχηματίζεται η κουλτούρα της κοινωνίας μας.

Γ. Η τηλεόραση ως φορέας κοινωνικοποίησης

Η τηλεόραση αποτελεί σήμερα το σημαντικότερο ηλεκτρονικό μέσο μαζικής επικοινωνίας το οποίο εξαιτίας των σύγχρονων κοινωνικών αλλαγών στους παραδοσιακούς φορείς κοινωνικοποίησης (οικογένεια, σχολείο, εκκλησία), κατάφερε να συμπληρώσει και να υποκαταστήσει μερικούς απ' αυτούς στη διαδικασία της κοινωνικοποίησης .

Το στένεμα του συγγενικού περιβάλλοντος που περιορίστηκε σχεδόν στους γονείς κυρίως για το παιδί των πόλεων, η εξαφάνιση της γειτονιάς και η αναγκαστική παραμονή και δράση του μέσα στο διαμέρισμα έδωσαν στην τηλεόραση τη δυνατότητα να καταλάβει σημαντική θέση στη ζωή του.

"Ο κοινωνικοποιητικός ρόλος της τηλεόρασης στην θετική μορφή του, για τους τηλεθεατές όλων των ηλικιών και προπάντων για τα παιδιά εστιάζεται στη διαδικασία της παροχής και προσφοράς γνώσης και μόρφωσης. Με τις τεράστιες δυνατότητες που διαθέτει μπορεί να μεταφέρει γνώσεις απ' όλο τον κόσμο , τον φυσικό, τον πραγματικό, τον κοινωνικό, απ' όλους τους χώρους της ανθρώπινης ζωής και εμπειρίας και να εμπλουτίζει τις γνώσεις μεγάλων και μικρών συνδυάζοντας αυτές με την ψυχαγωγία". (Γκοτοβός, Τσαρδάκης, Χατζησάββας, ΣΤΟΥ Βουλδάκη, 1992, σελ.223-225).

Σημαντικό ρόλο παίζει η τηλεόραση σαν εκπαιδευτικό-μαθησιακό όργανο με τις εκπαιδευτικές εκπομπές στα πλαίσια της σχολικής εκπαίδευσης. Ο Ι. Κανάκης υποστηρίζει: "ότι η τηλεόραση είναι το σημαντικότερο οπτικο-ακουστικό μέσο διδασκαλίας διότι έχει ανεξάντλητες δυνατότητες που μπορούν να καλύψουν γενικότερες ανάγκες της σημερινής εκπαίδευσης , όπως είναι η διδασκαλία ξένων γλωσσών, η επαγγελματική εκπαίδευση και η εκπαίδευση των ενηλίκων". (ΣΤΟΥ Βουλδάκη, 1992, σελ.226).

Με το πάθος των πληροφοριών που μεταδίδει η τηλεόραση κρατά συνεχώς τους τηλεθεατές ενήμερους σχετικά με τα διάφορα τοπικά, εθνικά ή διεθνή κοινωνικοπολιτικά ή άλλα γεγονότα τα οποία συνέβησαν πριν από λίγες ώρες ή συμβαίνουν συγχρόνως τη στιγμή που εκείνοι τα παρακολουθούν στην οθόνη τους, όπως τονίζει ο Αντωνόπουλος (ΣΤΟΥ ΙΔΙΟ, 1992, σελ. 228).

"Η τηλεόραση ως κοινωνικοποιητικός παράγοντας εκτός από τη θετική έχει και την αρνητική του μορφή. Όπως αναφέρει ο Πεπονής η τηλεόραση δεν αντικατοπτρίζει την ίδια την πραγματικότητα αλλά τη διαφοροποιεί με αποτέλεσμα τη διαμόρφωση πλαστές αντίληψης και γνώσης από μέρος του τηλεθεατή". (ΣΤΟΥ ΙΔΙΟ, 1992, σελ. 243).

Όπως αναφέρουν οι Κάρτερ και Περδικόπουλος (ΣΤΟΥ ΙΔΙΟ, 1992, σελ. 233-234) ω των προγραμμάτων βίας και επιθετικότητας που προβάλλει η τηλεόραση είναι δυνατό να εμφανισθεί αντικοινωνική συμπεριφορά στα παιδιά και τους νέους μέσω της ταύτισης και μίμησης των προτύπων συμπεριφοράς.

Συμπερασματικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η θετική ή μη μορφή της τηλεόρασης ως κοινωνικοποιητικού παράγοντα εξαρτάται από το είδος των προβαλλόμενων προγραμμάτων και την ποιότητά τους.

Δ. Η επίδραση της τηλεοπτικής βίας στη συμπεριφορά του παιδιού.

Δ1. Ποσότητα βίας στα τηλεοπτικά προγράμματα.

Η επίδραση της βίας που προβάλλουν τα Μ.Μ.Ε. στην επιθετικότητα των παιδιών έχει τεθεί εδώ και ένα αιώνα περίπου. Το θέμα γρήγορα εντοπίστηκε στην τηλεόραση και την προβαλλόμενη βία και με τη μορφή αυτή τέθηκε και στην Ελλάδα στην αρχή της δεκαετίας

του 80%, εποχή που συμπίπτει με την εφηβεία της πρώτης γενιάς των Ελλήνων τηλεθεατών.

Άρκετές έρευνες έχουν δείξει ότι σκηνές βίας προβάλλονται πο-
λύ συχνά από την τηλεόραση και είναι χαρακτηριστικό, όπως αναφέ-
ρουν οι Liebert και Poulos (στη Λεκίδι, 1989, σελ. 20), ότι
φανερή βία υπάρχει στο 80% των προγραμμάτων που συχνά παρακολου-
θούν παιδιά στο χρόνο μεγαλύτερης παρακολούθησης. Σε μια εκτεταμέ-
νη έρευνα του Gerbner et al στην Αμερική, βρέθηκε και πάλι ότι
το ποσοστό των προγραμμάτων που περιείχε βία ανερχόταν στο 80%.
(Παπαδωλη-Αθανασίου, 1991, σελ. 40).

Χαρακτηριστικό στην παραπάνω έρευνα είναι το εύρημα ότι τα
προγράμματα που προβάλλονταν το Σαββατοκύριακο και τα παρακολου-
θούσαν περισσότερο τα παιδιά λόγω διακοπών, περιείχαν βία σε πολύ
μεγαλύτερο ποσοστό (93%). Ένα Αμερικανόπουλο βλέπει περίπου 18.000
μόνους στην τηλεόραση ως την ηλικία των 8 μόλις χρονών ενώ αργό-
τερα στα 18 του θα έχει δει αμέτρητες επιθέσεις, βιασμούς, ληστεί-
ες και εμπρησμούς όπως αναφέρουν οι Denvey και Beusel (στη
Λεκίδι, 1989, σελ. 20).

Γενικά τα δεδομένα ερευνών έδειξαν πως η ποσότητα βίας όπως
αυτή προβάλλεται σε έργα της Βρετανικής τηλεόρασης, είναι λιγό-
τερη από εκείνη που απαντάται στην αμερικάνικη τηλεόραση, αλλά
περισσότερη σε σύγκριση με άλλες χώρες όπως το Ισραήλ και η Σουη-
δία. Ο Στασινός στηριζόμενος στο Liebert et al (στο Νούριδη, 1988, σελ. 378)
αναφέρει ότι στη Σουηδία ποσότητα βίας στη τηλεόρα-
ση είναι πολύ μικρή ενώ στο Ισραήλ ο μέσος αριθμός επεισοδίων βία
σε κάθε πρόγραμμα είναι περίπου το 1% του αντίστοιχου αριθμού της
αμερικάνικης τηλεόρασης. Έχει βρεθεί συγκεκριμένα ότι στη Βρεττα-

νική τηλεόραση προβάλλονται κατά μέσο όρο 4 επεισόδια βίας την ώρα ενώ στην Αμερικάνικη τηλεόραση ο αντίστοιχος αριθμός είναι 7 την ώρα όπως αναφέρει ο Δ. Στασινός στηριζόμενος στο Atkin et al (ΣΤΟ Νκουρίδη) (1988, σελ.378). Περισσότερη βία περιέχεται σε προγράμματα που προβάλλονται με σκίτσα ή γελοιογραφίες, τα οποία είναι και αριθμητικά περισσότερα σε καθημερινή βάση προβολής, όπως επίσης πολλές πράξεις βίας υπάρχουν σε δραματικά μυθιστορηματικά έργα (westerns) σε αστυνομικά και κατασκοπευτικά θρίλλερ καθώς και σε πολλά έργα όπου κυριαρχεί το στοιχείο της περιπέτειας. Οι ειδήσεις αποτελούν επίσης εκπομπές προβολής αρκετών σκηνών βίας.

Στην Ελλάδα ερευνητικές προσπάθειες σχετικές με την διερεύνηση ποσοτών βίας που περιέχονται σε εκπομπές που παρακολουθούν παιδιά δεν υπήρξαν ως το 1983 όπου ο Μπούσιδης, ύστερα από την ανάληψη της υποχρέωσης να καλύψει μερικές σελίδες σε κάποιο καινούριο τηλεοπτικό περιοδικό επιχείρησε μια σύντομη ανάλυση του περιεχομένου των Ελληνικών κρατικών καναλιών. Ο Μπούσιδης (ΣΤΟΥ Βουϊδάκη, 1992, σελ.276-277), ύστερα από παρατήρηση του προγράμματος επί 7 συνολικά εβδομάδες, υποστήριξε μεταξύ άλλων ότι οι μισές τουλάχιστον ταινίες που προβλήθηκαν ήταν ακατάλληλες για παιδιά περιέχοντας βία χωρίς να επισημανθούν με αυτό τον χαρακτηρισμό από τους υπεύθυνους των καναλιών, με αποτέλεσμα να παρακολουθηθούν από παιδιά. Ας σημειωθεί πως η καταλληλότητα ή μη προτη βία που περιείχαν εξετάσθηκε μόνο για τις ταινίες και όχι για άλλα τηλεοπτικά προγράμματα όπως ψυχαγωγικά σήριαλ, ειδήσεις, κ.α. όπου περιέχονται ομολογούμενος συχνά σκηνές βίας που παρακολουθούνται από παιδιά.

Στην έρευνα επίσης γίνεται πρόταση για παρόμοιες έρευνες

λόγω της ανυπαρξίας τους όπως επίσης του ισχυρού συσχετισμού που διακρίνει ο ερευνητής μεταξύ τηλεοπτικής βίας και αυξημένης επιθετικότητας των παιδιών.

Πρέπει πάντως να διευκρινίσουμε εδώ πως τα αριθμητικά μεγέθη της τηλεοπτικής βίας ποικίλουν από έρευνα σε έρευνα γεγονός που ίσως να οφείλεται στα διαφορετικά κριτήρια που ο κάθε ερευνητής λαμβάνει υπόψη του για να χαρακτηρίσει ένα γεγονός ως πράξη βίας.

Άρκετά διαφορετική και ευδιάκριτη είναι ως προς το θέμα η οριοθέτηση του H. Bee ο οποίος αναφέρει: "Βίαιες σκηνές θεωρούνται οι σκηνές που εκφράζουν φυσική βία εναντίον άλλων ή του εαυτού ή ο εξαναγκασμός κάποιου να κάνει πράξεις που αντίκεινται στη θέλησή του". (Στη Παπαθωτή, 1991, σελ. 40).

Επίσης αποφασιστικός ο καθορισμός από τον Gerbner (Στοιχείο Βουι δάσκη, 1992, σελ. 105), μερικών σημαντικών όρων για όλες τις συναφείς έρευνες: "Βίαιο επεισόδιο είναι μια σκηνή οποιασδήποτε διάρκειας μεταξύ δύο αντιπάλων πλευρών", και "Πράξη βίας είναι εκείνη η πράξη που κατευθύνεται από ένα άτομο εναντίον ενός άλλου και περιλαμβάνει βία οποιασδήποτε μορφής". (Στοιχείο Βουι δάσκη, 1992, σελ. 105).

Από τα προαναφερόμενα είναι δεδομένο το γεγονός ότι η βία προβάλλεται συχνά από την τηλεόραση και εμπεριέχεται εξίσου συχνά σε εκπομπές που παρακολουθούν παιδιά ανεξάρτητα με τις διαφορές που παρατηρούνται στα ποσοστά ανά χώρα.

Στη διεθνή βιβλιογραφία, σχετικά με τα Μ.Μ.Ε. χρησιμοποιούνται από τους ερευνητές συγκεκριμένα κριτήρια και βασικές αρχές για τη διατύπωση ορισμένων προτύπων και θεωριών, με τις οποίες προσπαθούν να ερμηνεύσουν τις θετικές ή τις αρνητικές επιδράσεις

τους. Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία οι ερευνητές εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στον επικοινωνό, αναζητώντας τον βαθμό της επιτυχίας του στόχου του, που σημαίνει και το μέγεθος ισχύος της επίδρασής του. Στη δεύτερη, αντίθετα, κατηγορία το κέντρο βάρους μετατοπίζεται από τον επικοινωνό στον αποδέκτη, δηλαδή στο κοινό προς το οποίο και απευθύνονται τα Μ.Μ.Ε. και το κριτήριο επίδρασής τους, καθορίζεται από τους στόχους όχι πλέον του επικοινωνού αλλά του αποδέκτη.

Με τη συνοπτική παρουσίαση αυτών των δύο κατηγοριών, των θεωριών, θα ασχοληθούμε στη συνέχεια.

Δ2. Θεωρίες ερμηνείας της βίας.

1. Θεωρίες της μη αρνητικής επίδρασης της τηλεόρασης.

Όπως αναφέρει ο Βουϊδάσκης (1992, 66-179)

α) Θεωρία της μη επίδρασης.

Βασική θέση της θεωρίας αυτής είναι ότι οι τηλεοπτικές σκηνές βίας και επιθετικότητας και προπάντων οι επινοημένες, δεν ασκούν κανενός είδους επίδραση στους τηλεθεατές γενικά και ειδικότερα στα παιδιά και στους νέους, ούτε έχουν τη δυνατότητα να τους κάνουν επιθετικούς στη καθημερινή, κοινωνική τους ζωή. Οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής με κυριότερο εκπρόσωπο τον Μ. Kunczlik, δεν στηρίζουν τα επιχειρήματά τους στα στοιχεία κάποιων δικών τους ερευνών, αλλά στην άσκηση κριτικής εναντίον των εκπροσώπων των άλλων θεωριών. Έτσι, αμφισβητούν τα αποτελέσματα οποιασδήποτε έρευνας που κατέδειξε επίδραση της τηλεοπτικής βίας στην πρόκληση επιθετικής συμπεριφοράς και πολύ περισσότερο ερευνών που πραγματοποιήθηκαν κάτω από εργαστηριακές συνθήκες.

Οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής υποστηρίζουν τέλος πως όσο

ισχυρή και αν είναι η επιρροή σκηνών βίας κατά τη διάρκεια τηλεοπτικών εκπομπών στα παιδιά, τα πραγματικά τους βιώματα από τη ζωή αντενεργούν και υποβοηθούν στην απομάκρυνση των επιβλαβών παραστάσεων στις κοινωνικές διαπροσωπικές σχέσεις τους, μετά το κλείσιμο της τηλεόρασης.

β) Η θεωρία του εθισμού ή της συνήθειας.

Όπως αναφέρει ο Idios (1992, σελ. 179)

Οι εκπρόσωποι της θεωρίας αυτής με σημαντικότερο τον Ν.Η. Thomas, στηρίζοντας στις απόψεις τους στην εμπειρική διαπίστωση, υποστηρίζουν πως μια συνήθεια (καλή ή κακή) για να σταθεροποιηθεί και να επικρατήσει σε κάποιο συγκεκριμένο άτομο, απαιτεί συχνές επαναλήψεις και είναι αποτέλεσμα μακράς συσσωρευμένης σκέψης και πρακτικής. Μεταφέροντας, το δεδομένο αυτό και στο πρόβλημα της επίδρασης της τηλεοπτικής βίας, υποστηρίζουν δύο πράγματα: από τη μια ότι δεν είναι δυνατόν η παρακολούθηση μιας και μόνης ταινίας να προκαλέσει επιθετική συμπεριφορά στους θεατές. Και από την άλλη, ότι η μείωση ή η εξάλειψη των συναισθηματικών αντιδράσεων που επιφέρει η επιβολή της συνήθειας από τη συνεχή θέα βίαιων και επιθετικών σκηνών, υποβοηθούν στην άμβλυνση και στην εξασθένιση της τάσης και της διάθεσης για επιθετική και βίαιη συμπεριφορά, στην καθημερινή διαπροσωπική επικοινωνία.

γ) Η θεωρία της κάθαρσης

Όπως αναφέρει ο Idios (1992, σελ. 180)

Οι εκπρόσωποι της θεωρίας αυτής με κυριότερο τον S. Feshbach, υποστηρίζουν πως η εκδήλωση οποιασδήποτε επιθετικής ενέργειας, είναι μια κάθαρση που μειώνει την υποκίνηση για την εκδήλωση άλλων επιθετικών πράξεων. Κατ'επέκταση, η παρουσίαση σκηνών βίας και

επιθετικότητας στην τηλεόραση, λειτουργεί καθαρτικά και μειώνει το επιθετικό δυναμικό του ατόμου και της κοινωνίας γενικότερα. Η επιθετικότητα και οι βιαιότητες δηλαδή, που παρουσιάζονται στην τηλεόραση, παίζουν κατά κάποιο τρόπο τον ρόλο ασφαλιστικής δικλί-δας με τη βοήθεια της οποίας ο τηλεθεατής μπορεί να απομακρύνει και να αποθήσει την επιθετικότητα που θα μπορούσε να εκδηλώσει εναντίον των συνανθρώπων του. Για την τεκμηρίωση των θεωριών αυτών οι εκπρόσωποι τους, προχώρησαν σε μια σειρά πειραμάτων με αξιόλογα αποτελέσματα. Η άλλη θεωρία εξελικτικά πέρασε από τρεις διαδοχικές φάσεις ανάλογα με τον τρόπο επίδρασης της καθαρτικής λειτουργίας της προβολής των επιθετικών και βιαιών σκηνών. Στην πρώτη φάση, υποστηρίχθηκε πως η καθαρτική λειτουργία συντελείται με τη βοήθεια της φαντασίας. Δηλαδή η κάθε μορφή φανταστικής επιθετικότητας έχει καθοριστικά αποτελέσματα. Στη δεύτερη φάση υποστηρίχθηκε ότι η φανταστική επιθετικότητα, απλά και μόνο, δεν είναι αρκετή για να οδηγηθεί ο θεατής στη διαδικασία της κάθαρσης, αλλά αναγκαία είναι και η συναισθηματική σύμπραξη, η συμμετοχή του θεατή στις φανταστικές επιθετικές πράξεις, καθώς και η ύπαρξη μιας επιθετικής τάσης του ίδιου. Στην τρίτη φάση, οι δύο προϋποθέσεις των πραγματι-κών φάσεων, δεν αρκούν για την επίτευξη καθαρτικού αποτελέματος το οποίο επανέρχεται μόνο όταν οι συνέπειες της χρήσης βίας προ-βληθούν δραματικά και με όλες τις οδυνηρές διαστάσεις τους, πάνω στο σώμα των θυμάτων της ως τραύμα, πόνος, ή κάποιο είδος ανθρώ-πινης εξαθλίωσης. Η θεωρία της κάθαρσης δέχθηκε οξεία κριτική κύ-ρια, λόγω της δυσκολίας της να συνδεθεί πειστικά με την εμπειρική πραγματικότητα, όπως εξάλλου μαρτυρούν και οι αλληπάλληλες προσπά-θειες των υποστηρικτών της, να την ανασκευάζουν και να την συμπλη-

ρόνουν κάθε φορά με καινούργια στοιχεία. Ωστόσο, στη θεωρία της κάθαρσης ο κερδοσκοπικός μηχανισμός της διαφήμισης, βρήκε τον καλύτερο συνεργάτη και βοηθό. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των βιομηχανιών πολεμικών παιχνιδιών, καθώς και των παραγωγών φίλμ και βιντεοκασσετών με επιθετικό περιεχόμενο, οι οποίοι επικαλούνται τη θεωρία της κάθαρσης ως απολογία για τις επικρίσεις που δέχονται.

β) Η θεωρία της αναστολής ή της παρεμπόδισης.

Όπως αναφέρει ο *Zeigler* (1992, σελ. 180)

Η θεωρία της αναστολής ή της παρεμπόδισης είναι μια παραλλαγή της θεωρίας της κάθαρσης, με μια μόνο μικρή διαφορά, γι αυτό και στη διεθνή βιβλιογραφία, συχνά, δεν αναφέρεται χωριστά.

Οι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής, με κυριότερο τον L. Berkowitz, αναφέρουν, πως η μείωση της επιθετικής συμπεριφοράς, μετά από παρακολούθηση σκηνών βίας, στην τηλεόραση, δεν είναι αποτέλεσμα καθαριστικού αποτελέσματος, αλλά αντίθετα, θεώρησαν υπεύθυνο τον φόβο για τη μείωση της επιθετικότητας που πρόκειται να ακολουθήσει. Τις αμφιβολίες για τη θεωρία της κάθαρσης και το αποτέλεσμα εξέφρασε νωρίς και ο S. Feshbach. Έτσι, μετά από σειρά ερευνών, κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι μετά την παρουσίαση σκηνών βίας στην τηλεόραση, η πραγματική μείωση της επιθετικότητας, προϋποθέτει δημιουργία μιας συναισθηματικής υποκίνησης, ή οποία όμως θα πρέπει να σχετίζεται, ως προς το περιεχόμενό της, με την αντιπροσωπευτική επιθετικότητα.

Με βάση τη διαπίστωση του Feshbach, ο L. Berkowitz και οι συνεργάτες του, ύστερα από δύο πειραματικές έρευνες, διατύπωσαν τη θεωρία της αναστολής ή της παρεμπόδισης. Σύμφωνα με αυτή, η εξασφάλιση των επιθετικών αντιδράσεων, μετά τις παραστάσεις βίας στην

τηλεόραση, δεν οφείλεται ούτε στην μείωση των επιθετικών τάσεων της συμπεριφοράς με τη συμμετοχική ταύτιση του τηλεθεατή, αλλά σε ενισχυμένες αναστολές αναφορικά με την εκδήλωση επιθετικότητας.

ε) Η θεωρία της νοητικής υποστήριξης.

Όπως αναφέρει ο Σ. Ιδριός (1992, σελ. 223)

Αποτελεί κι αυτή παραλλαγή της θεωρίας της κάθαρσης με κοινούς εκπροσώπους, λίγους οπαδούς και πολλούς επικριτές.

Η θεωρία αυτή αποδίδει μεγαλύτερη βαρύτητα στο χώρο της φαντασίας, η οποία θα παίζει απλά κάποιο ρυθμιστικό ρόλο, αλλά η ίδια η δραστηριοποίησή της αποτελεί σημαντικό μηχανισμό προσαρμογής που έχει την ικανότητα να ελέγχει την μετατόπιση της άμεσης εκδήλωσης των κινήτρων.

Η αυτή την έννοια, ελέγχεται και η εκδήλωση της επιθετικής συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια επιθετικών σκηνών στην τηλεόραση και ιδιαίτερα εκείνων με χαμηλή νοητική ανάπτυξη. Κυριότερα εκπρόσωποι της θεωρίας αυτής είναι ο S. Feshbach μαζί με τον R.D. Singer.

Από σειρά κοινών πειραματικών προγραμμάτων, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι άτομα με σχετικά μειωμένες νοητικές ικανότητες, έχουν ανάγκη από κάποιες άλλες εξωτερικές πηγές από τις οποίες θα προμηθεύονται το κατάλληλο υλικό που θα ενισχύει και θα ερεθίζει τη φαντασία τους. Η επινοημένη μη πραγματική βία και επιθετικότητα, τους προσφέρουν σε κάθε περίπτωση, το υλικό που τους είναι απαραίτητο για τον νοητικό έλεγχο της συμπεριφοράς. Ελέποντας δηλαδή οι συγκεκριμένοι τηλεθεατές με τη χαμηλή νοημοσύνη, σκηνές βίας στην τηλεόραση, δέχονται μια νοητική υποστήριξη και ενίσχυση που θα τους βοηθήσει να θέσουν κάτω υπό κάποιο έλεγχο τις επιθετικές τους τάσεις και παρορμήσεις. Όσο όμως κι αν προσπάθησαν οι

εκπρόσωποι της θεωρίας, δεν μπόρεσαν να είναι αρκετά πειστικοί για την επιβολή των απόψεων τους. Δεχόμενοι μομφές τόσο για τις μεθο-
δολογικές αδυναμίες που παρουσιάζει το ερευνητικό τους έργο, όσο
και για την έλλειψη της εμπειρικής κατοχύρωσής του. Ωστόσο, και οι
ίδιοι οι εισηγητές της θεωρίας μοιάζουν να μην είναι απόλυτα πε-
πεισμένοι για την ορθότητα των πορισμάτων τους. Γι αυτό και παρα-
δέχονται πως είναι πρακτικά δύσκολο ή μάλλον αδύνατο να διακρίνει
κανείς τη μείωση της επιθετικότητας, εξαιτίας μιας καθαρικής
μείωσης των ορμών, από μια μείωση της επιθετικότητας, η οποία προ-
κλήθηκε από τη νοητική υποστήριξη με τη βοήθεια της επιθετικότητας
της φαντασίας.

II. Θεωρίες της αρνητικής επίδρασης της τηλεόρασης.

α) Η θεωρία της γενικής συναισθηματικής διέγερσης.

Όπως αναφέρει ο *Γκιδόσκι (1992, σελ 993)*

Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή όχι μόνο οι σκηνές βίας και επιθε-
τικότητας στην τηλεόραση και τα φιλμ αλλά και εκπομπές με άλλου
είδους περιεχόμενο μπορούν να προκαλέσουν στον τηλεθεατή μια ασθε-
νέστερη ή ισχυρότερη συναισθηματική διέγερση. Κατά τη θέα διάφορων
εκπομπών ή φιλμ ο τηλεθεατής περιέχονται σε μια ψυχοφυσιολογική
διέγερση κατά την οποία αυξάνεται η ετοιμότητα του να αντιδράσει
με τον κατάλληλο ερεθισμό περισσότερο έντονα, ενώ εξαρτάται από το
είδος του ερεθισμού και τις περιστάσεις με ποιον τρόπο θα αντι-
δράσει ο τηλεθεατής και προς ποια κατεύθυνση θα οδηγηθεί αυτή η
αντίδραση.

Η θεωρία αυτή υπάρχει σε δύο βασικές παραλλαγές σχετικά με
την επίδραση της τηλεόρασης πάνω στα παιδιά και τους νέους.

Οι εκπρόσωποι της μιας (F.H. Tannenbaum και D. Zillmann)

υποστηρίζουν ότι τα τυπικά (χαρακτηριστικά ενός τηλεοπτικού μηνύματος, ανεξάρτητα από το περιεχόμενο, επιφέρουν αλλαγές στις συναισθηματικές καταστάσεις της διέγερσης στα παιδιά κάθε φορά που προβάλλονται. Ο κύριος εκπρόσωπος της δεύτερης παραλλαγής L. Berkowitz δίδει μεγάλη σημασία στην ποιότητα του περιεχόμενου του τηλεοπτικού φιλμ ή μηνύματος που προκαλεί τη διέγερση και η οποία είναι υπεύθυνη για την άμεση ή έμμεση επίδραση που θα δεχθεί ο τηλεθεατής.

β) Η θεωρία του ερεθισμού ή της παρόρμησης

Όπως αναφέρει ο ίδιος (1992, σελ. 99A)

Κύριος εκφραστής της θεωρητικής αυτής κατεύθυνσης είναι ο L. Berkowitz, ο οποίος υποστηρίζει ότι η παρουσίαση σκηνών βίας και επιθετικότητας προκαλεί, βραχυπρόθεσμα, επιθετική ετοιμότητα στον τηλεθεατή. Για να προκληθεί όμως αυτή η ετοιμότητα προς επιθετική συμπεριφορά, πρέπει να προέρχεται από κάποιο συγκεκριμένο ερέθισμα, συναισθηματική διέγερση που υπάρχει μέσα στο περιεχόμενο του φιλμ το οποίο προβάλλεται. Βασιζόμενος στη θεωρία αυτή ο Berkowitz και μέσω του μηχανισμού της ματαίωσης προσπάθησε να διαπιστώσει στα πειράματά του κατά πόσο η παρακολούθηση προγραμματτών τηλεοπτικής βίας αποτελεί αιτία συναισθηματικού ερεθισμού και κατά συνέπεια πρόκληση επιθετικής συμπεριφοράς. Σ όλα τα πειράματά του φάνηκε ότι η ματαίωση που προηγήθηκε αποτελεί μια βασική προϋπόθεση για την εμφάνιση επιθετικής αντίδρασης στην πραγματικότητα μετά από τη θέα των σκηνών βίας και επιθετικότητας.

γ) Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης με παρατήρηση.

Όπως αναφέρει ο ίδιος (1992, σελ. 99A)

Ο A. Bandura είναι ο κύριος υποστηρικτής της παραπάνω θεωρίας

η οποία έχει σαν βάση το γεγονός ότι η παρουσίαση σκηνών βίας και επιθετικότητας στην τηλεόραση αποτελεί καθαρά μαθησιακή διαδικασία κατά την οποία ο τηλεθεατής μαθαίνει την επιθετική συμπεριφορά όπως και κάθε άλλη κοινωνική συμπεριφορά. Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης χαρακτηρίζει σαν σημαντικούς παράγοντες επίδρασης στην διαμόρφωση της επιθετικής συμπεριφοράς τα κίνητρα που διαμορφώθηκαν κατά τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης.

Σε πειράματα που διενήργησε ο Bandura διαπίστωσε ότι ο βαθμός επίδρασης των επιθετικών σκηνών και της μεταβίβασής τους σε αυτά εξαρτάται άμεσα από τον βαθμό της γνωριμίας τους με το πρότυπο. Δηλ. τα παιδιά μαθαίνουν καλύτερα και ευκολότερα την επιθετική συμπεριφορά ενός γνωστού όμοιου με αυτά πρότυπου απ' όσο τη συμπεριφορά ενός άγνωστου. Ιδιαίτερα η ομοιότητά τους στην ηλικία, στο φύλο, στα σωματικά και πνευματικά χαρακτηριστικά του παιδιού με το τηλεοπτικό πρότυπο οδηγεί χωρίς δυσκολία στην ταύτιση μαζί του και επομένως σε ευκολότερη μάθηση, αποδοχή και επανάληψη των πράξεών τους σε κάποια δεδομένη στιγμή. Επίσης, όσο περισσότερο πλησιάζει στην πραγματικότητα η παρουσίαση της τηλεοπτικής βίας τόσο αποτελεσματικότερη είναι η επίδραση που ασκείται στα παιδιά και επιταχύνεται η διαδικασία της μάθησης της επιθετικής συμπεριφοράς. Τρόποι συμπεριφοράς που παρουσιάζονται σε σκηνές βίας και φαίνεται ότι συμβαίνουν σε γνωστό περιβάλλον με αυτό που ζει ο μικρός τηλεθεατής, είναι δυνατό με τη διαδικασία της παρατήρησης να μαθευτούν απ' αυτόν και να εκδηλωθεί μακροπρόθεσμα η επιθετική συμπεριφορά. Η θεωρία αυτή δέχθηκε επικρίσεις από τον M. Kunzick και τον E.E. Maccoby οι οποίοι τονίζουν ότι η νοητική εξελικτική κατάσταση του παρατηρητή παιδιού έχει μεγάλη σημασία για την μά-

θηση με παρατήρηση και ο Bandura προσδίδει σ αυτή μια στατική και όχι δυναμική διάσταση.

δ) Η θεωρία της κοινωνικής μάθησης με μίμηση .

Όπως αναφέρει ο Idios (1992, σελ. 995)

Είναι μια θεωρία συναφής και συγγενική με την θεωρία της κοινωνικής μάθησης με παρατήρηση, η οποία στη διεθνή βιβλιογραφία ταυτίζεται πολλές φορές μ αυτή. Κύριος εισηγητής της είναι ο Bandura που υποστηρίζει ότι το τηλεοπτικό επιθετικό πρότυπο είναι δυνατόν να γίνει αντικείμενο μίμησης από τα παιδιά και στηρίζεται στην επιστημονική άποψη ότι η μίμηση όπως και όλοι οι τρόποι συμπεριφοράς και μαθαίνεται και δεν βασίζεται σε κάποιους εκ γενετής μηχανισμούς. Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή η ενίσχυση θετικής ή αρνητικής συμπεριφοράς του επιθετικού προτύπου και η επίδραση που ασκεί στη μίμηση της επιθετικής συμπεριφοράς από τα παιδιά παίζει ρόλο στην ιδιαίτερη ικανότητα των παιδιών να μιμούνται τη συμπεριφορά των μεγάλων. Μια παραλλαγή της παραπάνω θεωρίας είναι η θεωρία της μίμησης με υποβολή, η οποία αναφέρεται μόνο σε νέους και ενήλικες. Τις αδυναμίες της θεωρίας της μίμησης σχολιάζει ο M. Kunzick ο οποίος αναφέρει ότι η δυναμική επίδραση του προτύπου μπορεί να περιορίζεται μόνο στο περιβάλλον του εργαστηρίου και να μην επιδρά στους τρόπους συμπεριφοράς έξω απ αυτό στην κοινωνική πραγματικότητα.

ε) Η θεωρία της δικαιολόγησης της επιθετικής και της εγκληματικής συμπεριφοράς.

Όπως αναφέρει ο Σίδλιος (1992, σελ. 925)

Αποτελεί την πιο ακραία μορφή της ομάδας των θεωριών της αρνητικής επίδρασης των Μ.Μ.Ε. και θεωρεί κυρίως την τηλεόραση με τις σκηνές βίας και επιθετικότητας που παρουσιάζει σαν το μοναδικό υπαίτιο για την ύπαρξη πραγματικής βίας, επιθετικότητας και εγκληματικότητας στην κοινωνική ζωή. Φτάνει στην ακραία και ριξοσπαστική άποψη να υποστηρίζει ότι και ο δράστης οποιασδήποτε εγκληματικής και βίαιης πράξης είναι θύμα παρόμοιο με τα θύματά του και μοναδικός θύτης όλων πρέπει να θεωρηθεί η τηλεόραση, η οποία με την τεράστια επίδρασή της οδηγεί χωρίς την θέληση των τηλεθεατών σε επιθετικές ενέργειες και εγκληματική συμπεριφορά. Λόγω της τεράστιας επίδρασής της προκαλεί την ολοκληρωτική αποευαισθητοποίηση των τηλεθεατών καταργεί τους περιορισμούς που μπαίνουν στις ανθρώπινες κοινωνίες με τους κανόνες συμπεριφοράς, δείχνει παραπλανητικές εικόνες για τον κόσμο και την ζωή και εξηγεί εσφαλμένα την επιθετικότητα και εγκληματικότητα.

Όσο και αν φαίνεται αστήρικτη αυτή η θεωρία της δικαιολόγησης της επιθετικής και εγκληματικής συμπεριφοράς που προκαλείται κυρίως στους νέους με κάποια προδιάθεση τηλεθεατές, όσο κι αν υποτιμάται ή προβλέπεται η δύναμη της ανθρώπινης προσωπικότητας για ελεύθερη σκέψη και πράξη, υπάρχει ωστόσο στο βάθος η μεγάλη ευθύνη της τηλεόρασης. Θα μπορούσε όμως κι εκείνη με τη σειρά της να αποποιηθεί την ευθύνη και να την μετατοπίσει σε όλους εκείνους που βρίσκονται τόσο πίσω όσο και μπροστά, από την οθόνη της.

Αυτοί δεν είναι κανένας άλλος από τα μέλη της κοινότητας, της οποίας η ίδια η τηλεόραση παρουσιάζει την εικόνα. Μεγάλο μέρος της ευθύνης ανήκει ασφαλώς στις άδικες κοινωνικές δομές και στη θεμική βία, την οποία αναπαραγάγει η τηλεόραση.

Όπως φαίνεται ύστερα από όλες αυτές τις θεωρίες που αναφερθήκανε, οι μισές θεωρίες από τη μια μεριά προσπαθούν να πείσουν για τις ευεργετικές επιδράσεις της τηλεοπτικής βίας, και οι άλλες μισές από την άλλη για τις καταστρεπτικές της συνέπειες φτάνοντας μέχρι την ακρότητα να την θεωρούν σαν το σημαντικότερο παράγοντα, που οδηγεί τα παιδιά και τους νέους στην επιθετική και εγλήματική συμπεριφορά. Η αδυναμία εμπειρικής επαλήθευσης σε πολλές απ αυτές δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την αποδοχή της μιάς η της άλλης. Θα μπορούσε όμως να υποστηριχθεί η άποψη ότι, κάθε άλλη μορφή κοινωνικής συμπεριφοράς μαθαίνεται και από την τηλεόραση έτσι μαθένεται και επιθετική, ιδιαίτερα από τους νέους και γίνεται τρόπος ζωής και πρακτικής κατά την επικοινωνία τους με τα μέλη της στενής και ευρύτερης κοινωνικής τους ομάδας.

Δ3. Παράγοντες και τρόποι επίδρασης της τηλεοπτικής βίας στο παιδί.

Η τηλεόραση σαν μέσο μαζικής επικοινωνίας μπορεί να επηρεάσει τρομαχτικά την ψυχική ανάπτυξη του παιδιού. Η επίδραση αυτή μπορεί να είναι ευνοική κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και (θετικά πρότυπα για ταύτιση, οικογενειακά, κοινωνικά κ.α.) η αντίθετα καταστρεπτική προκαλώντας ψυχική ανασφάλεια και επιθετική συμπεριφορά.

Βία υπάρχει καθημερινά στη τηλεόραση και αποτελεί μέρος σχεδόν κάθε προγράμματος. Όταν δεν προβάλλονται οι συνέπειες της βίας αυτή απαλλαγμένη από το δυσάρεστο στοιχείο, προσφέρει μόνο

το βλεπτικό και ευχάριστο στοιχείο της δράσης. Στο υποσυνείδητο όμως του ανώριμου χωρίς κρίση παιδιού αποτυπώνεται η βίαιη πράξη χωρίς καμιά ενοχή για τις συνέπειες που προκαλεί. Ο Bandura αναφέρει πως εξαιτίας της μοντέρνας τεχνολογίας (ειδικά εφέ) η τηλεόραση είναι πλούσια πηγή κοινωνικής γνώσης για τα παιδιά και είναι μεγαλύτερη η δύναμη μετάδοσης επιθετικότητας μέσα από συμβολικά πρότυπα απ' ό,τι μέσα από ζωντανά πρότυπα συμπεριφοράς. (στη Λευίδου, 1989, σελ. 20)

πια. 1989, σελ. 20)

Ο ψυχικός μηχανισμός που διαδραματίζει ιδιαίτερο ρόλο κατά την παρακολούθηση της τηλεόρασης από το παιδί και επηρεάζει την επιθετικότητά του είναι η μίμηση. Το παιδί μιμείται ό,τι βλέπει γύρω του και επαναλαμβάνοντας το μαθαίνει. Με άλλα λόγια χρησιμοποιεί την προβάλλεται επιθετική συμπεριφορά των ενηλίκων ως μοντέλο για τη δική του. Έτσι όταν οι τηλεοπτικοί ήρωες διαπράττουν αδικίες με βίαια μέσα το παιδί τηλεθεατής μαθαίνει ότι η βία είναι ένας αποδεκτός τρόπος από την κοινωνία για τη διευθέτηση διενέξεων και ότι η επιθετικότητα είναι ένα επιθυμητό χαρακτηριστικό που προσιδιάζει στο αντρικό φύλο. Ο Bandura αναφέρει ακόμα ότι το παιδί όχι μόνο μιμείται την επιθετικότητα των ενηλίκων αλλά εμπλέκεται και σε άλλες μορφές επιθετικής συμπεριφοράς. (στο Στασιγό, 1988, σελ. 381)

Συμπληρώνοντας ο Somers επισημαίνει πως η παρακολούθηση σκηνών βίας ερεθίζει τα παιδιά σε καταστρεπτικές ενέργειες εναντίον εμψύχων και αφύχων, τα κάνει περισσότερο ευερέθιστα στο παιχνίδι και χειροδικούν εύκολα αντί να βρουν άλλη λύση σε μια φιλονικία. (Λευίδου, 1989, σελ. 21)

Όσο συχνότερα και με περισσότερη επιτυχία χρησιμοποιείται και προβάλλεται μια πράξη βίας τόσο περισσότερες πιθανότητες υπάρχουν να την μιμηθεί το παιδί και

ιδιαίτερα αν το πρόβλημά του είναι όμοιο με εκείνο του πρωταγωνιστή.

Το παιδί συνταυτίζεται απόλυτα και βλέπει τη βία σαν πρότυπο για τη λύση των προσωπικών του συγκρούσεων υποστηρίζει ο Ιεροδιακόνου (Οσκιόη, 1989, σελ.21).

Όπως αναφέρουν οι Collins, Liebert και Foulos τα μικρά παιδιά επηρεάζουν από τα πρότυπα συμπεριφοράς που προβάλλονται στην τηλεόραση περισσότερο απ' ό,τι τα μεγαλύτερα λόγω του ότι δεν έχουν επαρκή πείρα και ώριμη νοητική εξέλιξη δεν αντιλαμβάνονται το όλο πλαίσιο στο οποίο διαδραματίζεται μια βίαιη σκηνή.

(Παναδιώμ - Αθηνάϊα, 1991, σελ. 43)

Σύμφωνα με τον Piaget τα μικρότερα παιδιά αξιολογούν μια πράξη με βάση τα αποτελέσματα που έχει και κυρίως το μέγεθος της ζημιάς, την αντιλαμβάνονται ως μεμονωμένο γεγονός, ενώ τα μεγαλύτερα παιδιά υπολογίζουν τα κίνητρα που οδήγησαν στην επιθετική πράξη.

(Γουρ, 1991, σελ. 43)

Από δημοσιευμένες εργασίες των Eron, Maccoby, Jacklin συνάγεται το συμπέρασμα ότι η τηλεοπτική βία επιδρά περισσότερο στα αγόρια. Συνήθως υδισουστασιακοί, ορμονικοί ή άλλοι προδιαθεσικοί μεταβλητοί παράγοντες εξηγούν τις διαφορές. Επίσης όπως αναφέρει ο Feshback τα κορίτσια ίσως επηρεάζονται λιγότερο από τα αγόρια από την τηλεοπτική βία, γιατί είναι πιο ικανά να διαχωρήσουν το πραγματικό από το φανταστικό. Στα παιχνίδια τους και σε άλλες ψυχαγωγικές δραστηριότητες αποκτούν σημαντική εξάσκηση στη χρήση της φαντασίας και έχουν περισσότερες ευκαιρίες να μεταβαίνουν από το φανταστικό στο πραγματικό σε σύγκριση με τα αγόρια.

(Λεβίδου, 1989, σελ. 23)

Μια άλλη μορφή επίδρασης της τηλεοπτικής βίας είναι η δημιουργία απάθειας και αδιαφορίας προς τη βία. Η συχνή έκθεση στη βία προτρέπει στο παιδί να εξοικιωθεί με τα βίαια φαινόμενα και να τα θεωρεί κάτι συνηθισμένο. Εδώ υπεισέρχεται η θεωρία της απευαισθητοποίησης που σύμφωνα με τους Thomas Ιεροδοσκόνου David και Rothenberg (στην ίδια, 1989, σελ. 24) είναι μια βαθύτερη ψυχολογική αντίδραση στην παρακολούθηση επαναλαμβανόμενης τηλεοπτικής βίας. Δηλ. ένα παιδί που επανειλημμένα εκτίθεται στη βία τη θεωρεί φυσική και παρουσιάζει μείωση της συναίσθηματικής του ευαισθησίας σ αυτή, άμβλυνση μέχρι και εξουδετέρωση του άγχους, της ενοχής με τα οποία φυσιολογικά συνδέεται η βία σε καταστάσεις της καθημερινής πραγματικότητας. Συγκριτικά μάλιστα προς την τηλεοπτική βία θεωρεί τις φιλονικίες της καθημερινής ζωής ασήμαντες και ανέχεται με απάθεια περισσότερη επιθετικότητα απ ό τι να έπρεπε ή και την εφαρμόζει στη συνέχεια το ίδιο το παιδί.

Ενας άλλος σημαντικός παράγοντας για την αντίδραση του παιδιού στην τηλεοπτική βία είναι η φύση και οι ιδιαιτερότητες του περιβάλλοντός του. Παιδιά με κακή κοινωνική προσαρμογή, με κακές οικογενειακές και φιλικές σχέσεις είναι ευάλωτα στην επιρροή της τηλεοπτικής βίας. Υπάρχουν πολλά στοιχεία που δείχνουν ότι τα παιδιά που επηρεάζονται περισσότερο είναι αυτά που προέρχονται από οικογένειες που υπάρχει επιθετικότητα, από περιβάλλον όπου η βία παραβλέπεται και χρησιμοποιείται για να λύνονται οι διάφορες συγκρούσεις. Αυτό συντελεί σημαντικά στο να αποδεχθεί το παιδί τη βία σαν τρόπο ζωής όπως αναφέρουν οι Snow, Corder-Bolz (Λεκίδη, 1989, σελ.22).

Σε οικογένειες στις οποίες υπάρχει απόρριψη και αδιαφορία τα

παιδιά είναι περισσότερο επιθετικά. Ζουν σκηνές βίας στο σπίτι τους και η παρακολούθηση της βίας από τις τηλεοπτικές εκπομπές αποτελεί ένα τρόπο να "καθαίνουν" και να δικαιολογούν τη δική τους βία. Επίσης σύμφωνα με μελέτες που έγιναν από τους Singer και Singer (στην ίδια, 1989, σελ. 22-23) διαπιστώθηκε ότι γονείς οι οποίοι είχαν θετική στάση για τη βία ήταν αυστηροί σε θέματα πειθαρχίας και έκαναν χρήση φυσικής ή καταναγκαστικής τιμωρίας είχαν παιδιά πιο επιθετικά από εκείνα με γονείς που είχαν αρνητική στάση για τη βία. (Singer, 1989, σελ. 22-23)

Σύμφωνα με τον Μ. Κασσωτάκη η τηλεόραση δεν είναι δυνατόν να γίνεται αντιληπτή με τον ίδιο τρόπο απ όλους τους τηλεθεατές. Μπορεί να υποκινήσει, να επηρεάσει και να αποτελέσει τον κεντρικό μηχανισμό ο οποίος με τις σκηνές και τις εκπομπές θα ενισχύσει μια προϋπάρχουσα τάση και προδιάθεση για την εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς. Όταν μέσα στο άτομο που βλέπει τις σκηνές βίας και επιθετικότητας υποβόσκει κάποια λανθάνουσα ψυχική ασθένεια και υπάρχει προδιάθεση τότε οι συνέπειες είναι σοβαρές. (Στου Βουιδάκι, 1992, σελ. 258)

Το συμπέρασμα που συνάγεται από τα προαναφερόμενα είναι ότι η σχέση ανάμεσα στην προβολή της βίας και στην επιθετικότητα δεν είναι μονόδρομος. Το άτομο δεν είναι παθητικός δέκτης αυτού που προβάλλεται, η πρόσληψη της επιθετικότητας θα εξαρτηθεί από την μορφή και τον τρόπο προβολής και παρουσίασης της βίας την προσωπικότητα του παιδιού και τις σχέσεις του με το οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον.

Δ4. Τηλεοπτική βία και επιθετικότητα και εμπειρική κοινωνική έρευνα στο διεθνή χώρο.

Μετά από τη συνοπτική παρουσίαση των θεωριών που προσπαθούν να εξηγήσουν τις επιδράσεις της τηλεοπτικής βίας και επιθετικότητας πάνω στα παιδιά κρίνεται αναγκαία και η εξέταση του θέματος στο πλαίσιο της εμπειρικής έρευνας. Πιστεύουμε ότι με τον τρόπο αυτό θα "χυθεί" περισσότερο φως στο σοβαρό αυτό θέμα και θα μπορέσει κανείς να σχηματίσει μια πληρέστερη εικόνα του.

Η παρουσίαση των ερευνητικών προσπαθειών θα είναι επίσης συνοπτική και με άξονα την προσήλωση στο θέμα της μελέτης μας.

Όπως αναφέρει ο Γι. Διοσάκης (1992, σελ. 258)

α) Έρευνα των W. Schramm, J. Lyle, E. Parker.

"Η τηλεόραση στη ζωή των παιδιών μας".

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. και τον Καναδά το 1961 και ο στόχος είχε εκτός των άλλων την συστηματική εξέταση των αρνητικών επιδράσεων των τηλεοπτικών σκηνών βίας και επιθετικότητας στους νεαρούς χρήστες της τηλεόρασης. Διενεργήθηκε σε σχολεία των Η.Π.Α. και του Καναδά με όμοια πολιτισμική ανάπτυξη με τη βοήθεια λεπτομερών ερωτηματολογίων, προετοιμασμένων τεστ, ατομικών και ομαδικών συνεντεύξεων και μεθόδων άμεσης παρατήρησης. Συνολικά για τη συλλογή πληροφοριών χρησιμοποιήθηκαν 6.000 παιδιά και 2.000 γονείς.

Αποτελέσματα της έρευνας.

Από την έρευνα προέκυψε: i) ότι τα παιδιά στα οποία υπήρχε ήδη εκδηλη η επιθετική διάθεση και συμπεριφορά παρακολουθούσαν με ευχαρίστηση τηλεοπτικά προγράμματα με βίαιο περιεχόμενο. ii) Παιδιά που βρίσκονταν σε πολύ μικρή ηλικία και παρακολουθούσαν σκηνές βίας και επιθετικότητας. Βίωσαν ένταση και φόβο. iii) Τα παιδιά ταυτίζονται εύκολα με τα πρότυπα των πρωταγωνιστών σε τηλεοπτικές

εμπομπές με περιεχόμενο βίας. iv) Η σύγχυση του φανταστικού με το πραγματικό διαπιστώθηκε ότι υπήρχε σε κάποια έκταση στα παιδιά μικρής ηλικίας και οι σκηνές βίας που αυτά παρακολουθούν στην τηλεόραση μεταφέρονται στην προσωπική τους ζωή. v) Οι εκδηλώσεις της επιθετικής επιθετικής συμπεριφοράς δεν οφείλονται μόνο στην τηλεόραση αλλά βρίσκονται σε συνάρτηση με τις σχέσεις μέσα στην οικογένεια στη γειτονιά και εξαιτίας της διαταραγμένης προσωπικότητας του παιδιού. Όπως αναφέρει ο ιδίος.β.(1992; σελ. 258)

β) Ευρήματα μιας Ελβετικής έρευνας με την "πολιτισμική υπόθεση" σχετικά με τις επιδράσεις της τηλεόρασης στη διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας.

Πρόκειται για μια νέα μορφή εμπειρικής κοινωνικής έρευνας με γενικό στόχο την αναζήτηση των μακροπρόθεσμων έμμεσων επιδράσεων των Μ.Μ.Ε. στον τρόπο σκέψης των αποδεικτών. Αυτός ο νέος προσανατολισμός βασίζεται στην υπόθεση ότι τα Μ.Μ.Ε. Παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της κοινωνικής πραγματικότητας. Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στη Ζυρίχη της Ελβετίας και ο στόχος είχε να διερευνηθεί ο βαθμός χρήσης της τηλεόρασης από τα παιδιά και κατά πόσο αυτά συνειδητοποιούσαν τη βία στην καθημερινή ζωή. Η μέθοδος συλλογής πληροφοριών που χρησιμοποιήθηκε ήταν το ερωτηματολόγιο κλειστών ερωτήσεων.

Αποτελέσματα της έρευνας.

i) Διαπιστώθηκε ότι η βία που μεταβιβάζεται από τα Μ.Μ.Ε. και προφανώς από την τηλεόραση δεν μπορεί να εννοηθεί σαν η μοναδική αιτία της βίαιης κοινωνικής πραγματικότητας. Αντίθετα φάνηκε ότι μια μεγάλη χρήση της τηλεόρασης δεν έχει ισχυρές πολιτισμικές επιδράσεις στους τηλεθεατές, εφόσον δεν χρησιμοποιείται σαν κίνη-

τρο η φυγή από την πραγματικότητα. ii) η χρήση της τηλεόρασης σχε-
τίζεται σε μεγάλο βαθμό με την μόρφωση, το φύλο και την κοινωνική
προέλευση των γονέων και ήταν συχνότερη σε αυτούς που προέρχονταν
απο την κατώτερη κοινωνική τάξη. iii) Διαπιστώθηκε ότι ήταν διαφορε-
τική η αντίληψη των τηλεθεατών για την ύπαρξη βίας στην κοινωνική
πραγματικότητα ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο. Όσο μεγαλύτερη
ήταν η μόρφωση, τόσο ασθενέστερα ήταν η βία και αντίστροφα.

Στα πλαίσια των εμπειρικών προσπαθειών στο διεθνή χώρο και
σχετικά με το θέμα της επίδρασης της τηλεοπτικής βίας στους
τηλεθεατές έχουν διενεργηθεί δύο ακόμα σημαντικές έρευνες των
G. Gerbner και N. A. Belson οι οποίες δεν κίθηκε σκόπιμο να παρου-
σιαστούν στην παρούσα μελέτη λόγω του ότι δεν αναφέρονται στην
παιδική ηλικία.

Δ5. Μέθοδοι μέτρησης της επίδρασης στις διεθνείς έρευνες.

Όπως αναφέρει ο Tidovšek (1992, σελ. 276)

Προκειμένου να μελετηθούν οι επιδράσεις της τηλεοπτικής βίας
στα παιδιά έχουν χρησιμοποιηθεί από τους ερευνητές τρεις μέθοδοι:
α) Οι εκθέσεις-επισκοπήσεις (report-surveys), β) Τα πειράματα του
εργαστηρίου (laboratory experiments) και γ) Τα πειράματα-μελέτες
πεδίου (field studies).

α) Οι εκθέσεις-επισκοπήσεις. Τα ευρήματα των εκθέσεων
επισκοπήσεων δείχνουν ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της
επιθετικής συμπεριφοράς του παιδιού και της παρακολούθησης τηλεο-
πτικών προγραμμάτων στα οποία εμπεριέχονται αρκετά επεισόδια βίας.
Πέρα όμως από την ένδειξη αυτή δεν μας δίνουν καμιά πληροφορία για
το είδος της αιτιώδους σχέσης που προσδιορίζει τις δύο αυτές παρα-
μέτρους όπως αναφέρουν οι Himmelwelt et al, Ottkin et al, Glyckman,

Eron et al., Schramm et al., (Ναυρίδης, 1988, σελ.383).

β) Τα πειράματα εργαστηρίου. Τα ευρήματα των εργαστηριακών πειραμάτων δείχνουν ότι το παιδί μπορεί να επηρεαστεί από ότι παρακολουθεί στην τηλεόραση. Εκείνο όμως που είναι ασαφές στις εργαστηριακές έρευνες είναι ο βαθμός εφαρμογών των ευρημάτων τους σε πραγματικές καταστάσεις δηλ. σε μαρφές συμπεριφοράς που στοιχειοθετούν το φάσμα της καθημερινής πρακτικής του ατόμου όπως αναφέρουν οι Bandura, Liebert και Baron, Bronfenbrenner και Drabman. (στον ίδιο, 1988, σελ. 383) κλ. (Ναυρίδης, σελ.383).

γ) Τα πειράματα-μελέτες πεδίου. Σύμφωνα με τους Feshbach και Singer, Friedrich και Stein οι μελέτες πεδίου οδήγησαν στη διαπίστωση πως η τηλεοπτική βία επηρεάζει έναν αριθμό παιδιών κάνοντάς τα περισσότερο επιθετικά απ ότι θα μπορούσαν να είναι αν βρούσαν κάτω απ ότι θα μπορούσαν να είναι αν βρούσαν κάτω από διαφορετικές συνθήκες. Όμως παρουσιάζουν σε μεγάλη ή μικρή κλίμακα προβλήματα που συνυφαινονται με την ερμηνεία τους. Αυτό σημαίνει ή ότι η βία ενθαρύνει την επιθετικότητα στα παιδιά ή ότι αυτά είναι επιθετικά για άλλους λόγους ανεξάρτητους από την επίδραση της τηλεόρασης. (στον ίδιο, 1988, σελ. 384) κλ. (Ναυρίδης, σελ.383).

Η κάθε μια από τις παραπάνω στρατηγικές παρουσιάζει τη δική της ερευνητική ταυτότητα χωρίς αυτό να σημαίνει ότι και τα όρια μεταξύ τους είναι αυστηρά καθορισμένα. Τα συμπεράσματα των σχετικών ερευνών στο σύνολο τους έχουν απλά ενδεικτική σημασία και όχι καθοριστική πράγμα που καθιστά, αναγκαία τη συνέχιση της διερεύνησης προς αυτή την κατεύθυνση.

Δό. Εμπειρική κοινωνική έρευνα στον Ελλαδικό χώρο.

Όπως αναφέρει ο J. Βουιδάσιμης: (1992, σελ. 2ff)

α) Η έρευνα του Α. Βολτή : Τηλεόραση. Ένας κυρίαρχος παράγοντας στην ψυχική υγεία του παιδιού και στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του.

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το 1977 και σκοπό είχε να διερευνήσει το θέμα "πότε" και "πόσο", βλέπουν τηλεόραση τα παιδιά ηλικίας 11-12 χρόνων. Η μέθοδος συλλογής πληροφοριών ήταν τα ερωτηματολόγια τα οποία συμπληρώθηκαν από 500 παιδιά.

Αποτελέσματα της έρευνας.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας τα 3/5 του συνόλου των παιδιών έβλεπαν τηλεόραση και μάλιστα μέχρι αργά το βράδυ. Επίσης διαπιστώθηκε η ιδιαίτερη συμπάθεια που είχαν τα παιδιά στην παρακολούθηση τηλεοπτικών σκηνών βίας και επιθετικότητας.

β) Η έρευνα του Θ. Παπανδρέου. Η επίδραση της τηλεόρασης στο παιδί. Όπως αναφέρει ο ίδιος: (1992, σελ. 2ff)

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε το 1978 σε 5 νησιωτικές επαρχίες της χώρας με δείγμα 400 παιδιά ηλικίας 12 ετών. Η μέθοδος συλλογής πληροφοριών-δεδομένων ήταν και εδώ τα ερωτηματολόγια. Σκοπός της έρευνας ήταν η καταγραφή των επιπτώσεων της πολύωρης και ανεξέλεγκτης έκθεσης των παιδιών στα τηλεοπτικά προγράμματα.

Αποτελέσματα της έρευνας.

Διαπιστώθηκε ότι ένα μεγάλο ποσοστό (89%) των παιδιών παρακολουθούσαν τηλεοπτικές εκπομπές με βίαιο περιεχόμενο. Επίσης τα παιδιά στην επαρχία υπεραγαπούσαν την τηλεόραση, ένιωθαν πόνο στα μάτια λόγω της συνεχούς παρακολούθησης, είχαν ανήσυχο και εφιαλτικό ύπνο και παρακολουθούσαν χωρίς έλεγχο όλες τις τηλεοπτικές εκπομπές.

γ) Η έρευνα της Ν.Φούσου: Η αντίδραση των παιδιών στην επιθετικότητα που περιέχουν τα κινούμενα σχέδια.

Η έρευνα αυτή πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α. το 1978 και σκοπό της ήταν η διερεύνηση της αντίδρασης 7 χρονών παιδιών βλέποντας ταινίες με επιθετικό και μη επιθετικό περιεχόμενο καθώς ταινίες με κινούμενα σχέδια επιθετικού περιεχομένου συγκριτικά με 4 χρονιά παιδιά.

Χρησιμοποιήθηκαν συνολικά 54 παιδιά και μέθοδος της έρευνας ήταν το εργαστηριακό πείραμα.

Αποτελέσματα της έρευνας

Διαπιστώθηκε ότι τα μικρότερα παιδιά αντέδρασαν περισσότερο θετικά στο εχθρικό περιεχόμενο των ταινιών των κινουμένων σχεδίων από ότι τα μεγαλύτερα παιδιά άσχετα με το φύλο τους.

Επίσης φάνηκε ότι τα κορίτσια αδιακρίτως ηλικίας αντέδρασαν περισσότερο αρνητικά στο επιθετικό περιεχόμενο των ταινιών από τα αγόρια .

Συγκρίνοντας τα πορίσματα της έρευνας της με άλλες παρόμοιες έρευνες η ερευνήτρια υποστήριξε ότι εκείνα τα παιδιά που δείχνουν την πιο μεγάλη ευχαρίστηση κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης τηλεοπτικής επιθετικότητας υπάρχει το ενδεχόμενο να εκδηλώσουν ευκολότερα επιθετική συμπεριφορά στο μέλλον.

Από την παρουσίαση των παραπάνω ερευνών συνάγεται το συμπέρασμα, πως η εμπειρική κοινωνική έρευνα των Η.Π.Α. και των επιδράσεων της τηλεοπτικής βίας και επιθετικότητας στην Ελλάδα, παρουσιάζει πολλές και μεγάλες αδυναμίες για πολλούς και διάφορους λόγους. Καθυστερημένη αρχή της λειτουργίας της τηλεόρασης συγκριτικά με άλλες χώρες, κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες , η έλλειψη

ερευνητικών και τεχνολογικών κέντρων είναι μερικά από τα αίτια τα οποία καθυστερούν την εμπειρική έρευνα στην Ελλάδα.

Ε. Η επίδραση της τηλεοπτικής διαφήμισης.

"Οι τηλεοπτικές διαφημίσεις είναι μικρές οπτικοακουστικές εικόνες εξαιρετικά πυκνογραμμένες και με συγκεκριμένο στόχο την προώθηση των προϊόντων στα οποία αναφέρονται". (Νταυρίδης, 1986, σελ. 90).

Ο Νταυρίδης (1986, σελ. 90) αναφέρει ότι στο σύγχρονο καπιταλισμό η τηλεοπτική διαφήμιση εξυπηρετεί τον προσρισμό να απονέμει στα εμπορευματικά αντικείμενα διάφορες σημασίες και ιδιότητες προσαρμόζοντας το εμπόρευμα σε ένα διευρημένο πλέγμα αναγκών και όχι πια σε μια συγκεκριμένη και μοναδική ανάγκη όπως γινόταν σε παλαιότερες εποχές.

Η διαφήμιση είναι δημιουργία του κ. αιώνα. Ψατόσο παλαιότερα ακόμη και στην αρχαιότητα χρησιμοποιούσαν τον προφορικό λόγο με διαλαλητές. Σήμερα έχει γίνει ειδικευμένη και οργανωμένη τέχνη. Υπάρχουν διαφημιστικές επιχειρήσεις που διαθέτουν ειδικά επιτελεία -συνεργεία και τελειοποιημένες τεχνικές μεθόδους. Η διαφήμιση γίνεται με πολλά μέσα όπως ο λόγος, ο τύπος, η αφισοκόλληση, οι φωτεινές επιγραφές, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση κ.α.

Η τηλεοπτική διαφήμιση περιλαμβάνει μια διάσταση μη λεκτική, που αποτελείται από τη ροή των εικόνων και του ήχου (φωνή, θόρυβοι, μουσική) και μια διάσταση λεκτική που αποτελείται από προφορικό και γραπτό λόγο.

Όπως υποστηρίζει η Πλατή (1988, σελ. 23-24) μέσω απλών αλλά έντονων συμβόλων, ελευστικής μουσικής και εικόνων η τηλεοπτική διαφήμιση

αφυπνίζει ή και δημιουργεί στους τηλεθεατές επιθυμίες και ορμές διότι απευθύνεται στις ανάγκες των ανθρώπων για σένα, εξυπηρέτηση και κοινωνικό κύρος. Ταυτόχρονα ερεθίζει πολλές αισθήσεις όπως όραση, ακοή, κίνηση.

Όπως αναφέρει η Σαρλικιώτου, (1991, σελ. 16) ότι βασική φροντίδα του διαφημιστή είναι να περιορίσει τις δυσμενείς ψυχολογικές τάσεις του κοινού και να αναπτύξει τις ευνοϊκές αίσθησεις. Στις ευνοϊκές τάσεις εντάσσεται η επιθυμία της πληροφόρησης ή ανάγκη σιγουριάς, η επιθυμία της απόκτησης και της άνεσης, η επιθυμία για καλύτερη ζωή, η ζήλεια, η ματαιοδοξία, ο σνομπισμός, η ευαισθησία και η σεξουαλικότητα. Αντίθετα από τις παραπάνω τάσεις που πρέπει ο διαφημιστής να ξέρει να εκμεταλλεύεται, η τηλεοπτική διαφήμιση συναντάει στον άνθρωπο στοιχεία που παρεμποδίζουν την επίδρασή της όπως είναι ο διαφημιστικός κορεσμός, η αντικορφορμιστική αντίδραση και το πνεύμα της αμφιβολίας και της επιφύλαξης. Η επιτυχία λοιπόν της τηλεοπτικής διαφήμισης ανάγεται στο γεγονός του κεντρίσματος των ξέφρενων επιθυμιών του ανθρώπου προς απόκτηση καταναλωτικών αγαθών. Ο ερεθισμός όμως δεν αθεί το κοινό απλώς να θέλει αλλά του υπαγορεύει τι να θέλει και τι είναι απαραίτητο να αποκτήσει προκειμένου να θεωρεί τον εαυτό του επιτυχημένο. Οι ενήλικοι γίνονται πολλές φορές θύματα της τηλεοπτικής διαφήμισης και οδηγούνται στην υπερκατανάλωση. Ένα μεγάλο όμως ποσοστό διαφήμισης καταναλωτικών αγαθών αφορά τα παιδιά.

Ε1. Η θεματική των συγκρούσεων της επίδρασης της τηλεοπτικής διαφήμισης.

Είναι παρατηρημένο από τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς διεθνώς ότι τα παιδιά αγαπούν ιδιαίτερα τις διαφημίσεις, τις απο-

μνημονεύουν και συχνά τις παρουσιάζουν στο περιβάλλον τους. Η
Παστρέγκο (1991, σ. 132) σε μια σχετική έρευνά της διαπίστωσε ότι
η διαφήμιση έχει τη μεγαλύτερη ακροαματικότητα στα παιδιά, ενώ σε
μια επίσης συναφή έρευνα της Α. Σκρουμπή (1991, σ. 90) αποδείχθηκε πως η
διαφήμιση είναι ιδιαίτερα αρεστή και επηρεάζει την καταναλωτική
συμπεριφορά των παιδιών.

Ο Κλ. Χαυρίδης (1986, σ. 90) αναφέρει πως η θεματική των επιπτώσεων
της τηλεοπτικής διαφήμισης στο παιδί εκτοπίζει σιγά-σιγά στις
αρχές της δεκαετίας του '70 τη θεματική της επίδραση της
τηλεοπτικής βίας στο παιδί. Οι αντίστοιχες μελέτες γίνονται είτε
με σκοπό την εξυπηρέτηση της διαφημιστικής διαδικασίας-αφού όλο
και περισσότερες διαφημίσεις απευθύνονται στα παιδιά σαν κατανα-
λωτές ή σαν ομάδα πίεσης προς τους γονείς ή χρησιμοποιούν την ανα-
παράσταση του παιδιού σαν "δόλωμα" για τους ενήλικους-είτε με σκο-
πό, να την κριτικάρουν για να προστατέψουν τα παιδιά και τους
γονείς από τη διαφημιστική εκμετάλλευση.

Από την πλευρά τους οι διαφημιστές ισχυρίζονται ότι ο ρόλος
της τηλεοπτικής διαφήμισης είναι καθαρά ενημερωτικός, ότι οι ανά-
γκες υπάρχουν ανεξάρτητα από τις διαφημίσεις, ότι οι διαφημίσεις
δεν λένε ψέμματα και ότι όταν συμβαίνει καμιά φορά αυτό (πράγμα
που τελικά είναι σε βάρος των προϊόντων) δεν ευθύνονται οι ίδιοι
οι διαφημιστές αλλά οι πελάτες τους. Το κοινό κατ'αυτούς πρέπει να
βλέπει διαφημίσεις γιατί όσο περισσότερες βλέπει τόσο πιο δύσπιστο
και κριτικό γίνεται απέναντι στις διαφημιστικές υπερβολές και
αυθεροσίες. Το τελευταίο επιχείρημα των διαφημιστών θα μπορούσε
ίσως να "σταθεί" σε ότι αφορά τη διαμόρφωση δυσπιστίας και κρίσης
από την πλευρά των ενηλίκων τηλεθεατών, μέσα από την πληθώρα

προβολής ανταγωνιστικών μεταξύ τους διαφημίσεων, αλλά δύσκολα όταν αφορά παιδιά τηλεθεατές. Τα παιδιά είναι περισσότερο εκτεθειμένα και θεατικά στη διαφήμιση απ' όσα οι ενήλικοι, επειδή έχουν λιγότερες εμπειρίες από τη ζωή ώστε να μπορούν να συγκρίνουν τα μηνύματα που προσλαμβάνουν. Τα μικρότερα παιδιά είναι πιο εκτεθειμένα από τα μεγαλύτερα. Όπως σημειώνει η Γκρήνφιλντ τα παιδιά κάτω από 7 χρόνων είναι ιδιαίτερα ευάλωτα σε αυτές τις επιπτώσεις, πιθανόν επειδή δεν είναι σε θέση να διακρίνουν με σαφήνεια την κανονική εκπομπή από τη διαφήμιση και δεν συνειδητοποιούν ότι σκοπός της τελευταίας είναι η πώληση προϊόντων. Την προσλαμβάνουν ως κάτι που παρέχει πληροφορίες, σαν οποιοδήποτε άλλο είδος τηλεοπτικής εκπομπής.

Μαστρογιάνκο
-Τέστα
1991, σ. 132

Υστερα από ειδική μελέτη οι Feldman και Wolf (1974) (Ναυρίδης, 1986, σελ.12), διαπιστώνουν ότι οι παιδικές τηλεοπτικές διαφημίσεις έχουν κατηγορηθεί για οκτώ κυρίως λόγους: 1) Εκμεταλλεύονται την άγνοια των παιδιών σχετικά με τις οικονομικές σχέσεις 2) Υπερβάλλουν σε ότι αφορά τα οφέλη του προϊόντος λ.χ. στην υγεία (ή το μέγεθος, όταν πρόκειται για κάτι φαγώσιμο), 3) Παρουσιάζουν φανταστικές καταστάσεις όπου το παιδί έχει υπερφυσικές ικανότητες (superman), 4) Διευγείρουν επιθυμίες που δεν θα είχαν προτεραιότητα αν δεν υπήρχε η συγκεκριμένη διαφήμιση, 5) Εκμεταλλεύονται το γεγονός ότι τα παιδιά επηρεάζονται εύκολα, 6) Δημιουργούν ή δίνουν έμφαση σε αρνητικές αξίες, όπως η φιλαρέσκεια και η ματαιοδοξία, 7) Διαστρεβλώνουν την αλήθεια, υπερβάλλουν και εξαπατούν τα παιδιά σχετικά με το προϊόν και 8) Προσθούν την αγορά προϊόντων όχι για την αξία τους αυτή καθαυτή αλλά για κάποιο παρελκόμενο όφελος ή

απόκτημα (παιχνίδια μέσα στα γαριδάκια, χαλκομανιές μαζί με τις τσιχλές).

Σε καθημέρα από τις παραπάνω περιπτώσεις δημιουργούνται συγχύσεις και μτατωσεις στα παιδια, γιατι τους παρουσιάζεται υλικό που συγκρούεται με τις γονικές αξίες και τις οικογενειακές τους εμπειρίες (ΣΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, 1986, σελ.13).

Παρ'όλο που οι παρατηρήσεις των Feldman και Wolf όσον αφορά τις κατηγορίες εναντίον των παιδικών διαφημίσεων ευσταθούν κατά βάση παραλείπουν: α) να αναφέρουν ότι όλες ανεξαιρέτως οι διαφημίσεις ανεξάρτητα από το είδος του εμπορεύματος απευθύνεται στο παιδί και το επηρεάζουν εξίσου, καθώς το ίδιο τις παρακολουθεί όλες και ταυτίζεται τόσο με τους ενήλικους όσο και με τους ανήλικους ήρωές τους ανεξάρτητα από τα προϊόντα που προβάλλουν και β) να τονίσουν ότι η ιδιαίτερη ψυχοκοινωνική πραγματικότητα του παιδιού που διαφέρει ανάλογα με την ηλικία, το φύλο και τα κοινωνικοπολιτισμικά του χαρακτηριστικά παίζει σημαντικό ρόλο στην επίδραση που δέχεται από τη διαφήμιση.

Ε2. Τρόπος επίδρασης της τηλεοπτικής διαφήμισης.

Όπως αναφέρουν οι Άαστρένφκο-Τέστα (1991, σελ.132) οι διαφημιστές προκειμένου να πετύχουν την προώθηση των διαφημιζόμενων προϊόντων οικειοποιούνται τα παρακάτω δικαιώματα: 1) Το δικαίωμα να διακόψουν οποιαδήποτε εκπομπή. Με τον τρόπο αυτό προκαλείται αναστολή της νοητικής διαδικασίας των μικρών τηλεθεατών οι οποίοι ωθούνται σε βραχείς χρόνους προσοχής. Το γεγονός αυτό βρίσκεται σε άμεση σχέση με το επίπεδο της νοητικής τους εξέλιξης. 2) Το δικαίωμα να χρησιμοποιούν οποιαδήποτε εικόνα: Η διαφημιστική χρήση οποιωνδήποτε εικόνων (έργα τέχνης, διάσημες φυσιογνωμίες κ.α.) προκαλεί

αλλοίωση του πραγματικού τους τρόπου προσέγγισης και συμβάλλει στη μετατροπή τους σε προϊόντα ταχείας κατανάλωσης. 3) Το δικαίωμα να χρησιμοποιούν οποιαδήποτε μουσική: Το ίδιο συμβαίνει και με τη χρήση μουσικών έργων για διαφημιστική προβολή. 4) Το δικαίωμα να επαναλαμβάνουν το μήνυμα. Η διαδικασία της επανάληψης του διαφημιστικού μηνύματος συμβάλλει στην εκούσια αφομοίωσή του από το κοινό.

Όπως αναφέρει ο Metz (στο Ντουρίδου, 1986, σελ. 92) η μορφολογία της εικόνας και του λόγου των τηλεοπτικών διαφημιστικών μηνυμάτων, είναι σύντομη σε διάρκεια, τα σημεία της είναι ευανάγνωστα και πλήρη, ενώ τα πλάνα είναι δυναμικά, εναλλάσσονται ραγδαία, συνδέονται μεταξύ τους με ποικίλους τρόπους, διασυνδέοντας το διαφημιζόμενο αντικείμενο με το χώρο, το χρόνο, τα πρόσωπα και τη διάθεση. Η μορφολογία αυτή των διαφημιστικών μηνυμάτων, τους προσ-
δίδει πολλές σημασίες (ψυχολογικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, κ.α.) με αποτέλεσμα να επιτυγχάνουν μεγαλύτερες πιθανότητες προσέγγισης των τηλεθεατών.

Οι Λαστρένγκο-Τέστα (1991, σελ. 134) αναφέρουν ότι παρότι κάθε τηλεοπτική διαφήμιση περιέχει ένα ξεχωριστό μήνυμα όπως όλες οι διαφημίσεις στο σύνολό τους περιγράφουν ένα κόσμο εξοπραγματικό όπου τα πάντα είναι δυνατά, όλοι είναι νέοι και ωραίοι, όλες οι επιθυμίες μπορούν να εκπληρωθούν.

Είναι ένας σύγχρονος μύθος που αποτελεί αντιστροφή του παραδοσιακού μύθου: η ζωή δεν είναι καμαρωμένη από δυσκολίες, κινδύνους και δοκιμασίες αλλά μια επαγγελία ξενοιασίας, επιτυχιών και απόκτησης αντικειμένων.

Ο μύθος της διαφήμισης διατυμπανιζόμενος αδιάκοπα με πολλούς

και ποικίλους τρόπους μπορεί να δώσει στα παιδιά μια στρεβλή εικόνα του τι είναι δυνατό και τι αδύνατο, τι μπορεί να περιμένει κανείς από τη ζωή και τι όχι. Οι ίδιοι (1991, σελ. 135) αναφέρουν πως η ροή της προβολής των διαφημιστικών μηνυμάτων προχωρεί με "ριπές" ολότελα διαφορετικών μεταξύ τους, ένα είδος τηλεπεριοδικού με ελιγγωδη ρυθμό όπου κατατείνει στο να εντυπωσιάσει το κοινό και να αιχμαλωτίσει την προσοχή του.

Η διαφήμιση περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη εκπομπή, απευθύνεται άμεσα στα παιδιά τη στιγμή που τα καλεί να μπουν στον ευτυχημένο κόσμο των διαφημίσεων μέσω μιας συγκεκριμένης πράξης την οποία σίγουρα μπορούν να την κάνουν: να αγοράσουν το διαφημιζόμενο προϊόν. Κάτι τέτοιο επιτυγχάνεται από τα παιδιά μέσω της εξουσίας της απόκτησης. Σύμφωνα με τους ίδιους (1991, σελ. 135) η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της οικογένειας και η συνείδηση ότι τα παιδιά δικαιούνται έναν δικό τους οικονομικό χώρο, παρήγαγαν αυτή την εξουσία. Χρησιμοποιώντας τις τεχνικές της πειθούς, της παράκλησης και της πιο ενοχλητικής επιμονής, μπορούν να ζητούν και να καταφέρνουν τους γονείς και τους συγγενείς να τους αγοράσουν τα συγκεκριμένα προϊόντα που θέλουν ή να τους δίνουν τα αντίστοιχα χρήματα. Οι διαφημίσεις το ξέρουν πολύ καλά και επικεντρώνουν τις καμπάνες τους, όχι στο γονιό ή στο δάσκαλο, που θα μπορούσαν να αξιολογήσουν και να επιλέξουν με κριτήριο τη χρησιμότητα του προϊόντος, αλλά στα ίδια τα παιδιά, ποντάροντας στην ευχαρίστηση που μπορεί να τους προσφέρει.

Ε3. Τομείς επίδρασης της τηλεοπτικής διαφήμισης.

Ι. Καταναλωτική συμπεριφορά.

Η τηλεοπτική διαφήμιση ασκεί μεγάλη επιρροή στην καταναλωτική

συμπεριφορά των παιδιών και από την άλλη μεριά στη διαμόρφωση του ανθρώπινου κοσμοεικόλου ενός ευτυχημένου κόσμου, της καταναλωτικής σκέψης και του υλισμού όπως υποστηρίζει ο G. Maletzke (Bouிடάσκη, 1992, σελ.167). Συμπληρώνοντας ο W. Neubaue^(στον ίδιο, 1992, σελ. 167) αναφέρει ότι ειδικά στην διαφήμιση για παιδιά δε γίνεται λόγος μόνο για τα καταναλωτικά αγαθά, αλλά και για τις ιδιαίτερες ιδιότητες τους, την αξία της επιδίωξης, την ευχαρίστηση, την φρεσκάδα, την επιρροή το σίγουρο μέλλον, την επιτυχία, κ.α.

Οι διαφημιστές χρησιμοποιούν επιτηδευμένες τεχνικές προώθησης, σχεδιασμένες να πείθουν το ακροατήριο (παιδιά), να θέλει και να αγοράζει τα προϊόντα τους όπως αναφέρουν οι Lambο και Liebert (Alexιδι, 1989, σελ.7). Οι ικανότητες των παιδιών να κατανοήσουν και να εκτιμήσουν τις διαφημίσεις διαφέρουν ανάλογα με την ηλικία. Όπως σημειώνουν οι Roberts, Atkin, Rossiter (στην ίδια, 1989, σελ. 7) τα μικρότερα παιδιά είναι περισσότερο ευπρόσβλητα και εκτεθειμένα στην επίδρασή τους. Δυσκολεύονται να ξεχωρίσουν τις διαφημίσεις από τα τηλεοπτικά προγράμματα και επηρεάζονται εύκολα από τα ειδικά εφέ και από τις άλλες τεχνικές που χρησιμοποιούνται, για να κάνουν πιο ελκυστικά τα προϊόντα.

Οι Calst, Rubinstein και Rothenberg (στην ίδια, 1989, σελ. 7) επισημαίνουν πως αν και τα μικρότερα παιδιά δεν αγοράζουν τα ίδια προϊόντα αυτά, εντούτοις όμως ασκούν σημαντική επίδραση στις αγορές των γονιών τους. Οι απαιτήσεις των παιδιών για τα διαφημιζόμενα προϊόντα συχνά καταλήγουν σε αρνητικές αλληλεπιδράσεις με τους γονείς, όταν αυτοί αρνούνται να ικανοποιήσουν τις επανειλημμένες απαιτήσεις τους.

Σε έρευνα του Calst. έβρεθηκε ότι στα παιδιά που παρακολούθουσαν περισσότερο τηλεοπτικές διαφημίσεις είχαν περισσότερες

απαιτήσεις για ανάλογες αγορές.

Σε έρευνα της Σκρουμπή (1991) ^{σελ. 94)} μεταξύ των άλλων βρέθηκε ότι κάτι περισσότερο από τα 2/3 των γονέων του δείγματος διαπίστωσαν επίδραση των τηλεοπτικών διαφημίσεων στα παιδιά τους, η οποία φαίνεται στο ότι το 73% των παιδιών του δείγματος επιθυμούσε να αγοράσει τα προϊόντα που προβάλλονταν σε διαφημίσεις. Η ερευνήτρια καταλήγει στο συμπέρασμα ότι οι τηλεοπτικές διαφημίσεις που απευθύνονται στα παιδιά εκπληρώνουν τον προσρισμό τους παρασύροντάς τα σε αγορές.

Ωστόσο η επίδραση των τηλεοπτικών διαφημίσεων μπορεί να επηρεαστεί πάρα πολύ από την ευζήτηση και την καθοδήγηση. Οι ερευνητές του UCLA, S. Feshbach, N. Feshbach και S.E. Cohen ^(Greenfield, 1988, σελ. 65) χρημάτισαν προγράμματα με κύριο στόχο την κατανόηση του σκοπού και της φύσης των διαφημίσεων από τα παιδιά έτσι ώστε να παίρνουν σωστές αποφάσεις ως καταναλωτές. Μετά το τέλος των προγραμμάτων τα παιδιά κατέληξαν να μην επιθυμούν τόσο πολύ τα διαφημιζόμενα προϊόντα και να καταλαβαίνουν τις διαφημίσεις καλύτερα.

II. Ρόλοι των φύλων.

Η τηλεοπτική διαφήμιση συντείνει σε μεγάλο ποσοστό για την εικόνα των στερεότυπων ρόλων των δύο φύλων και την παρουσίασή της στα παιδιά όπως αναφέρει η Σαρλικιάτου (1991, σελ. 8). Σε έρευνα του Barlow ^(Λευίδου, 1989, σελ. 12) διαπίστωθηκε ότι οι παιδικές διαφημίσεις ή και διαφημίσεις σε παιδικά προγράμματα παρουσιάζουν τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων. Δηλ. ο ερευνητής διαπίστωσε ότι σε παιδικά προγράμματα με διαφημίσεις σε αναλογία αγαριών-κοριτσιών 1:3 από τις 13 που περιείχαν κορίτσια οι 8 ήταν για κούκλες και 9 η έδειχνε

προϊόν που είχε σα θάρο μια καύκλα. Σχεδόν όλες οι διαφημίσεις που παρουσίαζαν αγόρια έδειχναν παιχνίδια όπως πλοία, αυτοκίνητα, όπλα, κ.α.

Οι ερευνητές του πανεπιστημίου του Κάνσας, Sternglanz και Serbin, Greenfield (στην ίδια, 1989, σελ. 12) μελετώντας ποια στοιχεία χρησιμοποιεί η τηλεόραση στη διαφήμιση παιχνιδιών για αγόρια σε σύγκριση με αυτά για κορίτσια, διαπίστωσαν ότι χρησιμοποιούνται οι παραδοσιακοί ρόλοι για να επηρεάσουν την ανταπόκριση του παιδιού σε ένα προϊόν.

Παρόμοια μελέτη των Hennesse και Nicholson (στην ίδια, 1989, σελ. 13) έδειξε πως οι παραδοσιακοί ρόλοι των δύο φύλων υπάρχουν στις διαφημίσεις ύστερα από την εξέταση 1.200 από την εθνική οργάνωση γυναικών. Όλες οι διαφημίσεις παρουσιάζουν τις γυναίκες μέσα στα σπίτια τους 42,6% ασχολούνται με οικιακές δουλειές, 37,5% βοηθούν τους άντρες τους και 16,7% παρουσιάζονται σαν αντικείμενο του σεξ. Μόνο το 0,3% των διαφημίσεων παρουσιάζαν τις γυναίκες σαν ανεξάρτητα άτομα. Η ανάληψη του ρόλου των γυναικών δείχνει ότι κυριαρχούνται απ τους άνδρες.

Όπως αναφέρει η Σ. Δρακοπούλου, (στο Κουρίδι, 1988, σελ. 89) οι γυναίκες παρουσιάζονται στις τηλεοπτικές διαφημίσεις ως εξαρτημένες με ενδιαφέροντα εντοπισμένα στο σπίτι και τα παιδιά, ενώ οι άνδρες ως ανεξάρτητοι και ενεργά μέλη της οικονομικής ζωής. Επίσης χαρακτηριστικό των διαφημίσεων είναι το ότι οι γυναίκες απεικονίζονται σε αυτές ως σεξουαλικά αντικείμενα συσχετιζόμενες με κάποιο προϊόν προκειμένου να επηρεάσουν τις επιλογές των καταναλωτών. Η αυτόν τον τρόπο οι διαφημίσεις συντελούν στην διατήρηση των στερεότυπων ρόλων των φύλων δημιουργώντας λανθασμένη αντίληψη τους στα παιδιά.

III. Ενδοοικογενειακές σχέσεις.

Η τηλεοπτική διαφήμιση διαταράσσει σημαντικά τις σχέσεις στην οικογένεια, λόγω των αυξημένων καταναλωτικών απαιτήσεων των παιδιών. Όπως αναφέρουν οι Calst, Cronn, Rubinstein και Rothenberg (Λεκίδου, 1989, σελ. 9).

Πρόσφατα ο Ελληνικός και Ιταλικός τύπος ασχολήθηκε με τις βλαβερές συνέπειες της τηλεοπτικής διαφήμισης σε ένα παιδί τριών-μηνου χρονών από τη Νεάπολη της Ιταλίας. Πρόκειται για τον μικρό Μπρούνο, που ζει σε ένα δικό του κόσμο, χωρίς παιχνίδια αλλά γεμάτο κιβώτια απορρυπαντικών, πλαστικές μπουτίλιες σπρέϊ. Όπως είπαν οι παιδίατροι, ο μικρός Μπρούνο, πάσχει από μια ιδιαίτερη ασθένεια "το σύνδρομο των τηλεοπτικών σποτς". Σχετικά, ο νευροψυχίατρος καθηγητής της Νεάπολης Giuseppe Giordano, είπε: "7-8 ώρες μπροστά στην τηλεόραση είναι πάρα πολλές και δημιουργούν στα μικρά παιδιά ένα είδος τηλεξάρτησης." (Σκρουμπή, 1991, σελ. 18).

IV. Υγεία.

Όπως αναφέρει η Λεκίδου (1989) ^{σελ. 6} η επίδραση των τηλεοπτικών διαφημίσεων στην υγεία των παιδιών είναι σημαντική στις εξής κατηγορίες:

- α) στη χρήση και κατάχρηση φαρμάκων.
- β) στον τρόπο διατροφής.
- γ) στην παχυσαρκία.

Στη συνέχεια θα αναφερθούμε περιληπτικά στις παραπάνω κατηγορίες.

- α) Χρήση και κατάχρηση φαρμάκων.

Σύμφωνα με έρευνα των Lewis και Lewis και Feinbloom, (Λεκίδου 1989, σελ. 6) διαπίστωσαν ότι το 70% από τους μαθητές της πέμπτης και

έκτης τάξης δημοτικών σχολείων της Καλιφόρνιας, πίστευαν στις διαφημίσεις φαρμάκων που παρακολουθούσαν, αν και το 70% από τις πληροφορίες που δόθηκαν, καθορίστηκε ότι ήταν ανακριβείς και παραπλανητικές. (συν. ίδια, 1989, σελ. 6)

Σε άλλη έρευνα, (Atkin, (συν. ίδια, 1989, σελ. 6) διαπιστώθηκε η σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην παρακολούθηση διαφημίσεων και στη στάση των παιδιών προς την ιατρική. Βρήκε ότι ένα παιδί που βλέπει πολλές διαφημίσεις φαρμάκων, πιστεύει ότι οι άνθρωποι συχνά αρρωσταίνουν και παίρνουν φάρμακα. Μόλις τα πάρουν αισθάνονται καλύτερα και αναρρώνουν ταχύτερα. (συν. ίδια, 1989, σελ. 6)

Αντίθετα, ο Kossiter υποστηρίζει μετά από έρευνά του, ότι υπάρχει μια μέτρια συσχέτιση μεταξύ της παρακολούθησης των περισσότερων διαφημίσεων φαρμακευτικών προϊόντων και της εμπιστοσύνης των παιδιών σχετικά με την αποτελεσματικότητά τους και τη συχνότητα ζητήσεων αυτών όταν δεν αισθάνονται καλά. Η σχέση αυτή, ήταν πιο μεγάλη σε παιδιά με λιγότερο μορφωμένους γονείς. (συν. ίδια, 1989, σελ. 6)

β) Τηλεοπτικές Διαφημίσεις και Διατροφή.

(συν. ίδια, 1989, σελ. 7-8)
Ο Smith υποστηρίζει πως αν και η κατανόηση των τηλεοπτικών διαφημίσεων αυξάνει με την ηλικία τα περισσότερα παιδιά εξακολουθούν να πιστεύουν ότι αυτές δίνουν σωστές πληροφορίες. Καθώς οι τηλεοπτικές διαφημίσεις για προϊόντα που έχουν σχέση με την υγεία και τη διατροφή είναι συχνά παραπλανητικές, μπορεί να είναι πηγή κακής πληροφόρησης για πολλά παιδιά. (συν. ίδια, 1989, σελ. 8)

Πολλοί ερευνητές (Barkus, Larry, Παλακά, κ.α., ισχυρίζονται ότι τα 2/3 των τηλεοπτικών διαφημίσεων που αφορούν τροφές

υψηλής θερμικής περιεκτικότητας σκοπό έχουν να προκαλέσουν τα παιδιά να καταναλώσουν μια μεγάλη ποικιλία από ζαχαρώδη προϊόντα που θεωρούνται επικίνδυνα για την υγεία και ιδιαίτερα για την υγεία των θοντιών.

γ) Παχυσαρκία.

Η παρακολούθηση τηλεοπτικών διαφημίσεων συμβάλλει στην εκδήλωση παχυσαρκίας για τους εξής λόγους:

i) Συντελεί συχνά στον υπερπαιτισμό του παιδιού στις ώρες παρακολούθησης.

ii) Παροτρύνει στην κατανάλωση προϊόντων που είναι σύνθετα, σακχαρώδη, λιπαρά, με μεγαληθερμιδική αι αμφίβολη θρεπτική αξία. Έτσι αυξάνεται η τάση προς την πολυφαγία όπως αναφέρουν οι Μαντζουράνη, Βιεκ, Παλακά-Ζαφειρίου. (Συν ίδια, 1989, σελ. 9).

Σύμφωνα με τους Dietz και Cortnaker (συν ίδια, 1989, σελ. 9) η τηλεοπτική διαφήμιση τροφών, εμπλουτισμένων με πολλές θερμίδες, προκαλεί παχυσαρκία, η οποία επηρεάζει την κινητικότητα των παιδιών.

E4. Θετική επίδραση της τηλεοπτικής διαφήμισης.

Παρόλα τα όσα αναφέρθηκαν γύρω από τις αρνητικές επιδράσεις της τηλεοπτικής διαφήμισης, η ενδεδειγμένη λύση δεν είναι ούτε ο περιορισμός της παραγωγής και προβολής των διαφημίσεων, ούτε και η απαγόρευση της παρακολούθησης τους από τα παιδιά, (όπως υποστηρίζει η Σαρλικιώτου, 1991, σελ. 17).

Το παιδί με τη σωστή αγωγή και κοινωνικοποίηση είναι δυνατόν να αποκτήσει σωστές καταναλωτικές τάσεις και να διαπιστώσει τη πραγματική σκοπιμότητα της διαφήμισης. (Βουλδάκης, 1992, Σελ. 168).

Στην κατεύθυνση αυτή είναι αναγκαία η συμβολή τόσο του οικογενειακού όσο και του σχολικού περιβάλλοντος. Η καθοδήγηση, η ενημέρωση και η συζήτηση με τα παιδιά είναι σε θέση να αποδείξει ότι οι διαφημίσεις είναι σχεδιασμένες να βοηθούν στην αύξηση των πωλήσεων, δημιουργώντας ανάγκες μέσω διαφόρων μεθόδων, όπως π.χ. της υπερβολής. (Όπως αναφέρει η Σαρλικιώτη, 1991, σελ. 20)

Η αντιμετώπιση αυτή από την πλευρά του οικογενειακού και σχολικού περιβάλλοντος θα βοηθάει το παιδί να αποκτήσει κριτική στάση απέναντι στις διαφημίσεις και θα μπορέσει να μεταβάλει ακόμα και τα μικρότερα παιδιά, από παθητικούς καταναλωτές σε ενεργούς κριτές και συνειδητοποιημένους καταναλωτές. Όπως αναφέρει ο Βουϊδάκης, 1992, σελ. 168)

ΣΤ. Τηλεόραση και σχέσεις γονέων-παιδιών.

Η τηλεόραση μπήκε πραγματικά τώρα και μερικές δεκαετίες στη ζωή του ανθρώπου και όχι μόνο δημιούργησε νέες συνήθειες αλλά και επέβαλε ένα νέο τρόπο σκέψης και ζωής στην ατομική και συλλογική του συμπεριφορά. Δίπλα στην οικογένεια και το σχολείο η τηλεόραση πήρε και κατέχει τη θέση ενός σημαντικού κοινωνικοποιητικού παράγοντα. Η οικογένεια κυρίως βέχεται τις σημαντικότερες επιρροές αφού εκεί είναι ο χώρος της πρώτης εισβολής και επιπλέον έχει και νέους ανθρώπους να κοινωνικοποιήσει.

Το πρόγραμμα της ζωής των μελών της καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από το τηλεοπτικό πρόγραμμα. Οι συνήθειες φαγητού έχουν αλλάξει οι εορταστικές και οικογενειακές εκδηλώσεις και συναντήσεις έχουν μειωθεί σημαντικά, γιατί η τηλεόραση με τις εκπομπές και τα προγράμματά της έχει υποκλέψει πραγματικά όλες τις παραστάσεις οι

οποίες αποτελούσαν στο παρελθόν το κέντρο της οικογενειακής ζωής.

Όπως αναφέρει ο Βουϊδάκης (1992, σελ. 180) σχετικά με τις αρνητικές ή τις θετικές επιδράσεις της τηλεόρασης στον οικογενειακό χώρο υπάρχει διάσταση απόψεων. Μερικοί υποστηρίζουν ότι γίνεται αφορμή να συγκεντρώνονται τα μέλη της και ότι θεσπίζει στην οικογενειακή ζωή επιβάλλοντες ηυυχία και τάξη. Αντίθετα άλλοι δέχονται την άποψη ότι προκαλεί διενέξεις και συγκρούσεις μεταξύ των μελών της.

Ο Χαυρίδης (1988, σελ. 103) αναφέρει ότι η τηλεόραση μπορεί να ενώνει την οικογένεια γύρω της να δημιουργεί κοινά θέματα συζήτησης, να διευκολύνει την εκτόνωση εμπαιθειών, να δημιουργεί μια επικοινωνία συναίσθηματική μεταξύ των μελών της που μοιράζονται τις ίδιες αναμνήσεις, χαρές, απογοητεύσεις.

Προς την ίδια κατεύθυνση ο G. Schwarz (στον Βουϊδάκη, 1992, σελ. 180) αναφέρει ότι μερικές εκπομπές αγγίζουν επίκαιρα οικογενειακά προβλήματα, τα οποία είναι δυνατόν στη συνέχεια να προκαλέσουν γόνιμη συζήτηση μεταξύ των μελών της.

Το γεγονός ότι ισχύει η δεύτερη έκδοχή - για τις αρνητικές επιδράσεις της τηλεόρασης στις οικογενειακές σχέσεις - διαπιστώνεται και από τη στήριξη αυτής της άποψης από τους περισσότερους συγγραφείς.

Με την τηλεόραση επήλθε μια μεγάλη αλλαγή στην οικογενειακή ζωή που έχει σοβαρές συνέπειες όχι μόνο στην ομαλή ανάπτυξη των παιδιών αλλά και προπάντων στις ίδιες τις μεταξύ των μελών σχέσεις. Οι συνέπειες αυτές όπως αναφέρει ο H. Kellner (στον ίδιο, 1992, σελ. 179) μεταφέρονται και μέσα στην ίδια την οικογένεια γιατί τώρα τα μέλη της έχουν λιγότερο καιρό για προσωπικές επαφές λιγότερες σχέσεις μεταξύ τους και λιγότερο χρόνο για την από κοινού των οικογενειακών

προβλημάτων που σε ακραίες περιπτώσεις μπορεί να οδηγήσει σε ελλιπή διαπροσωπικής επικοινωνίας. ~~...~~
Οι Μανρίδης (1988) ^{σελ. 102} αναφέρει ότι ο έλεγχος, οι απειλές, οι υποσχέσεις, οι τιμωρίες, είναι εστίες συγκρούσεων που περιτρέφονται γύρω από την τηλεόραση η οποία με τη σειρά της γίνεται συχνά αφορμή συγκρούσεων μεταξύ γονέων και παιδιών και αμοιβαίας εκτόνωσης. Συγκρούσεις σχετικά με το ποιος θα αποφασίσει, πότε και ποιό πρόγραμμα θα δει το παιδί στην τηλεόραση ή ποιό κανάλι θα παρακολουθήσει η οικογένεια.

Στις συγκρούσεις αυτές επαναλαμβάνεται το στερεότυπο σχήμα όπου τα παιδιά αισθάνονται ότι καταπιέζονται και επιδιώκουν περισσότερες πρωτοβουλίες, ενώ οι γονείς δυσκολεύονται να τους τις δώσουν. Όπως αναφέρει η Μ.Γουίν (1991) ^{σελ. 113} η πιο φανερή ζημιά στις οικογενειακές σχέσεις είναι οι περιορισμένες ευκαιρίες για συζητήσεις και για διαφωνίες ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά ή και ανάμεσα στα αδέρφια.

Οι γονείς συχνά χρησιμοποιούν την τηλεόραση για να αποφύγουν να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους που με τον καιρό χειροτερεύουν και δυσκολεύει όλο και περισσότερο η επίλυσή τους.

Όπως αναφέρει η Ιδία (1991) ^{σελ. 113} η τηλεόραση έπαιξε βασικό ρόλο στην απουσία της οικογένειας με το να διευκολύνει τους γονείς να εγκαταλείψουν τον ενεργό ρόλο τους στην κοινωνικοποίηση των παιδιών και με το να αντικαταστήσει τις οικογενειακές συνήθειες και τα εξαιρετικά γεγονότα.

Η τηλεόραση έχει σήμερα υφαρπάξει μερικές κοινωνικοποιητικές αρμοδιότητες που στο παρελθόν ανήκαν στην οικογένεια. Όπως αναφέρει η Πλατή (1988) ^{σελ. 25} σημαντικό μερίδιο ευθύνης για αυτό έχουν οι

γονείς οι οποίοι τη χρησιμοποιούν: για την επιβολή της τάξης όταν υπάρχουν στην οικογένεια δύο ή περισσότερα παιδιά, ως μέσο εφησυχασμού των παιδιών όταν γίνονται ενοχλητικά με τις απαιτήσεις τους για παιχνίδι, βόλτα και κάλυψη του ελεύθερου χρόνου τους. Ακόμη χρησιμοποιείται ως μέσο θωροδοκίας ή τιμωρίας ή απειλή στέρησης ή η υπόσχεση παρακολούθησης επιπλέον τηλεοπτικών προγραμμάτων.

Σε έρευνα του Τσαρδάκη (1978-79) ^{στον Βουιδάσιμ, 1992, σελ. 275)} βρέθηκε ότι η τηλεόραση γινόταν συχνά αιτία για διενέξεις και συγκρούσεις μέσα στην οικογένεια μεταξύ των γονέων και των παιδιών. Επίσης η τηλεόραση χρησιμοποιούνταν από τους γονείς σα μέσο τιμωρίας και αμοιβής για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, σαν μέσο κοινωνικοποίησης και αγωγής τους.

Σε έρευνα της Κωντοπούλου ^(στον ίδιο, 1992, σελ. 284) βρέθηκε ότι η τηλεόραση γίνεται αιτία συγκρούσεων μεταξύ γονέων και παιδιών, όμως ο τρόπος που εμπλέκεται στις σχέσεις τους, οι επιδράσεις και η χρήση της δεν εξαρτώνται μόνο από την ίδια και τα περιεχόμενα που προβάλλει, αλλά και από το κοινωνικοπολιτιστικό και μορφωτικό επίπεδο της οικογένειας τις σχέσεις μεταξύ των μελών της καθώς και από την ιδιαιτερότητα της προσωπικότητας του κάθε παιδιού.

Σε έρευνα τέλος της Α. Σκουμπή (1991) ^{σελ. 32)} βρέθηκε ότι η τηλεόραση ενώ συγκεντρώνει τα μέλη της οικογένειας μπροστά της συγχρόνως τα απομονώνει και στερεί τη δυνατότητα για γόνιμες συζητήσεις χρήσιμες για τα παιδιά που θα συντελούσαν στη σύσφιξη των δεσμών μέσα στην οικογένεια.

Επίσης διαπιστώθηκε ότι η τηλεόραση με τα αλληπάλληλα μηνύματά της αποτελεί ένα σοβαρό παράγοντα ανατροφής και κοινωνικοποίη-

σης του παιδιού σε βάρος του ρόλου των γονέων. Ο ρόλος των γονέων στη διαμόρφωση της νοοτροπίας και συμπεριφοράς των παιδιών τους μειώθηκε εξαιτίας της τηλεόρασης.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η παντοδύναμη παρουσία της τηλεόρασης μέσα στο σπίτι δεν μειώνει μόνο τις δραστηριότητες της οικογένειας, αλλά επηρεάζει με πολλούς τρόπους και τις σχέσεις των μελών της. Η επίδραση πάντως αυτή είναι συνάρτηση πολλών μεταβλητών.

Για να διατηρηθεί η οικογένεια ενωμένη και υγιής πρέπει να βρεθεί η χρυσή τομή ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά. Η συνεργασία αυτή έχει και μια άλλη λειτουργική αξία: γονείς και παιδιά ως ισότιμα μέλη μιας μικρής κοινωνικής ομάδας συνεργάζονται, προγραμματίζουν και συναποφασίζουν για διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στην οικογένεια. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται οι συχνές συγκρούσεις για το επίκαιρο και επίμαχο θέμα: πόσο πρέπει να βλέπουν και τι πρέπει να βλέπουν τα παιδιά στην τηλεόραση. Επίσης πρέπει με κάθε τρόπο να ενδυναμωθεί ο ρόλος των γονέων στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους που περιορίστηκε εξαιτίας της τηλεόρασης, γιατί τίποτε δεν είναι ικανό να αναπληρώσει τους γονείς στο ρόλο αυτό. Χρειάζεται λοιπόν ενεργοποίηση των γονέων στον τομέα αυτό και εκδήλωση του ενδιαφέροντος και της αγάπης τους προς τα παιδιά με άμεσες εκδηλώσεις (αφιέρωση χρόνου για συζήτηση με τα παιδιά, για παιχνίδια και αστεία, για ενθάρρυνση στην απασχόλησή τους όποια και αν είναι αυτή, κ.α.).

Z. Η επίδραση της τηλεόρασης στους κοινωνικούς ρόλους.

Εφεύρεση του ανθρώπινου μυαλού και κατασκευάσμα της σύγχρο-

νης τεχνολογίας, η τηλεόραση βρίσκεται στη ζωή και στα σπίτια των περισσότερων κατοίκων της γης σαν καλοδεχούμενο και σημαντικό πολιτισμικό αγαθό και διεκδικεί μια αξιοπρόσεκτη θέση στο αξιολογικό σύστημα των ατόμων και των οικογενειών.

Με την κοινωνικοποιητική της δραστηριότητα και σε αντίθεση με τους – αρκετές φορές – αυστηρούς γονείς και δασκάλους, μεταφέρει στα παιδιά τις δικές της ιδεολογικές αρχές και αξίες, τις οποίες εκείνα αποδέχονται χωρίς δυσκολία δείχνοντας έτσι μεγαλύτερη εμπιστοσύνη προς αυτές από εκείνη που έχουν στους γονείς τους. Μετά επομένως απ' όλα αυτά δεν προκαλεί έκπληξη ότι η τηλεόραση με την δυναμική της παρέμβαση στην οικογένεια και μάλιστα σε αντίθεση με τις δικές της αρχές, μεταβάλλει και αναποδογυρίζει σιγά-σιγά το σύστημα αξιών του παιδιού σχετικά με την έννοια του καλού και του κακού, του δικαίου και του άδικου, του σωστού και του λάθους.

Η τηλεόραση σαν παράγοντας κοινωνικοποίησης δημιουργεί και προβάλλει διάφορα πρότυπα συμπεριφοράς στους τηλεθεατές και κυρίως στα παιδιά καθώς επίσης και τους αντίστοιχους ρόλους. Η ύπαρξη στερεοτύπων στην τηλεόραση σημαίνει απλά πως το ενημερωτικό αυτό μέσο παρουσιάζει τον κόσμο στο κοινό όχι όπως ακριβώς είναι αλλά όπως η κυρίαρχη ιδεολογία θα θελε να είναι.

Οι στερεοτυπικοί χαρακτήρες που προβάλλονται στην τηλεόραση κάνουν το παιδί να σκέπτεται πως όλα τα μέλη μιας ομάδας θα πρέπει να έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά με εκείνα που προβάλλονται στα πρόσωπα της τηλεόρασης. Πράγμα που επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό τη στάση του απέναντι στα άτομα αυτά. Επειδή τα παιδιά μιμούνται συχνά, θεωρούν πως ότι φέρνει την σφραγίδα ενός τηλεοπτικού προγράμματος πρέπει να θεωρείται αυτόματα και κοινωνικά αποδεκτό.

Τα παιδιά παρακολουθώντας τις διάφορες εκπομπές μαθαίνουν να παίζουν τους ρόλους εκείνων των προτύπων που τους ενδιαφέρουν περισσότερο. Επίσης προσφέρει πολλές πληροφορίες για τις κοινωνικές δομές καλλιεργεί και διαμορφώνει τη στάση των παιδιών αρχικά προς τον εαυτό τους, προς τους άλλους και προς τον κόσμο γενικότερα. Δίνει πολλά συμβολικά μαθήματα στα παιδιά, σχετικά με τα επαγγέλματα τις φυλετικές ομάδες, το ρόλο και την αλληλεπίδραση των φύλων, τον έρωτα και τη βία πολλές φορές, βέβαια με μια απεικόνιση του κόσμου όχι πραγματική.

Ιδιαίτερα προσελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών οι ρόλοι των φύλων όπως αυτοί αρχίζουν να διαμορφώνονται και να διαχωρίζονται αμέσως από τη μικρή ηλικία μέσα από τη διαδικασία κοινωνικοποίησης στον οικογενειακό χώρο.

21. Στερεότυποι ρόλοι του φύλου και μάθηση του ρόλου των φύλων.

"Ο όρος "ρόλοι των φύλων" αναφέρεται σ ένα σύνολο συμπεριφορών οι οποίες σε μια ορισμένη κοινωνία θεωρείται ότι αρμόζουν στα μέλη του ενός φύλου και όχι στα μέλη του άλλου. (Στο Νταυρίδου, 1988, σελ. 86).

Όπως αναφέρει η Δρακοπούλου (στο ίδιο, 1988, σελ. 86) οι περισσότερες

κοινωνίες έχουν παραδοσιακά καθορισμένους ρόλους των φύλων. Έτσι π.χ. στις δυτικές κοινωνίες και όχι μόνο, η οικονομική αυτονομία και οι οικονομικές υποχρεώσεις είναι παραδοσιακά συνδεδεμένες με τον άνδρα, σε αντίθεση με τη γυναίκα η οποία ασχολείται με τις οικιακές εργασίες και την ανατροφή των παιδιών. Ερχόμαστε τώρα στο ερώτημα: λειτουργεί άραγε η τηλεόραση με στερεότυπα των ρόλων των φύλων;

Σύμφωνα με την Ηλιοπούλου (στον Βουδίσου, 1992, σελ. 249) η γυναίκα εμφανιζόταν στην Ελληνική τηλεόραση παίζοντας σχεδόν πάντα τους παραδοσιακούς ρόλους. Εμφανίζεται συνήθως υποβιβασμένη συγκριτικά κατώτερη και άνιση με τον άντρα παίζοντας το ρόλο του κομπάρσου του υποτακτικού και του ασήμαντου. Ενώ ο άντρας είναι ένα υπεύθυνο άτομο δυνατό και άξιο και περισσότερο σεβαστό στο κοινωνικό σύνολο. Όταν η γυναίκα μερικές φορές παρουσιάζεται πετυχημένη αυτό οφείλεται περισσότερο στα χαρακτηριστικά του προσώπου της και στις σωματικές της αναλογίες.

Η Δουλκέρη (στον ίδιο, 1992, σελ. 249) αναφέρει ότι στις τηλεοπτικές εκπομπές η γυναίκα είναι πάντα υποταγμένη να εκτελεί σωστά εκείνους τους ρόλους τους οποίους ανέθεσε η κοινωνία και οι οποίοι περιορίζονται κυρίως στην απασχόλησή της μέσα στον οικογενειακό χώρο, όπως σαν μάνα, αδελφή, σύζυγος και νοικοκυρά. Κεντρικός ήρωας είναι πάντα ο άντρας ο οποίος εμφανίζεται θραστήριος, δυναμικός, έξυπνος και πετυχημένος.

Οι Frueh και Mc Chee (στη Λεϊδου, 1989, σελ. 11) σε έρευνά τους βρήκαν ότι αγόρια και κορίτσια 6 και 8Τ δημοτικού που παρακολουθούσαν περισσότερο τηλεόραση αποδέχονται τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων σε σύγκριση με αυτά που παρακολουθούσαν λιγότερο.

Ο Durkin (στον-ίδια, 1989, σελ. 12) υποστηρίζει ότι η τηλεόραση παρουσιάζει

γενικά τους άνδρες σαν κυρίαρχο φύλο και τις γυναίκες να παίζουν δευτερεύοντα ρόλο ενταγμένο σύμφωνα με τον Gerbner (1972) σε ένα σεξουαλικό ή οικογενειακό πλαίσιο.

Σε έρευνα της Mappes (στον-ίδια, 1989, σελ. 12) διαπιστώθηκε ότι η γυναίκα παρουσιάζεται στην τηλεόραση με τους ρόλους: της συζύγου, της μητέρας και αυτής που υπηρετεί τον άνδρα. Σύμφωνα πάντα με την ίδια ερευνήτρια οι τύποι των γυναικών όπως παρουσιάζονται στην τηλεόραση είναι τέσσερις: α) Η πανέμορφη και ελεύθερη έφηβος, β) Η τερητέρα, γ) Η νοικοκυρά μέσης ηλικίας και δ) Η γηραιά κυρία.

Οι παραδοσιακοί ρόλοι των δύο φύλων όπως παρουσιάζονται στη τηλεόραση επεκτείνονται και στον εργασιακό χώρο. Ζατος (στον Βαχδάσιμ, 1992, σελ. 249) επισημαίνει ότι η τηλεόραση δεν αφήνει περιθώρια στη σκεπτόμενη δυναμική γυναικεία προσωπικότητα πέρα από τους παραδοσιακούς τους ρόλους να παίζει, σημαντικό ρόλο στην κοινωνική, πολιτιστική, επαγγελματική ζωή. Ακόμη και όταν παρουσιάζεται μια γυναίκα στον εργασιακό της χώρο, ο ρόλος της είναι κυρίως να εκτελεί εργασίες που της υποδουκνείουν οι άνδρες. Εμφανίζεται συνήθως σαν απλό διακοσμικό στοιχείο.

Η Σ. Δρακοπούλου (στον Χαυρίδη, 1988, σελ. 87) αναφερόμενη στις τηλεοπτικές κομωδίες επισημαίνει ότι τα χαρακτηριστικά των γυναικών που απεικονίζονται σ' αυτές είναι: της γκρινιάρας, της εξαρτημένης της υποταγμένης της ανίκανης και της συναισθηματικής. Τα ενδιαφέροντα τους εκτείνονται από το μαγείρεμα το πλέξιμο, το κουτσομπολιά, τους άνδρες τα παιδιά και την εμφάνιση τους. Όσον αφορά τις ασχολίες τους απεικον-

νίζονται ως: νοικοκυρά, γραμματέας, νοσοκόμα, ιδιοκτήτρια boutique.

Σύμφωνα με την Σ. Δρακοπούλου (στον ίδιο, 1988, σελ. 98) οι άντρες εμφανίζονται στις κομωδιές ως αναξάρτητοι, ικανοί, δυναμικοί, ασελόμενοι, έξυπνοι, αυταρχικοί και συνήθως μεγαλύτεροι σε ηλικία .

Οι στερεότυποι ρόλοι των δύο φύλων δεν προβάλλονται μόνο στις εκπομπές για ενήλικες αλλά επίσης και στις παιδικές εκπομπές.

Όπως αναφέρει η Δουλκέρη (στον Βουιδάκου, 1992, σελ. 250) το κορίτσι είναι δυνατόν να έχει τον πρώτο ρόλο συγκριτικά με το αγόρι, συνήθως όμως στα παιδικά προγράμματα εμφανίζεται αδύναμο, παθητικό, πραγματικά σαν δορυφόρος του δυνατού και πετυχημένου αγοριού.

Η ίδια υποστηρίζει (στον ίδιο, 1992, σελ. 250) πως το ίδιο συμβαίνει και στις παιδικές ψυχαγωγικές εκπομπές με κινούμενα σχέδια όπου ο άντρας εμφανίζεται δυνατός, γενναίος, θαραλλέος, έτοιμος να αντιμετωπίσει κάθε κίνδυνο και να δώσει λύση σε κάθε πρόβλημα αλλά και να χρησιμοποιήσει τη γυναίκα όπως εκείνος θέλει . Η γυναίκα εμφανίζεται όμορφη, γλυκιά, αφελής, γκρινιαρά όμως και αδύναμη, δειλή που δεν παίρνει ποτέ πρωτοβουλίες.

Όπως αναφέρουν οι Δ. Παπαδοπούλου και Δ. Μαρκουλής (στον ίδιο, 1992, σελ. 248) τα διάφορα προγράμματα και τις ποικίλες τηλεοπτικές εκπομπές μεταφέρονται και διδάσκονται κυρίως στα παιδιά οι κοινωνικοί ρόλοι των δύο φύλων, πράγμα που συμβάλλει στη διατήρηση και την αναπαραγωγή τους από την προηγούμενη γενιά στην επόμενη. Οι τηλεοπτικές εκπομπές συντηρούν και ενισχύουν περισσότερο τις κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με τους ρόλους των φύλων τους οποίους δέχεται και επιτρέπει η κοινωνία . Η άποψη αυτή ταυτίζεται με εκείνη των Sternglanz και Serbin (στον ίδιο, σελ. 248).

(1992, σελ. 175)

Οι διαφορές στους ρόλους των φύλων όπως παρατηρεί η Γδουλκέρη (στον ίδιο, 1992, σελ. 175) εμφανίζονται προοδευτικά από την προσχολική ηλικία. Αρχικά η διαφορά εντοπίζεται στην εξωτερική εμφάνιση, κατόπιν στις δραστηριότητες και μετέπειτα στις ικανότητες των δύο φύλων όπου να σχηματιστεί η ολοκληρωτική εικόνα του στερεότυπου ρόλου τους.

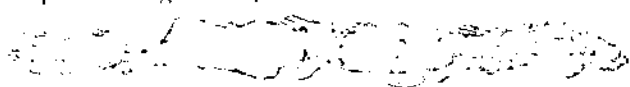
Η άποψη ότι η τηλεόραση προβάλλει στερεότυπα τους ρόλους των φύλων έρχεται να στηριχθεί στη θεωρία της Κοινωνικής Εκμάθησης (Social Learning Theory) του Bandura (1977). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή είναι από τους τρόπους με τους οποίους το παιδί υιοθετεί ρόλους σχετικά με το φύλο του είναι με το να παρατηρεί και να μιμείται μοντέλα τα οποία πολλές φορές είναι πιο εντυπωσιακά και ελκυστικά στο παιδί από μοντέλα του κοινωνικού του περιβάλλοντος - γονείς, δασκάλους, κ.α.

22. Φυλετικά πρότυπα.

Όπως αναφέρει η Β. Σαραφεινίδου (στον ίδιο, 1992, σελ. 251) η τηλεόραση φέρνει μέσα στο σπίτι και διδάσκει στα παιδιά τους ρόλους τους οποίους καλούνται να παίξουν στον κοινωνικό τους περίγυρο ανάλογα με την κοινωνική τους καταγωγή και την φυλετική τους προέλευση. Διδάσκει δηλ. τους ρόλους του θύτη και του θύματος, εκείνου που επιτίθεται και εκείνου που δέχεται την επίθεση. Θύματα βίας και επιθετικότητας ηττημένοι και κακοί είναι συνήθως εκείνες οι ομάδες, που βρίσκονται στη βάση της κοινωνικής πυραμίδας εξαιτίας της ηλικίας, του φύλου, της ταξικής και της φυλετικής τους προέλευσης.

Ερευνες έχουν δείξει ότι οι αντιλήψεις και η κοινωνική στάση των παιδιών όσον αφορά ανθρώπους διαφορετικής εθνικότητας και

φυλίας, επηρεάζονται σημαντικά απ' αυτά που παρακολουθούν στην τηλε-
όραση. Σε έρευνα του Graves (στη λεκίδι, 1989, σελ. 13) αποδείχθηκε ότι ενώ η απλή
παρουσία μαύρων τηλεοπτικών χαρακτήρων έχει θετική επίδραση σε
μαύρα παιδιά, η θετική ή αρνητική επίδραση σε λευκά παιδιά έχει
άμεση σχέση με τον τύπο του χαρακτήρα του μαύρου - καλό ή κακό

Ακόμα και στα παιδικά προγράμματα σπάνια εμφανίζονται μαύροι
σε θέση εργασίας, αρχηγό ή με άλλες ιδιότητες που χαρακτηρίζο-
νται θετικές ενώ η παρουσίαση του τρόπου ζωής τους και του δικού
τους πολιτισμού γίνεται συνήθως με αρνητικό τρόπο όπως αναφέρει ο
Leifer (1975), (Βουλδάκης, 1992, σελ. 176).

Σύμφωνα επίσης με έρευνες των Gerbner (1972), Hinton (1973)
και Lemon (1977), (στη λεκίδι, 1989, σελ. 13) παρόλο που οι μειονότητες δεν παρουσιάζονται
συχνά στην τηλεόραση, όταν αυτό γίνεται έχουν ένα στερεότυπο ρόλο.
Ο αριθμός των μη λευκών τηλεοπτικών χαρακτήρων έχει αυξηθεί στην
τελευταία δεκαετία αλλά αυτοί παρουσιάζονται ως εγκληματίες,
θύματα και σε καταστάσεις όπου επικρατούν λευκοί

Η G. Greenberg (στην ίδια, 1989, σελ. 14) σε έρευνα που έκανε για το παιδικό
πρόγραμμα "Σουσάμι άνοιξε" - το οποίο παρουσιάζει χαρακτήρες από
διάφορες μειονότητες με ένα θετικό, μη παραδοσιακό τρόπο - έδειξε
ότι τα παιδιά των μειονοτήτων που παρακολουθούσαν το πρόγραμμα
ήταν περήφανα για τις ρίζες τους και είχαν περισσότερη αυτοπεποί-
θηση και καλύτερη συνεργασία μεταξύ τους

Σε έρευνες των Bogatz-Ball και Christenson-Roberts

(στην ίδια, 1989, σελ. 14) που έγιναν στον Καναδά μετά την παρακολούθηση του ίδιου

παιδικού προγράμματος από λευκά παιδιά, βρέθηκε ότι αυτά παρου-
σίασαν ευνοϊκότερη στάση προς τα παιδιά των μειονοτήτων (

23. Τηλεοπτικά επαγγελματικά πρότυπα.

Η τηλεοπτική οθόνη - σαν κοινωνικοποιητικός παράγοντας -
ασκεί επίδραση στα παιδιά και στους νέους στην εκμάθηση νέων ρόλων
στο χώρο του επαγγελματικού προσανατολισμού και της εργασίας. Όπως
αναφέρει η Π. Σαρλικιώτου (1991) ^(Α.19) οι τηλεοπτικοί ρόλοι αναφορικά με
την επαγγελματική επιλογή όπως εμφανίζονται από τους τηλεοπτικούς
ήρωες υποκινούν τα παιδιά και τους νέους να τους μιμηθούν για την
μελλοντική επαγγελματική τους αποκατάσταση.

Τα παιδιά ονειρεύονται συνήθως να ακολουθήσουν επαγγέλματα
εντυπωσιακά όπως π.χ. του ποδοσφαιριστή, του ηθοποιού, του τραγου-
διστή του αστέρα του Πενταγράμμου, πράγμα που σημαίνει ότι
αποστρέφονται άλλα πνευματικά και παραδοσιακά επαγγέλματα π.χ.
δασκάλου, εμπόρου, υπαλλήλου. Όπως τονίζει ο Ν. Μάτσωνιώτης: "Η
πραγματοποίηση αυτής της επιθυμίας των παιδιών τα οδηγεί στα
μεγάλα αστικά κέντρα όπου ελπίζουν να επιτύχουν σ' αυτά τα
επαγγέλματα με λίγη ή καθόλου προσπάθεια αποκτώντας πολλά χρήματα
και δόξα. Σε περίπτωση αποτυχίας είναι δυνατό να οδηγηθούν σε
αποκλίνουσα συμπεριφορά και σε αντικοινωνικές πράξεις" (Βουιδά-
σκης, 1992, σελ. 252).

Η Σ. Δρακοπούλου (ΣΠΟ, Νταρβίδη, 1988, σελ. 91), υποστη-
ρίζει ότι η έρευνα για τις επιδράσεις των τηλεοπτικών στερεότυπων
των ρόλων των φύλων παρουσιάζει στην πραγματικότητα μεγαλύτερες
δυσχέρειες από την έρευνα για τις επιδράσεις των τηλεοπτικών
σκηνών βίας. Παρόλο που η τηλεόραση ή τα Μ.Μ.Ε. γενικότερα, αποτε-

λούν την κύρια πηγή πληροφόρησης για το φαινόμενο της βίας, ένα μεγάλο μέρος από τους τηλεοπτικούς ανδρικούς και γυναικείους ρόλους είναι επίσης γνωστά από την οικογένεια, σχολείο, χώρο επαγγέλματος κ.τ.λ.

Η τηλεόραση είναι ένας μόνο από τους πολλούς παράγοντες που πιθανώς συντείνουν στην παραγωγή και αναπαραγωγή παραδοσιακών ρόλων των φύλων.

Η. Τηλεόραση και ελεύθερος χρόνος.

"Ελεύθερος χρόνος είναι ο χρόνος στη διάρκεια του οποίου ένα πρόσωπο είναι ελεύθερο από κάποιους περιορισμούς που του επιβάλλονται, όταν δηλ. μπορεί να ενεργήσει σύμφωνα με δική του επιλογή, με το δικό του ρυθμό και το δικό του τρόπο απαλλαγμένο από κάθε πίεση και απαίτηση άλλων" (Γουίν, 1991, σελ.130).

Η βασική λειτουργία του ελεύθερου χρόνου στη ζωή ενός παιδιού είναι να του προσφέρει τις απαραίτητες ευκαιρίες, ώστε να μειώσει στα ελάχιστα την εξάρτησή του από τους άλλους και να αναπτύξει τη δική του ξεχωριστή προσωπικότητα. Αυτό φυσικά δεν μπορεί να γίνει αμέσως αλλά προοδευτικά με τη συσώρευση εμπειριών από τον ελεύθερο χρόνο.

Ο ελεύθερος χρόνος είναι γεμάτος ευχάριστες δραστηριότητες για το παιδί το οποίο ελεύθερο από εξαναγκασμούς, αποφασίζει για τη διαμόρφωση του φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντός του.

Η εισβολή της τηλεόρασης έχει επιδράσει σημαντικά στη μείωση του ελεύθερου χρόνου και στη ληθεμένη χρησιμοποίησή του από τα παιδιά και τους γονείς.

Σε έρευνα του Rothenberg (στη Λεβίδου, 1989, σελ. 19) βρέθηκε ότι η παρακολούθηση της τηλεόρασης ευνοεί την παθητικότητα και προκαλεί μείωση στις κοινωνικές επαφές στη δημιουργική φαντασία, στο δημιουργικό παιχνίδι, στη φυσική δραστηριότητα, στο διάβασμα εκτός σχολείου,

στην αλληλεπίδραση και επαφή με τους γονείς και σε άλλες δημιουργικές ασχολίες (A. 25)

Σε έρευνα επίσης της Σκρουμπή (1991), βρέθηκε ότι η τηλεόραση περιορίζει τον ελεύθερο χρόνο των παιδιών και ειδικότερα τις ώρες παιχνιδιού, μελέτης σχολικών ή άλλων βιβλίων, συναναστροφής με συνομήλικους και άλλων ασχολιών.

Η Σκρουμπή (1991) (A. 30) επισημαίνει πως όσο κακό κάνει στα παιδιά ένα ακατάλληλο πρόγραμμα, άλλο τόσο και περισσότερο κακό κάνει η επί πολλές ώρες τηλεοπτική παρακολούθηση, γιατί τα αδρανοποιεί και περιορίζει τον ελεύθερο χρόνο τους και συνάμα τις ευκαιρίες τους για αύξηση των διανοητικών και σωματικών τους δεξιοτήτων και δυνάμεων. Η κατάχρηση της τηλεόρασης σημαίνει καταστρατήγηση και καταδυνάστευση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών τα οποία οδηγούνται στην χωρίς προσπάθεια ψυχαγωγία και διάθεσή του με αποτέλεσμα να μην δραστηριοποιούνται και να παραμένουν σε παθητική κατάσταση όπως υποστηρίζει η Πλατή (1988) (A. 26)

Όπως επίσης επισημαίνει η Γουίν (1991) (A. 66) στην περίπτωση αυτή λειτουργεί ο νόμος του Gresham για την δραστηριότητα του παιδιού: Η παθητική ψυχαγωγία διώχνει την ενεργητική. Αφού η παθητική ψυχαγωγία απαιτεί λιγότερη προσπάθεια από την ενεργητική γίνεται αμέσως αποδεκτή διότι σύμφωνα με την ανθρώπινη φύση "το εύκολο είναι προτιμότερο από το δύσκολο". Η τηλεόραση είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα παθητικής ψυχαγωγίας διότι χωρίς καμιά προσπάθεια προσφέρει έντονες συγκινήσεις οι οποίες κάνουν τις χαρές της ενεργητικής ψυχαγωγίας, που απαιτεί κάποιες προσπάθειες να μοιάζουν με δουλειά και όχι με παιχνίδι.

Η Σκρουμπή (1991) (A. 29) τονίζει ότι μπορεί τα παιδιά από τη φύση τους και όπως όλοι οι άνθρωποι να προτιμούν την χωρίς προσπάθειες

φυχαγωγία και διάθεση του ελεύθερου χρόνου που προσέφερε η τηλεόραση, η οποία δεν φέρνει εύκολα πλήξη, δεν πρέπει όμως οι γονείς να τα αφήνουν χωρίς επίβλεψη και έλεγχο. Οι ίδιοι γονείς συχνά είναι υπεύθυνοι για την καταχρηστική παρακολούθηση της τηλεόρασης σε βάρος του ελεύθερου χρόνου των παιδιών τους. Όπως παρατηρεί η Γουίν (1991) ⁶⁶ πολλοί γονείς καταφεύγουν στην τηλεόραση τόσο θύοτι εκεί βρίσκουν εύκολα και σίγουρα ανακούφιση από τις αυξανόμενες δυσκολίες της ανατροφής των παιδιών τους όσο για να αναπληρώσουν τις ευκαιρίες που έχασαν για στενότερες σχέσεις με αυτά. Όπως επίσης τονίζει η ίδια (1991) ⁶⁶ η προσπάθεια των γονέων να μειώσουν την εξάρτηση των παιδιών τους από την τηλεόραση προς όφελος του ελεύθερου χρόνου τους προσκρούει στη δική τους συνήθεια να βλέπουν τηλεόραση ενώ όπως συμπληρώνει ο Παπαγεωργίου (1992) ⁸² κάτι τέτοιο συμβαίνει και όταν οι γονείς καταναλώνουν περισσότερες ώρες στις συζητήσεις τους για τα προβλήματα ηρώων διαφόρων σήριαλ και όχι για τα προσωπικά τους.

Ο ελεύθερος χρόνος του παιδιού για δραστηριότητες όπως το παιχνίδι, διάφορες δημιουργικές ασχολίες (εξωσχολικό διάβασμα, ζωγραφική κ.α), φιλικές συναναστροφές και συμμετοχή στην οικογενειακή ζωή έχει μειωθεί ή εκλείπει από το γεγονός ότι στο σπίτι υπάρχει μια σθόνη που απασχολεί πολλές ώρες καθημερινά. Οι δραστηριότητες είναι ζωτικής σημασίας για την διανοητική συναισθηματική και κοινωνική του ανάπτυξη. Όπως αναφέρει η Γουίν (1991) ⁶⁶

Ειδικότερα το παιχνίδι πρέπει να αποτελεί τη βασική ενασχόληση της παιδικής ηλικίας καθώς μ αυτό το παιδί προβαίνει σε δραστηριότητες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του. Το παιχνίδι δίνει την ευκαιρία στο παιδί να αυτοενεργήσει

και να χαρεί τις περιπέτειες της ανακάλυψης, να πάρει προτοβουλίες και να εδραιώσει την πίστη του στις δυνάμεις και ικανότητες του.

Η Οφιατή (1988)^{A27} αναφέρει ότι η τηλεόραση στερεί από τα παιδιά το παιχνίδι αλλά και την απαραίτητη φαντασία να δημιουργήσουν μόνο τους δικά τους παιχνίδια όπως γινόταν παλιά. Σήμερα περιορι-
σμένα από το περιβάλλον της τσιμεντούπολης αφιερώνουν πολύτιμο χρόνο σε μια ανεξέλεκτη παθητική παρακολούθηση στερόντας τον εαυτό τους από το παιχνίδι. Η τηλεόραση δεν αφήνει στο παιδί περιθώρια να δημιουργήσει με την φαντασία όπως γίνεται με το βιβλίο. Αντίθετα του προσφέρει έτοιμη την κάθε ιστορία. Οι εικόνες μάλιστα μαγεύουν τόσο το παιδί που πολλές φορές το απομακρύνουν επικίνδυνα από την πραγματικότητα.

Σε έρευνες των D.F J Singer (στην Greenfield, 1988 σελ. 99)
διαπιστώθηκε ότι η υπερβολική παρακολούθηση της τηλεόρασης σχετίζεται με την μικρή απόδοση στα παιχνίδια που χρειάζονται φαντασία, ενώ σε άλλη έρευνα των Harrison και Williams (στην ίδια, 1988, σελ. 100) στον Καναδά φάνηκε ότι η δημιουργικότητα των παιδιών στα παιχνίδια μειώθηκε όταν η τηλεόραση μπήκε στη ζωή τους.

Άλλες δημιουργικές ασχολίες

Η τηλεόραση περιορίζει τον ελεύθερο χρόνο για δημιουργικές ασχολίες όπως εξωσχολικό, διάβασμα, μουσική, ζωγραφική, σπόρ κ.τ.λ. Όπως αναφέρει η Σκουμπρή (1991)^{A22} η παρακολούθηση της τηλεόρασης συντελεί στην μείωση του χρόνου που διαθέτουν τα παιδιά για ανάγνωση βιβλίων. Με την ανάγνωση το παιδί αναπτύσσει τη φαντασία του και δημιουργεί τις δικές του εικόνες που καθρεφτίζουν τις ατομικές του ανάγκες ενώ όταν παρακολουθεί τηλεόραση βέχεται παθητικά ότι του προσφέρει το πρόγραμμα.

Το παιδί μπορεί να επηρεάσει το βαθμό της ανάγνωσης ενώ ως τηλεθεατής δεν μπορεί να επηρεάσει ένα πρόγραμμα. Η τηλεοπτική παρακολούθηση απαιτεί έντονο ρυθμό και χωρίς διακοπές πράγμα που δεν συμβαίνει με το διάβασμα. Η δύναμη των τηλεοπτικών εικόνων αιχμαλωτίζει το παιδί και κρατά μειωτή των προσοχή του. Σύμφωνα με την Σκρουμπή (1991) ²³ το παιδί δεν χρειάζεται να βάλει σε κίνηση τις ανώτερες διανοητικές του δυνατότητες. Ψυχαγωγείται αλλά η παθητική του συμμετοχή δεν τον βοηθάει να αναπτυχθεί επαρκώς. Τα βιβλία είναι πάντα στα χέρια του παιδιού, τα ελέγχει ενώ η τηλεόραση ελέγχει το παιδί.

Σύμφωνα με έρευνες των Κάσιμου ²⁴ και Ταϊκούλα ^(στη Μενίδου 1989, σελ. 19) βρέθηκε ότι οι μαθητές του Δημοτικού θεωρούν ψυχαγωγία το εξωσχολικό διάβασμα, όμως προτιμούν περισσότερο την τηλεόραση και αφιερώνουν περισσότερο χρόνο (τριπλάσιο) στην παρακολούθησή της.

Η τηλεόραση έχει επίσης περιορίσει τη διάθεση ελεύθερου χρόνου για άλλες σημαντικές δημιουργικές δραστηριότητες όπως η ζωγραφική, τα σπορ, η μουσική οι οποίες συντελούν στη σωματική και ψυχική υγεία, στη διανοητική του ανάπτυξη και στην ομαλή ένταξη του παιδιού στο κοινωνικό περιβάλλον.

Σε έρευνα των Somers και Edelston ^(στην ίδια, 1989, σελ. 19) βρέθηκε ότι μετά από κάποιες ώρες τηλεοπτικής παρακολούθησης τα παιδιά εξαντλούνται και δυσκολεύονται να πραγματοποιήσουν κανονικές δραστηριότητες ζωτικές για την υγεία τους.

Συμμετοχή στην οικογενειακή ζωή.

Το παιδί πρέπει να μάθει να ζει μέσα στην οικογένεια ως μέλος της με την ανάλογη συμπεριφορά.

Αυτό μαθαίνεται με τη συμμετοχή του στην οικογενειακή ζωή και με τις δικές του καθημερινές εμπειρίες. Όπως αναφέρει η (A.23) Σκρουμπή (1991) τα παιδιά που κάνουν κατάχρηση της τηλεόρασης στερούνται αυτές τις ευκαιρίες και έτσι συγκεντρώνονται στον εαυτό τους και οδηγούνται στον απομονωτισμό.

Το παιδί κατά τη διάρκεια της ανάπτυξής του έχει ανάγκη από τις ευκαιρίες αυτές για να δυναμώσει τους οικογενειακούς δεσμούς του ώστε να καταλάβει τον εαυτό του. Η τηλεόραση περιορίζει αυτές τις ευκαιρίες και επιδρά καταλυτικά στην οικογένεια και στις οικογενειακές συνήθειες. Σύμφωνα με την (A.23) Σκρουμπή (1991) η τηλεόραση εξαφανίζει τις συζητήσεις μέσα στην οικογένεια, τα παιδιά, την ψυχαγωγία και άλλες κοινές δραστηριότητες. Η οικογένεια ενώ παρακολουθεί τηλεόραση παραμένει σιωπηλή γιατί δεν υπάρχει άμεση οπτική ή λεκτική επικοινωνία. Έτσι οι γονείς διευκολύνονται στην εγκατάλειψη του ρόλου τους, της ανατροφής και κοινωνικοποίησης των παιδιών τους.

Σε έρευνα της (A.28) Σκρουμπή (1991) διαπιστώθηκε ότι ο ρόλος των γονέων στη διαμόρφωση της νοοτροπίας και συμπεριφοράς των παιδιών τους μειώθηκε εξαιτίας της τηλεόρασης.

Συναναστροφή με συνομήλικους - φίλους.

Η τηλεόραση έχει περιορίσει την συναναστροφή των παιδιών με συνομήλικους τους που αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την κοινωνικοποίησή τους όπως προκύπτει από έρευνα της (A.29) Σκρουμπή (1991).

θ. Τηλεόραση και εκπαίδευση.

Η παιδεία τόσο ως θεσμός όσο και ως εκπαιδευτική διαδικασία έχει υποστεί θεμελιώδεις αλλαγές κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα.

Χαρακτηριστικό γεγονός της εποχής μας είναι η απαίτηση για αύξηση της παρεχόμενης παιδείας σε ποσότητα και ποιότητα. Η αύξηση των ετών φοίτησης στα σχολεία και η ταυτόχρονη αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, δημιούργησαν την ανάγκη εκσυγχρονισμού της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Έτσι ενώ το πρώτο μισό του αιώνα μας πρόσφερε στην εκπαίδευση νέες παιδαγωγικές αντιλήψεις και διδακτικές μεθόδους οι τελευταίες δεκαετίες χαρακτηρίζονται κυρίως από την εφαρμογή και τη χρήση νέων επαναστατικών μέσων διδασκαλίας και μάθησης. Τα Μ.Μ.Ε. άνοιξαν μια νέα εποχή για την παιδεία και πρόσφεραν νέες δυνατότητες στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τη μεγαλύτερη επιρροή είχε η διάδοση και χρήση της τηλεόρασης.

Όπως υποστηρίζει η Ε. Κουτσουβάνου (1991, σελ. 33) η επιλογή της τηλεόρασης ως μέσου διδασκαλίας και μάθησης δεν ήταν καθόλου τυχαία, με δεδομένο τον εντυπωσιακό χρόνο παρακολούθησής της από τα παιδιά και τον εκτοπισμό άλλων εναλλακτικών δραστηριοτήτων τους, κατά τη διάρκεια της που φάνηκε από το τέλος του '50 και τις αρχές της δεκαετίας του '60 και μετέπειτα σε μια σειρά ερευνών που έκαναν οι Schramm (1961), Siegal (1969) και Ninn (1977) για το θέμα .

Όπως αναφέρει η ίδια (1991) σελ. 33, η αναμφισβήτητη απόδειξη της επίδρασης την τηλεόραση στα παιδιά - που προκύπτει από τον εντυπωσιακά μεγάλο χρόνο παρακολούθησης - ανησυχούσε τους ειδικούς οι οποίοι σκέφθηκαν πως θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν το χρόνο αυτό επωφελώς για το παιδί. Μια σειρά ερευνών έδειξε θετικά στοιχεία ως προς τη χρήση της τηλεόρασης για εκπαιδευτικούς σκοπούς: Σε έρευνα των Μ. και L. DeFleur (στην ίδια, 1991, σελ. 34) διαπιστώθηκε ότι οι τηλεοπτικές απεικονίσεις διάφορων επαγγελματιών μετέδιδαν πληροφορίες οι οποίες μαθαίνονταν από τα παιδιά με την ίδια επιτυχία

όπως με την άμεση παρατήρηση.

παρόμοια έρευνα ο Holloran (συν. ίδια, 1991, σελ. 34) παρατήρησε ότι η τηλεόραση έχει τη δυνατότητα να παρουσιάζει στα παιδιά πρότυπα ρόλων και ομάδες αναφοράς που δεν θα έβλεπαν διαφορετικά.

Ερευνες των Hall και Bogatz (1970), Frye (1972) και Lesser (1974) (συν. ίδια, 1991, σελ. 46) έδειξαν ότι η σειρά "Σουσάμι άνοιξε" (Sesame Street) έχει διευκολύνει πολύ την μάθηση του λεξιλογίου, αριθμών, γραμμάτων και άλλων βασικών γνώσεων των μικρών τηλεθεατών που την παρακολουθούσαν.

Μετά από μια πειραματική περίοδο ωρίμασε η ιδέα της χρησιμοποίησης της τηλεόρασης σαν μέσο προγραμματισμένης διδασκαλίας. Δημιουργούνται εκπαιδευτικές εκπομπές μελετημένες από επιστήμονες, παιδαγωγούς και τηλεοπτικούς για μαθητές στην τάξη και για ενήλικες στο σπίτι. Στην Αμερική εκπέμπονται τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα ενώ στην Ευρώπη η Αγγλία αρχίζει την παραγωγή σχολικών τηλεοπτικών προγραμμάτων. Ανάλογη ήταν και η πορεία της εκπαιδευτικής τηλεόρασης και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες περιορίζοντας τα άλλα εποπτικά μέσα διδασκαλίας σε θέσεις βοηθητικές. Στην Ελλάδα εφαρμόστηκε το 1977 η εισαγωγή της σχολικής τηλεόρασης ως συμπληρωματικό μέσο διδασκαλίας σε πειραματικό στάδιο.

Τον ίδιο χρόνο άρχισε η πρώτη εκπομπή του προγράμματος παρουσιάζοντας θέματα σχολικών μαθημάτων και από το 1980 έγινε εκπαιδευτική με μια ευρύτερη έννοια προσφέροντας και ποικίλα επιμορφωτικά προγράμματα. Η σημερινή μορφή της προσφορά αποβλέπει στη λαϊκή επιμόρφωση, τη συνεχιζόμενη εκπαίδευση, την επαγγελματική εκπαίδευση, τη διδασκαλία ξένων γλωσσών και γενικά την κοινωνική

και πολιτιστική άνοδο του λαού.

Θ1. Λειτουργικά χαρακτηριστικά της τηλεόρασης.

Η επιλογή και χρησιμοποίηση της τηλεόρασης ως εκπαιδευτικού μέσου οφείλεται στα ιδιαίτερα λειτουργικά χαρακτηριστικά της που την τοποθετούν σε πλεονεκτική θέση σε σύγκριση με άλλα οπτικοακουστικά μέσα.

Όπως αναφέρει ο R. Chapiro (Π.Ελευθεριάδης-Σ.Παντουβάλου, 1985, σελ.31) η τηλεόραση:

- έχει τη δυνατότητα για απεριόριστο παλλαπλασιασμό και μαζική μετάδοση των μηνυμάτων-πληροφοριών.
- επικοινωνεί με ακροατήριο κάθε μεγέθους και δίνει έμφαση στην αμεσότητα τόσο χώρο όσο και στο χρόνο.
- προσφέρει τη δυνατότητα για εγγραφή και διατήρηση των μηνυμάτων.
- μέσω των ειδικών τεχνικών που χρησιμοποιούνται για την μετάδοση των εκπομπών η τηλεόραση χρησιμοποιεί μια νέα πλουσιότερη οπτικοακουστική γλώσσα η οποία είναι σημαντική στη μετάδοση των μηνυμάτων .
- επιβάλλει μια νέου τύπου επικοινωνία η οποία επιτρέπει μια έμμεση αλλά ζωντανή επαφή με την πραγματικότητα.
- αποτελεί μια ιδανική σύνθεση όλων των οπτικοακουστικών τεχνικών (ραδιόφωνο, μαγνητόφωνο, φωτογραφία, κινηματογράφος), από τις οποίες δανείζεται και χρησιμοποιεί τα πλεονεκτήματα της καθενιάς.

Θ2. Χρήση της τηλεόρασης για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Η τηλεόραση χρησιμοποιήθηκε για να καλύψει ένα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών στόχων απευθυνόμενη σε διαφορετικούς πληθυσμούς. Σύμ-

66931

φωνα με τους (Ελευθεριάδη και Παντοβάλου (1985) έχουν σχεδιασ-
σει και εφαρμοστεί εξι (6) είδη εκπαιδευτικών προγραμμάτων:

- γενικά προγράμματα επιμόρφωσης ενηλίκων.
- ειδικά προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.
- ειδικά προγράμματα μετεκπαίδευσης εκπαιδευτικών.
- ειδικά προγράμματα επιμόρφωσης γονέων.
- εξωσχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα παιδιών - νέων.
- σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα.

Όπως σημείωσαν οι (Ιδίοι 66931) (1985) η

διάκριση σχολικής τηλεόρασης - που αναφέρεται στη χρήση εκπαιδευ-
τικών προγραμμάτων για διδακτικούς σκοπούς, μέσα στα εκπαιδευτικά
υβρόματα όλων των βαθμίδων - και επιμορφωτικής - που έχει ευρύτε-
ρες εκπαιδευτικές προθέσεις και στόχους ως προς τα θέματα και το
κοινό που απευθύνεται - είναι χωρίς ουσιαστική σημασία διότι
σχολική και επιμορφωτική αποτελούν την εκπαιδευτική τηλεόραση.
Εκείνο που έχει σημασία είναι η προσφορά της καθημέρας στην
παιδεία.

03. Ο ρόλος της τηλεόρασης στη μαθησιακή διαδικασία.

Η επιλογή των οπτικοακουστικών και άλλων μέσων που είναι
κατάλληλα για την υποστήριξη της μαθησιακής διαδικασίας θα
εξαρτηθεί από τις ανάγκες και απαιτήσεις του περιεχομένου των
στόχων και διδακτικών μεθόδων της. Ο ρόλος και η σημασία της δεν
εξαρτώνται μόνο από τα λειτουργικά στοιχεία της εκπαιδευτικής
διαδικασίας αλλά και από τον τρόπο ένταξης της στο σχολικό περι-
βάλλον. Όπως αναφέρουν οι (Ιδίοι 66931) (1985)
ο εκπαιδευτικός πρέπει να γνωρίζει τα χαρακτηριστικά και τις
δυνατότητες της τηλεόρασης ώστε να μπορεί να την εντάσσει και να

την προσαρμόζει στο σύστημα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Συνεχίζοντας οι ίδιοι (1985) ⁽²¹⁹⁾ υποστηρίζουν ότι «ένα πρακτικό επίπεδο η χρήση της τηλεόρασης απελευθερώνει τον εκπαιδευτικό από το ρόλο του αποκλειστικού προμηθευτή γνώσεων ενώ ταυτόχρονα απελευθερώνει και τους μαθητές από τον υπερβολικό χρόνο που χρειάζονται για την απλή απόκτηση γνώσεων ώστε να αφιερώσουν τον χρόνο αυτό σε μια δημιουργική συμμετοχή στις μαθησιακές διαδικασίες.»

Θ4. Παιδαγωγικές λειτουργίες της τηλεόρασης.

Οι δυνατότητες της τηλεόρασης είναι πάρα πολλές και μπορούν να καλύψουν πολλές ανάγκες της σύγχρονης εκπαίδευσης. Τα λειτουργικά χαρακτηριστικά της τηλεόρασης - όπου αναφερθήκαμε παραπάνω - οδηγούν σε σημαντικά πλεονεκτήματα που ενδιαφέρουν τη σχολική εκπαίδευση γιατί καλύπτουν σοβαρές παιδαγωγικές λειτουργίες και ικανοποιούν βασικές διδακτικές και μαθησιακές αρχές.

Οι M.Billet (1973), Chanias (1975), Dale (1969), ⁽²⁰⁰⁾ ~~ο ίδιοι~~ ⁽²⁰¹⁾ ~~ο ίδιοι~~, 1985, σελ.44), επισημαίνουν πως όταν η τηλεόραση χρησιμοποιείται σωστά στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, μπορεί να συμβάλει αποτελεσματικά στην ενίσχυση των παρακάτω βασικών παιδαγωγικών λειτουργιών:

- Παρόθηση για μάθηση. Λόγω του δυναμικού και ρεαλιστικού τρόπου παρουσίασης των θεμάτων της η τηλεόραση παρέχει ερεθίσματα για πρωτότυπες και δημιουργικές δραστηριότητες που διεγείρουν το ενδιαφέρον το συναίσθημα τη φαντασία και την περιέργεια των μαθητών και ευνοεί την παραγωγή νέων ιδεών.
- Απεικόνιση διαδικασιών και εικονογράφηση της ύλης. Παρουσιάζει διαδικασίες που δεν μπορούν να προσφέρουν τα συνηθισμένα

- μέσα διδασκαλίας φέρνοντας στην τάξη σύγχρονα και ιστορικά γεγονότα, εφαρμογές φυσικής και Χημείας, επιστημονικές αυθεντίες απ' όλο τον κόσμο δημιουργώντας έτσι μοναδικές συνθήκες μάθησης.
- Βελτίωση της ποιότητας της διδασκαλίας.Οι εκπαιδευτικές τηλεοπτικές εκπομπές αποτελούν μια πρόσφατη πηγή μάθησης, παρουσιάζοντας αντικείμενα απάνια και σύνθετα φαινόμενα όπως η κίνηση των μορίων η ανάπτυξη ενός φυτού τα οποία γίνονται θέμα μελέτης από τους μαθητές.
 - Παιδαγωγική ανάπτυξη του εκπαιδευτικού.Με την παρουσίαση νέων ιδεών αποτελεί κίνητρο για μια ουσιαστική αλλαγή του ρόλου του εκπαιδευτικού στα πλαίσια της μαθητικής διαδικασίας.Ο εκπαιδευτικός δεν είναι ο μοναδικός φορέας μάθησης , αλλά εκείνος που καθοδηγεί το μαθητή στις διάφορες πηγές.
 - Συμβολή στη δημοκρατικοποίηση της μάθησης. Η μετάδοση εκπαιδευτικών εκπομπώνσε μεγάλο αριθμό μαθητών-τηλεθεατών που ζούν σε αποστερημένο κοινωνικό περιβάλλον, διευρύνει τις δυνατότητες για μάθηση.
 - Επιβολή νέας προσέγγισης στη μάθηση.Δημιουργεί ένα άμεσο και πολύ ζωντανό θεσμό ανάμεσα στο σχολείο και την οικογένεια αφού δίνει την ευκαιρία στους γονείς να παρακολουθούν και αυτοί να παρακολουθούν και αυτοί τις σχολικές εκπομπές.
 - Προσέγγιση σχολικής τάξεως και εξωτερικού κόσμου.Η τηλεόραση μπορεί να επιτύχει την επαφή της σχολικής τάξης με τον κόσμο και αντίστροφα αν οι υποκατάστατες εμπειρίες που προσφέρει, συνδιαστούν με τις άμεσες εμπειρίες των μαθητών.
- Θ5. Μειονεκτήματα της τηλεόρασης ως παιδαγωγικού μέσου.

Από την αναφορά των πλεονεκτημάτων της τηλεόρασης ως παιδαγωγικού μέσου που έγινε προηγούμενα, να μπορούσε κανείς να σχηματίσει την εντύπωση πως αυτή θα μπορούσε να λύσει κάθε πρόβλημα διδασκαλίας και μάθησης στα πλαίσια της σχολικής εκπαίδευσης.

Η τηλεόραση δεν έχει όμως μόνο πλεονεκτήματα αλλά και αδυναμίες. Σύμφωνα με τους Ο. Ι. Ιδίους, Β. Α. Αβ. (1985) οι κυριότερες είναι:

- δεν επιτρέπει την άμεση και φανερή συμμετοχή των μαθητών και γενικά την αλληλεπίδραση στη διάρκεια της εκπαιδευτικής εκπομπής, αφού διάφορες ερωτήσεις, απορίες, παρατηρήσεις δεν μπορούν να βρουν τις απαντήσεις τους στη διάρκεια της προβαλλόμενης εκπομπής.
- η αξία της τηλεόρασης περιορίζεται σημαντικά για τις εκπαιδευτικές εκείνες διαδικασίες όπου η αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού και μαθητών αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μια αποτελεσματική μάθηση.
- καθλώνει πνευματικά το μαθητή και δεν επιτρέπει τη δημιουργική εργασία της φαντασίας και νόησης του διότι δεν του αφήνει περιθώρια για προεκτάσεις και συμπληρώσεις. Η αποδοχή ή απόρριψη αυτής της άποψης εξαρτάται από τη μορφή του προγράμματος το σκοπό του, τη μέθοδο παρουσίασης, τον μαθητή και τη χρήση που θα κάνει ο εκπαιδευτικός.
- προκαλεί την αδιαφορία και την ανία διότι τα παιδιά έχουν κατά κάποιο τρόπο συνδέσει το παιδικό ή το γενικό τηλεοπτικό πρόγραμμα με την ψυχαγωγία και δεν παρακολουθούν με το ίδιο ενδιαφέρον το πρόγραμμα της εκπαιδευτικής τηλεόρασης.
- χρησιμοποιεί τρόπους παρουσίασης των εκπομπών που έρχονται

σε αντίθεση με τις παιδαγωγικές μεθόδους των εκπαιδευτικών ή τις ανταγωνίζονται .

Η άποψη αυτή στηρίζεται στη μη σωστή ενημέρωση για το ρόλο της εκπαιδευτικής τηλεόρασης.

Αντίθετα η χρήση του μέσου αυτού πρέπει να έχει στόχο τη δημιουργία κινήτρων για την παιδαγωγική ανανέωση.

-στην τηλεόραση η εικόνα ευνοείται σε βάρος του λόγου.

Σύμφωνα με τους Ιδίου (1985) για να

εξουδετερωθούν τα παραπάνω μειονεκτήματα της τηλεόρασης ως εκπαιδευτικού μέσου θα πρέπει : * η σχεδίαση και η παραγωγή των εκπαιδευτικών προγραμμάτων να γίνονται με βάση τις αρχές και μεθόδους της εκπαιδευτικής τεχνολογίας, * η ποιότητα των μηνυμάτων είναι σημαντικός παράγοντας της τηλεοπτικής εκπαιδευτικής εκπομπής.

* επίσης είναι απαραίτητη η ενημέρωση σχετικά με τους τρόπους χρήσης „ τις δυνατότητες και το μέτρο της συμβολής της τηλεόρασης στη μάθηση.

Θέ. Σκοπός της διδασκαλίας και μορφές εκπαιδευτικών εκπομπών.

Ο σχεδιασμός και η παραγωγή των εκπαιδευτικών τηλεοπτικών προγραμμάτων διαμορφώνονται σύμφωνα με τους στόχους που επιδιώκουν να πετύχουν αυτοί που αποφάσισαν την παραγωγή.

Όπως αναφέρουν οι Ιδίου (1985),

στα πλαίσια της διδακτικής μαθησιακής διαδικασίας η εκπαιδευτική τηλεόραση χρησιμοποιείται για να καλύψει πολλούς διαφορετικούς σκοπούς όπως είναι :

-Ολοκληρωμένη διδασκαλία. Σ αυτή την περίπτωση η τηλεοπτική εκπομπή καλύπτει όλα τα σημεία του κυρίως μαθήματος και στη συνέχεια γίνεται επεξεργασία από τον εκπαιδευτικό και τους μαθη-

τές (συζήτηση, εργαστηριακές ασκήσεις, ατομική ή ομαδική εργασία, λύση προβλημάτων). Το είδος αυτό τηλεοπτικών εκπομπών χρησιμοποιείται όταν υπάρχει έλλειψη μιας ειδικότητας εκπαιδευτικών και δίνει τη δυνατότητα στο σχολικό φορέα να διδάξει ένα ειδικό θέμα σε ένα μεγάλο αριθμό μαθητών.

-Συμπλήρωση και ενίσχυση του μαθήματος. Στην περίπτωση αυτή το τηλεοπτικό μάθημα ακολουθεί τη σειρά και τις κατευθύνσεις του αναλυτικού προγράμματος προσφέροντας τα στοιχεία εκείνα που δεν μπορεί να προσφέρει ο εκπαιδευτικός, (παρουσίαση χώρων, προσώπων, διαδικασιών). Ο τύπος αυτός χρησιμοποιείται περισσότερο σήμερα για την συμπλήρωση μαθημάτων όπως γεωγραφία, φυσική, χημεία κ.τ.λ.

-Παρουσίαση μέρους του μαθήματος. Ο ρόλος της τηλεόρασης περιορίζεται στην παρουσίαση στοιχείων, καταστάσεων και προσώπων που δεν μπορούν με κανένα τρόπο να καλυφθούν εξίσου αποτελεσματικά με τα μέσα που έχει στη διάθεσή του ο εκπαιδευτικός.

-Κάλυψη ειδικών περιπτώσεων σε σχέση με το μάθημα. Η τηλεόραση χρησιμοποιείται ακόμα για να φέρει στη σχολική τάξη ειδικό εκπαιδευτικό υλικό όπως διαλέξεις σημαντικών προσώπων, θεατρικές παραστάσεις κ.α.

67. Εκπαιδευτική τηλεόραση και διεθνής έρευνα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι έρευνες που έχουν γίνει κατά καιρούς στο διεθνή χώρο για τη συμβολή της εκπαιδευτικής τηλεόρασης στη σχολική εκπαίδευση.

Οι κυριότερες απ αυτές και τα πορίσματά τους όπως αναφέρουν οι Εδίοι (1985) είναι:

-Έρευνα των Chu και Schramm (1967) έδειξε ότι η τηλεόραση

μπορεί να χρησιμοποιηθεί με επιτυχία για τη διδασκαλία ενός θέματος μέσα σε ένα κατάλληλο πλαίσιο διδακτικών δραστηριοτήτων της τάξης. Έχει σημαντικό ρόλο όταν χρησιμοποιείται για να καλύψει ένα σοβαρό εκπαιδευτικό πρόβλημα που χρειάζεται μεγάλη υποστήριξη. Είναι πιο αποτελεσματική για μαθητές δημοτικού-γυμνασίου-λυκείου παρά για σπουδαστές ανωτέρων και ανωτάτων σχολών.

Επίσης διαπιστώθηκε θετική στάση των μαθητών απέναντι στην εκπαιδευτική τηλεόραση και την ποιότητα που αυτή προσφέρει σε σχέση με άλλα μέσα διδασκαλίας.

-Έρευνα των Hilliard και Field (1976) έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν θετική στάση απέναντι στη σχολική τηλεόραση.

-Έρευνα του Εθνικού Ινστιτούτου Παιδαγωγικών Ερευνών της Γαλλίας (1977-80) έδειξε ότι η εκπαιδευτική τηλεόραση δημιουργεί κίνητρα για διάφορες μαθησιακές και άλλες σχολικές δραστηριότητες, έχει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση από τα παιδιά, της σημερινής κοινωνικής πραγματικότητας και αποτελεί πολύτιμο συμπλήρωμα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Από τις παραπάνω έρευνες γίνεται φανερό η σύμφωνη γνώμη εκπαιδευτικών και μαθητών ως προς τη χρήση της τηλεόρασης στην εκπαιδευτική διαδικασία. Οι σημαντικότερες πάντως μεταβλητές για την επιτυχημένη χρήση της εκπαιδευτικής τηλεόρασης είναι τόσο ο τρόπος σχεδιασμού των προγραμμάτων όσο και ο τρόπος χρήσης τους στις σχολικές τάξεις.

Σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη εποχή η εκπαίδευση έχει υποχρέωση να κατευθύνει τους νέους ανθρώπους και να τους ενθαρρύνει στο σχολιασμό και την κριτική εκτίμηση των μηνυμάτων που δέχονται. Ο προσανατολισμός αυτός είναι σύμφωνος και με την αποστολή του

σύγχρονου σχολείου αφού ένας από τους πιο σημαντικούς σκοπούς του είναι να μαθαίνει στους νέους ανθρώπους πώς να εξοικειώνονται με το περιβάλλον τους διατηρώντας ταυτόχρονα μια κριτική στάση απέναντι σε αυτό.

Εκπαίδευση και τηλεόραση έχουν λοιπόν υποχρέωση να συνεργαστούν ώστε να αξύνουν το τηλεοπτικό κριτήριο των μαθητών. Η συνεργασία αυτή είναι παραπάνω από απαραίτητη - ως προς τον παραπάνω στόχο - λόγω της ικανότητας της τηλεόρασης να δείχνει τη δυνατότητα ερμηνείας των μηνυμάτων με ποικίλους και διαφορετικούς τρόπους. Από την άλλη η τηλεόραση είναι ένας σημαντικός φορέας ικανός να μάθει στα παιδιά να συζητούν και να κρίνουν τα τηλεοπτικά μηνύματα. Να τα συνηθίσει σε μια στάση ευεργετική ως προς την επιλογή των προγραμμάτων και ως προς την παρακολούθηση των εκπομπών. Να μετατρέψει δηλ. την τηλεοπτική εκπαίδευση σε μια αληθινή τηλεοπτική αγωγή.

I. Τηλεόραση και μάθηση.

Η μάθηση είναι μια δυναμική διαδικασία που είναι δύσκολο να οριστεί. Σύμφωνα με τους Hilgard και Bower (στους ίδιους, 1985, σελ. 26) μάθηση πραγματοποιείται κάθε φορά που η συμπεριφορά ενός ατόμου αλλάζει, τόσο στο γνωστικό όσο και στο ψυχοκινητικό και συναισθηματικό επίπεδο. Δηλ. όταν το άτομο σκέφτεται, δρα και αισθάνεται διαφορετικά, σαν αποτέλεσμα της απόκτησης νέων εμπειριών, γνώσεων, δεξιοτήτων, στάσεων, κ.α.

Οι ίδιοι (69, 26) (1985), υποστηρίζουν ότι η μάθηση είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας επικοινωνίας που την

ονομάζουν μαθησιακή επικοινωνία , και σκοπό της είναι να επηρεάσει τους τρόπους συμπεριφοράς του ατόμου, με τελική επιδίωξη την πραγματοποίηση ορισμένων στόχων .

Η Μαθησιακή επικοινωνία πραγματοποιείται με πολλούς τρόπους και μέσα. Ένας πολύ αποτελεσματικός τρόπος είναι και η χρήση των Μ.Π.Ε. και ειδικότερα της τηλεόρασης.

Ένα βασικό μοντέλο που αναφέρεται στην προαγωγή της μάθησης μέσω της τηλεόρασης είναι αυτό της μάθησης με παρατήρηση.

Σύμφωνα με τους Bandura (1969 α), Flanders (1968), Zimmerman και Rosenthal (1974), η μάθηση με παρατήρηση είναι μια δοσμένη διαδικασία κατά την οποία η συμπεριφορά του παιδιού αλλάζει μορφές ανάλογα με τις εμπειρίες που αποκομίζει παρατηρώντας πράξεις άλλων οι οποίες προβάλλονται μπροστά του με άμεσο ή έμμεσο τρόπο. Η έμμεση προβολή πράξεων αναφέρεται προφανώς στα βιβλία, τον περιοδικό τύπο, τον κινηματογράφο και την τηλεόραση .

Σύμφωνα με τον Liebert (1973), (Μαυρίδης, 1988, σελ. 369), η διαδικασία αυτή της μάθησης ακολουθεί τρία στάδια: α) την έκθεση - προβολή γεγονότων, β) την πρόσκτηση - αφομοίωση των παρεχόμενων πληροφοριών, γ) την αποδοχή - υιοθέτηση τους, στην καθημερινή πρακτική . Δηλ. η οπτικοακουστική εμπειρία μιας συγκεκριμένης πράξης που βιώνει το άτομο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι θα μπορούσε να έχει οποιαδήποτε επίδραση σ αυτό ως παρατηρητή αν στη συνέχεια τούτο δεν θα επιχειρούσε να την κωδικοποιήσει σε γνώση έτσι ώστε να είναι σε θέση να τη χρησιμοποιήσει ως σημείο αναφοράς στην κατοπινή του συμπεριφορά. (στον ίδιο, 1988, σελ. 370).

Το είδος αυτό της μάθησης θεωρείται βασικό στην εξελκτική πορεία του ατόμου και στοιχειοθετεί το ρόλο της τηλεόρασης στην

επικοινωνιακή διαδικασία του ανθρώπου.

Συναφής και συγγενική με τη θεωρία της μάθησης με παρατήρηση είναι και η θεωρία της μάθησης με μίμηση, η οποία στηρίζεται στην άποψη ότι η μίμηση, όπως και άλλοι τρόποι συμπεριφοράς, μαθαίνεται και δεν βασίζεται σε κάποιους εκ γενετής μηχανισμούς όπως αναφέρουν οι Miller και Dollard, (1991), (Βουιδάσκης, 1992, σελ. 64).

Όπως αναφέρει ο Ιδίου (1992) η θεωρία αυτή ταυτίζεται στη διεθνή βιβλιογραφία με την θεωρία της μάθησης με παρατήρηση ενώ πολλοί ερευνητές δεν την αναφέρουν γιατί την θεωρούν ξεπερασμένη .

Πριν αναφέρουμε στη σχέση τηλεόραση και μάθησης θεωρούμε σκόπιμο να επισημάνουμε τη νοητική ανάπτυξη του παιδιού κατά την σχολική ηλικία. Σύμφωνα με τον Piaget (στον Παπανικολάου, 1982, σελ. 42, 87, 90) (7-11 χρονών) βρίσκεται στην περίοδο της συγκεκριμένης σκέψης. Μπορεί να ταξινομήσει τα αντικείμενα σε συγκεκριμένες κατηγορίες και όχι αφηρημένες να κατανοήσει τις σχέσεις μεταξύ των κατηγοριών. Η σκέψη του γίνεται αναστρέψιμη δηλαδή μπορεί να κατανοήσει ότι το αποτέλεσμα μιας πράξης μπορεί να αναιρεθεί από μια επόμενη. Αρχίζει να αντιλαμβάνεται τις αλλαγές σε πράγματα και καταστάσεις στη δυναμική τους ακολουθία και όχι μόνο στη στατιστική τους μορφή. Η αντίληψη και η προσοχή του εστιάζεται σε περισσότερα του ενός χαρακτηριστικά του προβλήματος συγχρόνως. Επίσης στην ηλικία αυτή γίνεται σημαντική βελτίωση του λεξιλογίου τόσο στο ποσό των λέξεων (5400) όσο και στην ποικιλία τους και στην ακρίβεια της σημασίας τους. Η απόκτηση των δεξιοτήτων της ανάγνωσης και της γραφής αποτελούν σημαντικό επίτευγμα στη γλωσσική ανάπτυξη, ενώ ο λόγος από εγώκεντρικός γίνεται κοινωνικοποιημένος και χρησιμο-

είναι ως μέσο επικοινωνίας με τους άλλους.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η κοινωνική ανάπτυξη της ηλικίας αυτής. Όπως αναφέρει ο Χίδιος (1982, σελ 90) το παιδί, πάλι να έχει ως επίκεντρο του ενδιαφέροντος του τον εαυτό του και τους γονείς του και επιζητεί τη συντροφιά, και την επικοινωνία με εξωοικογενειακά πρόσωπα. η ομαλή ένταξη του σε ομάδες συνομηλίκων του και η κοινωνική του αποδοχή αποτελεί έναν από τους βασικότερους αναπτυξιακούς στόχους της περιόδου αυτής.

Υστερα από όσα αναφέραμε παραπάνω η τηλεόραση διεισδύει στην καθημερινή ζωή και όπως υποστηρίζει η Π. Σαρλικιώτου (1991) παρέχει τη δύναμη της υποβολής και της γοητείας η οποία βοηθάει καλύτερα από οποιοδήποτε άλλο Μ.Ε., στην άσκηση της σκέψης. Η οπτικοακουστική επικοινωνία που εξασφαλίζει η τηλεόραση σε αντίθεση με την εννοιολογική επικοινωνία αγγίζει το άτομο κατευθείαν χωρίς να χρειάζεται τη διαδικασία αποκρυπτογράφησης των γραπτών σημείων και αγγίζει τη συναίσθηματικότητα χωρίς τη βοήθεια της νόησης.

Οι τηλεθεατές και ιδιαίτερα τα παιδιά βλέπουν την τηλεόραση σαν ένα όργανο που βρίσκεται πάντοτε στη διάθεσή τους και υπακούει στη θέλησή τους.

Η επίδραση της τηλεόρασης δεν σταματά μόνο στη συμπεριφορά του παιδιού αλλά επηρεάζει και τον γνωστικό τομέα του .

Όπως αναφέρει η Γουίν (1991) ^(σ. 113) το παιδί έχει ανάγκη να αποκτήσει βασικές τεχνικές της επικοινωνίας - να μάθει να διαβάζει, να γράφει, να εκφράζεται με ευκολία και σαφήνεια - να λειτουργήσει σαν κοινωνικό ον. Η παρακολούθηση όμως της τηλεόρασης δεν ευνοεί την γλωσσική ανάπτυξη γιατί δεν απαιτεί καμιά λεκτική συμμετοχή

από μέρους του παιδιού, παρά μόνο μια παθητική δεκτικότητα.

Σύμφωνα με την ^(A128) Πλατή (1988), η τηλεόραση επηρεάζει τον τρόπο ανάγνωσης διότι η αστάθεια και η γρήγορη εναλλαγή των γραμμάτων επιβαρύνουν μαθησιακά το παιδί.

Όπως σημειώνει η ^(A113) Γουίν (1991), οι εικόνες της τηλεόρασης δεν περνούν μέσα από καμιά σύνθετη μετατροπή διότι η σκέψη του παιδιού δεν έχει να αποκωδικοποιήσει ή να χειριστεί κάτι καθώς παρακολουθεί τηλεόραση. Γι' αυτό και οι τηλεοπτικές εικόνες είναι πολύ πιο δυνατές απ' τις εικόνες που δημιουργούνται με την ανάγνωση. Επειδή η ανάγνωση απαιτεί πολύπλοκες διανοητικές λειτουργίες το παιδί πρέπει να συγκεντραθεί πολύ περισσότερο απ' ό,τι όταν βλέπει τηλεόραση και δεν δέχεται πιο εύκολα τα οπτικά και ακουστικά ερεθίσματα.

Σύμφωνα με την ^(A115) Γουίν (1991), το παιδί δεν έχει τη δυνατότητα να ελέγχει το ρυθμό της παρακολούθησης διότι οι εικόνες κινούνται πολύ γρήγορα και δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει τη φαντασία και τη σκέψη του για να βάσει στους ανθρώπους και στα γεγονότα της οθόνης την προσωπική του ερμηνεία. Η δράση και ο ήχος προσελκύουν περισσότερο την προσοχή του περισσότερο απ' ό,τι ο διάλογος.

Όπως αναφέρει η ^(A115) Γουίν (1991), σε πρόσφατο συνέδριο εκπαιδευτικών παρουσιάστηκε ένα καινούργιο φαινόμενο, του "νωθρού αναγνώστη". Ο νωθρός αναγνώστης διαβάζει σωστά αλλά όχι προσεκτικά, δεν διαθέτει δηλ. την απαιτούμενη προσοχή για μια πλήρη κατανόηση. Τα παιδιά που περνούν εκατοντάδες ώρες μπροστά στην τηλεόραση μαθαίνουν να διαβάζουν αλλά επιφανειακά, ανυπόμονα και κάπως αδύνατα. Δεν έχουν καταφέρει να ξεπεράσουν την κατάκτηση του μηχανι-

σμού της ανάγνωσης και να φτάσουν στην κατανόηση αυτών που διαβάζουν .

Σύμφωνα με την ^(A115) Γουίν (1991), τα παιδιά που έχουν δυσκολίες στην ανάγνωση καταφεύγουν πολύ περισσότερο στην τηλεόραση για να πνίξουν την πλήξη τους. Η τάση τους αυτή παίζει αρνητικό ρόλο στη διανοητική τους ανάπτυξη αφού μόνο με πολύ διάβασμα - που το αποφεύγουν - θα μπορούσαν να ξεπεράσουν την αδυναμία τους. Η τηλεόραση προσφέρει μια ευχάριστη μη λεκτική εναλλακτική λύση και μειώνει έτσι την επιθυμία τους να προσπαθήσουν αφού βρίσκουν αλλού ευχαρίστηση που αντικαθιστά τη χαρά του διαβάσματος.

Σε έρευνα της ^(A10) Σκρουμπή (1991), βρέθηκε ότι η τηλεόραση ηλυντίζει το λεξιλόγιο των παιδιών με πολλές καινούριες λέξεις και συμβάλει στην κατανόηση της σημασίας τους και τα βοηθά να εκφράζονται έτσι πιο ολοκληρωμένα. *(συν. Κουτσοβάνου, 1998, σελ. 39)*

Επίσης σε έρευνα του Schramm διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά που μεγάλωναν σε περιβάλλον με τηλεόραση κατείχαν ένα περισσότερο αναπτυγμένο λεξιλόγιο από τα παιδιά που στερούνταν το μέσο αυτό.

Σε έρευνα του ^(στον Βουδισίου, 1992, σελ. 119) Belson για την επιθετικότητα διαπιστώθηκε ότι η μεγάλη έκθεση των αγοριών στην τηλεοπτική βία αύξησε το βαθμό της χρησιμοποίησης άσχημου του λεξιλογίου και το βαθμό της επιθετικότητάς τους στα σπόρ και το παιχνίδι.

Η τηλεόραση έχει υποκαταστήσει τα τελευταία χρόνια με αυξανόμενους ρυθμούς το ρόλο των γονέων λειτουργώντας ως μια καθορισμένη φωνή "ενήλικα" και ως ένας δοσμένος διαμορφωτής απόψεων που ασκεί σημαντική επίδραση στην κοινωνική προσαρμογή του παιδιού.

Με τον όρο κοινωνική προσαρμογή η Λεκίδη (1989) ^{σελ. 15} εννοεί τη βασική διεργασία που αρχίζει από τη νεογνική περίοδο, συνεχίζεται μέχρι την εφηβική ηλικία και έχει σα σκοπό να προσαρμόσει και να ενσωματώσει το παιδί στο κοινωνικό σύνολο. Την διεργασία αυτή την κινούν και την καθορίζουν αναρίθμητα ερεθίσματα και πληροφορίες που προέρχονται από την οικογένεια, το σχολείο και τα Η.Μ.Ε. Ιδιαίτερα η τηλεόραση αποτελεί δυναμικό παράγοντα στη διαδικασία της κοινωνικής προσαρμογής του παιδιού γιατί προσφέρει σε αυτό άμεσα καθημερινά πρότυπα συμπεριφοράς.

Ερευνες των Liebert () , Friedrich () και Collins ^(στην ίδια Ολυνθία, 1989, σελ. 15) έδειξαν ότι τα τηλεοπτικά προγράμματα επηρεάζουν την κοινωνική συμπεριφορά και τη στάση των παιδιών γιατί πιστεύουν ότι αυτά απεικονίζουν καταστάσεις που συμβαίνουν στον πραγματικό κόσμο.

Επίσης μελέτες του Collins ^(στην ίδια, 1989, σελ. 14) έδειξαν ότι παιδιά σχολικής ηλικίας είχαν συχνά ατελείς ή διαστρεβλωμένες εντυπώσεις για τις κοινωνικές παρουσιάσεις στην τηλεόραση. (Λεκίδη () 1989, σελ. 14)

Σύμφωνα με τους Lesser και Stein ^(στην ίδια, 1989, σελ. 15) τα παιδιά μαθαίνουν αποτελεσματικά για τους κοινωνικούς τους ρόλους και αντιμετώπιση διαφόρων καταστάσεων και η αυτία βρίσκεται σε ένα μεγάλο εύρος παραγόντων στα τηλεοπτικά προγράμματα που τραβούν και κρατούν αμείωτη την προσοχή των παιδιών.

Τα παιδιά αποκτούν γνώση του τρόπου συμπεριφοράς του τηλεοπτικού χαρακτήρα η οποία μεταφέρεται μετά εκτός οθόνης όπου τα παιδιά χρησιμοποιώντας τις ομοιότητες μεταξύ τηλεοπτικών χαρακτήρων και πραγματικών ανθρώπων βγάζουν ανάλογα συμπεράσματα για τους κανόνες της ανθρώπινης συμπεριφοράς όπως αναφέρει η Greenfield (1984) *σελ 55*).

Όμως η τηλεόραση δείχνει εικόνες της πραγματικότητας που είναι συχνά σύνθετες και ευπρόσβλητες σε διαστρέβλωση. Γι' αυτό τα παιδιά λόγω της έλλειψης εμπειρίας και της ολοκλήρωσης της νοητικής τους ανάπτυξης δεν κατανοούν το πραγματικό μήνυμα που πολλές φορές θέλει να περάσει ένα τηλεοπτικό πρόγραμμα όπως σημειώνει η Παπαδιώτη - Αθανασίου (1991).

Όπως αναφέρει ο Collins *(στη Λεκτίον, 1989, σελ. 16)* τα παιδιά ηλικίας άνω το 10 ετών παρουσιάζουν λιγότερα επιδράσεις στη διάθεση και συμπεριφορά τους διότι έχουν αναπτύξει την κρίση τους σχετικά με τα μέσα ενημέρωσης, κατανοούν καλύτερα τα πολύπλοκα τηλεοπτικά προγράμματα και επηρεάζονται πιο εκλεκτικά από την παρουσίαση προσώπων ή γεγονότων.

Όπως παρατηρεί η P.M. Greenfield, *(στη ίδια, 1989, σελ. 17)* τα παιδιά χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου είναι πιο ευπρόσβλητα στο σχηματισμό μιας αντίληψης όπως την παρουσιάζει η τηλεόραση και αυτό οφείλεται στις λίγες γνώσεις που έχουν τα παιδιά σ' ένα θέμα με αποτέλεσμα την άσκηση μεγαλύτερης επίδρασης της τηλεόρασης στη διαμόρφωση αντίληψης για το θέμα αυτό.

Τέλος σε έρευνα της Α. Σκουρπή *(1991, Α. 35)* διαπιστώθηκε ότι ο ρόλος των γονέων στη διαμόρφωση της νοημοσύνης και συμπεριφοράς

των παιδιών τους μειώθηκε εξαιτίας της τηλεόρασης.

11. Τηλεόραση και σχολική επίδοση.

Από την εποχή της εμφάνισης της τηλεόρασης στις Η.Π.Α. το 1950 όπως αναφέρει η Γουίν (1991)^(A.25) παρατηρείται μια συσχέτιση ανάμεσα στην πτώση της σχολικής επίδοσης και στη διαρκώς αυξανόμενη πώληση τηλεοπτικών συσκευών. Η κάμψη στα σχολικά αποτελέσματα εξηγείται επίσης και με τη σταθερή και αξιοσημείωτη αύξηση του χρόνου που τα παιδιά περνούν μπροστά στη μικρή οθόνη. Ενώ ο μέσος χρόνος παρακολούθησης το 1966 ήταν 23 ώρες την εβδομάδα το 1970 ήταν 30 ώρες.

Επίσης σύμφωνα με την Γουίν, (1991)^(A.25) ένας άλλος παράγοντας που ίσως εξηγεί τη σαφή πτώση στη σχολική επίδοση είναι ότι η τηλεόραση μπαίνει όλο και περισσότερο στη ζωή και στα ενδιαφέροντα των ταλαντούχων μαθητών με αποτέλεσμα τον περιορισμό του βιβλίου και της ανάγνωσης.

Όπως υποστηρίζει ο Cumstok (συν. Λευίδου, 1989, σελ. 17) στην ηλικία που τα παιδιά θα πρέπει να διαβάζουν για να βελτιώσουν τις ικανότητές τους ξεδεύουν πολλές ώρες στην τηλεόραση που φτάνουν 20-30 την εβδομάδα σε σύγκριση με τις 25-50 ώρες του σχολείου.

Σε έρευνες των Morgan και Cross (συν. ίδια, 1989, σελ. 17) και Ridley-Johnson βρέθηκε μικρή αλλά σημαντική αρνητική σχέση μεταξύ του αριθμού των ωρών τηλεοπτικής παρακολούθησης και της βαθμολογίας των παιδιών στην ανάγνωση και στην κατανόηση των κειμένων.

Τέλος σε έρευνα της Α. Σκουμπή (1991)^(A.33), βρέθηκε ότι υπάρχει μια μικρή επίδραση στη σχολική επίδοση και πρόοδο των παιδιών

κυρίως επειδή δεν μελετούν τα μαθήματά τους όσο πρέπει εξαιτίας της τηλεόρασης.

Είναι ευρύτερα αποδεκτή η αντίληψη ότι η τηλεόραση μπορεί να λειτουργεί ως ενεργητική πηγή στη διδασκαλία ακαδημαϊκής ύλης, να οδηγεί στην κοινωνική μάθηση και να συμβάλει στη διαδικασία κοινωνικοποίησης των παιδιών τόσο με αρνητική εικόνα του κόσμου που παρουσιάζει όσο και ως πηγή κοινωνικής πληροφόρησης. Επίσης μπορεί να διαδραματίσει και έναν άλλο ρόλο λειτουργώντας ως παραμορφωτικός φακός της πραγματικότητας.

Όμως εκτός από την τηλεόραση υπάρχουν και άλλοι παράγοντες - οικογένεια, σχολείο, κοινωνικός περίγυρος - οι οποίοι επηρεάζουν σημαντικά τις διαδικασίες μάθησης των παιδιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.

Το θέμα της έρευνας με το οποίο ασχοληθήκαμε έχει σχέση με τη γενικότερη επίδραση της τηλεοπτικής παρακολούθησης σε παιδιά ηλικίας 9-11 χρόνων.

Είδος έρευνας ή μελέτης.

Η έρευνα που χρησιμοποιήσαμε για το θέμα της επίδρασης ή όχι της τηλεοπτικής παρακολούθησης σε παιδιά ηλικίας 9-11 χρόνων, χαρακτηρίζεται ως διερευνητική.

Σκοπός της έρευνας αυτής ήταν να διαπιστώσουμε κατά πόσο και με ποιό τρόπο επιδρά η τηλεοπτική παρακολούθηση στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών 9-11 χρόνων.

Για τη διεκπαιρέωση του σκοπού της έρευνας, μελετήσαμε τη

βιβλιογραφία που στάθηκε δυνατό να συλλέξουμε σχετικά με το θέμα μας. Επίσης συμμετείχαμε στα Συνέδρια : "2ο Συνέδριο Προληπτικής Ψυχιατρικής (Απρ. '92)" και "Ευρωπαϊκό Συνέδριο Παιδικής Προστασίας, Τάσης και Προοπτικής (Νοεμ.-Δεκ. '91)", όπου αναπτύχθηκαν εισηγήσεις επίσης σχετικές με το θέμα μας.

Διαστάσεις του θέματος έρευνας.

Αναλύοντας το θέμα της έρευνας σε επιμέρους θέματα, καταλήξαμε να ασχοληθούμε με τους παρακάτω τομείς και υποτομείς:

1. Δημογραφικά στοιχεία γονέων.
 - α. Ηλικία γονέων.
 - β. Επάγγελμα γονέων.
 - γ. Μόρφωση γονέων.
2. Σύνθεση οικογένειας.
 - α. Αριθμός παιδιών.
 - β. Αριθμός παιδιών ηλικίας 9-11 χρόνων.
3. Τηλεοπτικές συνήθειες και προτιμήσεις των παιδιών.
 - α. Παρακολούθηση τηλεόρασης.
 - β. Τρόπος παρακολούθησης.
 - γ. Ώρες παρακολούθησης ημερησίως.
 - δ. Είδη προγραμμάτων.
 - ε. Επιλογή προγραμμάτων.
4. Τηλεόραση και σχολική επίδοση.
 - α. Τηλεόραση και μελέτη.
 - β. Τηλεόραση και σχολική πρόοδος.
5. Τηλεόραση και διαφήμιση.
 - α. Τομείς που επηρεάζει η διαφήμιση.
 - β. Διαφήμιση και οικονομικές απαιτήσεις.

6. Τηλεόραση και ελεύθερος χρόνος.
 - α. Επίδραση της τηλεόρασης στις ώρες παιχνιδιού.
 - β. Τηλεοπτική παρακολούθηση και δημιουργική απασχόληση.
7. Τηλεόραση και σχέσεις γονέων - παιδιών.
 - α. Σχολιασμός μηνυμάτων.
 - β. Τηλεοπτική παρακολούθηση και ενδοοικογενειακή επικοινωνία.
 - γ. Επίδραση της τηλεόρασης στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς και γαστροπίας των παιδιών από τους γονείς.
8. Τηλεοπτική παρακολούθηση και βία.
 - α. Μίμηση τηλεοπτικών σκηνών βίας.
9. Τηλεόραση, γενική μόρφωση και ανάπτυξη.
 - α. Συμβολή της τηλεόρασης.
 - β. Τομείς συμβολής της τηλεόρασης.
10. Αντιλήψεις των γονέων για την καταλληλότητα των προγραμμάτων της τηλεόρασης.
 - α. Προγράμματα που θα διέκοπταν.
 - β. Προγράμματα που θα έβαζαν.
11. Επίδραση της τηλεόρασης στη γενικότερη συμπεριφορά των παιδιών.
 - α. Τομείς θετικής επίδρασης της τηλεόρασης.
 - β. Τομείς αρνητικής επίδρασης της τηλεόρασης.

Κύριος σκοπός της έρευνας.

Ο λόγος που μας κίνησε το ενδιαφέρον για την μελέτη αυτή είναι ότι ενώ υπάρχει πληθώρα θεωρητικών μελετών για το θέμα δεν συμβαίνει το ίδιο στον ερευνητικό τομέα και ιδιαίτερα στον Ελληνικό χώρο και μάλιστα σε συνάρτηση με την σοβαρότητα και βαρύ-

τητα που αυτά παρουσιάζει.

Πέρα από το παραπάνω γεγονός θεωρήσαμε σκόπιμο εκτός από την θεωρητική αναφορά μας να συμπεριλάβουμε και την διερευνητική διαδικασία προκειμένου να επιτύχουμε μια πληρέστερη το δυνατό κάλυψη του θέματός μας.

Η μελέτη της επίδρασης της τηλεοπτικής παρακολούθησης στη συγκεκριμένη ηλικία των 9-11 χρόνων επιλέχθηκε της μη ακόμη ολοκλήρωσης του οργανισμού του ατόμου ο οποίος είναι αναπτυσσόμενος και επομένως εύπλαστος και εύλωτος στις όποιες επιδράσεις που δέχεται. Ως συνακόλουθο οι επιδράσεις αυτές είναι περισσότερο ευδιάκριτες από τους γονείς των παιδιών στην ηλικία αυτή και επομένως είναι πιο εύκολο να εντοπιστούν και να καταγραφούν μέσω της παρούσας έρευνας .

Δειγματοληψία.

Η έρευνα έγινε σε γονείς που είχαν τουλάχιστον ένα παιδί (ανεξάρτητα φύλου) ηλικίας 9-11 χρόνων. Η επιλογή των γονέων έγινε γιατί θεωρήσαμε ότι μόνο από τους ίδιους θα εξασφαλίζαμε τις αναγκαίες πληροφορίες για την όσο το δυνατό καλύτερη εξακρίβωση της επίδρασης της τηλεοπτικής παρακολούθησης στα παιδιά τους ηλικίας 9-11 χρόνων.

Αυτό έγινε στον πληθυσμό της Πάτρας και σαν δείγμα πήραμε 50 γονείς που τα παιδιά τους φοιτούν στο 42ο Δημ. Σχολείο Αγίου Γεωργίου Λάγγουρα.

Το συγκεκριμένο σχολείο επιλέχθηκε διότι εξασφάλιζε ένα αρκετά αντιπροσωπευτικό δείγμα. Συγκεκριμένα: φοιτούν σ' αυτό παιδιά τόσο από διαφορετικές περιοχές (από παιδιά που κατοικούν κοντά στο κέντρο της πόλης, μακριά από αυτό και ακόμη σε κοντινά

χωριά και οικισμούς εκτός πόλης), όσο και από διαφορετικές κοινωνικο-οικονομικές και επαγγελματικές κατηγορίες. Κάτι που ακόμα συνέτεινε στην επιλογή του παραπάνω σχολείου ήταν ότι αποτελεί Πλαίσιο Εργαστηριακής Πρακτικής Ασκήσης Σπουδαστών της Σχολής Κοινωνικής Εργασίας γεγονός που διευκόλυνε την προσέγγιση των γονέων με την πληροφόρηση των διευθύνσεων και των τηλεφώνων τους από τη Διεύθυνση του σχολείου.

Πληροφορηθήκαμε τα παραπάνω στοιχεία για τους γονείς της Ε' και ΣΤ' τάξης που ήταν συνολικά 80 (40+40). Οι 50 γονείς επιλέχθηκαν με κριτήριο τον τόπο κατοικίας τους ώστε να εξασφαλισθεί αρχικά ο μεγαλύτερος δυνατός βαθμός αντιπροσωπευτικότητας για όλες τις περιοχές που κατοικούν (πλησίον κέντρου, συνοικίες εκτός κέντρου, χωριά, οικισμοί εκτός πόλης, Εθνικό Στάδιο, Νοσοκομείο "Αγ. Ανδρέας", Μπεγουλάκι, Εγλυκάδα, Αγ. Γεώργιος, Κουκούλι).

Στη συνέχεια με την πληροφόρηση και των επαγγελματιών των γονέων έγινε προσπάθεια το δείγμα να είναι όσο το δυνατόν αναμοιωγενές δηλ. αυτοί να ανήκουν σε διαφορετικές οικονομικές, κοινωνικές και επαγγελματικές κατηγορίες.

Τρόπος συλλογής πληροφοριών.

Για την πραγματοποίηση της έρευνας συνεργαστήκαμε με το σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων του σχολείου, κυρίως ως προς τον εντοπισμό των διευθύνσεων που θα εξασφάλιζαν μια όσο το δυνατό μεγαλύτερη γεωγραφική αντιπροσωπευτικότητα.

Ο τρόπος λήψης των απαντήσεων ήταν με σταμτική συνέντευξη και τα όργανα συλλογής πληροφοριών ήταν το ερωτηματολόγιο στα γονέα που απαντούσε.

Για κάθε παιδί απαντούσε ο ένας γονέας, μητέρα ή πατέρας, που

βρισκόταν στο σπίτι. Πριν να ξεκινήσουμε το ερωτηματολόγιο κάναμε μια ενημέρωση στους γονείς για το σκοπό της έρευνας, καθώς και τη συμβολή του γονέα που απαντούσε στην έρευνά μας για ένα θέμα που αφορούσε άμεσα και τον ίδιο. Αυτό θεωρήθηκε απαραίτητο τόσο για να εξασφαλίσουμε τη θετική συμμετοχή του ερωτώμενου, όσο και για να κομφθούν τυχόν αντιρρήσεις ή ανησυχίες του (Φίλιας, 1977).

Επίσης ενημερώναμε τον ερωτώμενο ότι το ερωτηματολόγιο ήταν ανώνυμο και τα στοιχεία του χρησιμοποιούνταν μόνο για να έρθουμε σε επαφή μαζί του.

Η επιλογή για λήψη πληροφοριών έγινε με ατομική συνέντευξη στον κάθε γονέα, γιατί θεωρήσαμε ότι μ' αυτόν τον τρόπο θα είχαμε πιο αναλυτικές και αντιπροσωπευτικές απαντήσεις και θα μπορούσαμε να ελέγξουμε την ειλικρίνειά τους.

Μ' αυτόν τον τρόπο αποφύγαμε συμβιβασμούς (όρας από τον Φίλια, "Εισαγωγή στη μεθοδολογία των Κοινωνικών Ερευνών", σελ. 148), που προκαλεί ένα ερωτηματολόγιο χωρίς την παρουσία του συνεντευκτή. Δηλ. το να μην απαντήσει ο ίδιος ο ερωτώμενος, αλλά κάποιο άλλο πρόσωπο, την αποφυγή απαντήσεων σε κάποιες ερωτήσεις και το να αποφευχθούν λανθασμένες απαντήσεις λόγω ασαφών σε ερωτήσεις στο ερωτηματολόγιο. Ο συνολικός χρόνος των συνεντεύξεων ήταν κατά μέσο όρο 20 λεπτά της ώρας.

Ερωτηματολόγιο.

Για την πραγματοποίηση της έρευνάς μας χρησιμοποιήθηκε στη συνέντευξη ανώνυμο ερωτηματολόγιο.

Ο αριθμός των ερωτήσεων ήταν 38 και ως βάση για την κατασκευή τους χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο της έρευνας της Α. Σκουμπή που έγινε σε διάφορες περιοχές της Αθήνας το 1990. Στην παραπάνω

έρευνα το δείγμα αποτέλεσαν 200 γονείς παιδιών ηλικίας 3-14 ετών και οι ερωτήσεις του ερωτηματολογίου ήταν συνολικά 32.

Η έρευνα (ερωτηματολόγιο-αποτελέσματα) δημοσιεύθηκε αναλυτικά το 1991 στο τεύχος 262 της Δεκαπενθήμερης Επιθεώρησης του Ειβλίου "ΔΙΑΒΑΣΩ".

Οι ερωτήσεις που αποτελούν το ερωτηματολόγιο ήταν κλειστές και προκατασκευασμένες ανάλογα με την πληροφορία που θέλαμε να πάρουμε.

Η συγκέντρωση των δημογραφικών στοιχείων έγινε με κλειστές και προκατασκευασμένες ερωτήσεις όπως επίσης και η συγκέντρωση στοιχείων που αφορούσαν παρατηρήσεις γονέων για την επίδραση της τηλεόρασης σε διάφορους τομείς της προσωπικότητας του παιδιού τους, επιλογές κατάλληλων ή ακατάλληλων προγραμμάτων κ.α.

Τα παραπάνω δύο είδη που χρησιμοποιήθηκαν βοήθησαν τόσο στην ευκολότερη συλλογή και ταξινόμηση των στοιχείων, όσο και στον μη αποπροσανατολισμό της έρευνας από τυχόν μη σχετικές απαντήσεις.

Ο μεγάλος αριθμός των γυναικών στο δείγμα ήταν εντελώς τυχαίος. Θεωρήσαμε όμως αυτό το γεγονός ως πλεονέκτημα της έρευνας καθώς οι μητέρες γνωρίζουν καλύτερα πόσες ώρες βλέπουν τα παιδιά τους τηλεόραση, αν παραμελούν τα μαθήματά τους εξαιτίας της, αν επηρεάζονται από αυτή κ.τ.λ. και αυτά διότι βρίσκονται περισσότερες ώρες κοντά στα παιδιά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.

Σκοπός της έρευνας ήταν να ανακαλύψουμε , αν υπάρχει και σε τι βαθμό, επίδραση της τηλεοπτικής παρακολούθησης σε παιδιά ηλικίας 9-11 χρόνων. Τα αποτελέσματα της έρευνάς μας θα παρουσιαστούν με βάση:

- α. Τις διαστάσεις του θέματος που αναφέρονται στο προηγούμενο κεφάλαιο Μεθοδολογία (σελ.95).
- β. Σύμφωνα με τους πίνακες που παραθέτονται στο κεφάλαιο Πίνακες Υπολογισμών (σελ.).
- γ. Κάποιες δικές μας παρατηρήσεις - επιστημονικές από την έρευνα.

Δημογραφικά στοιχεία γονέων.

-Τα μεγαλύτερα ποσοστά (48% και 44%) όσον αφορά την ηλικία των μητέρων κυμαίνονται μεταξύ 30-35 και 35 και άνω ετών αντίστοιχα, ενώ των πατέρων (76%) από 35 και άνω. Με βάση την ηλικία των παιδιών, κρίνουμε ότι οι ηλικίες των γονέων, είναι αναμενόμενες.

-Αναφορικά με το επάγγελμα, στις μητέρες το μεγαλύτερο ποσοστό (64%) δεν εργάζεται (ασχολείται με τα οικιακά) ενώ στους πατέρες συναντάμε διάφορες κατηγορίες επαγγελματιών (μεγαλύτερο ποσοστό 56% ελεύθεροι επαγγελματίες) ακόμη και συνταξιούχους (4%) και άνεργους (2%).

-Το μορφωτικό επίπεδο μπορεί να χαρακτηριστεί γενικά ως μέτριο καθώς από τη μια δεν υπάρχουν γονείς χωρίς στοιχειώδη εκπαίδευση, ενώ από την άλλη πολύ μικρά ποσοστά (12% στις μητέρες και 10% στους πατέρες) είναι απόφοιτοι Ανωτέρων και Ανωτάτων Σχολών και κανένας απόφοιτος κάποιας Ανώτερης Μεταπτυχιακής Σχολής.

Σύνθεση οικογένειας.

-Από τις οικογένειες που ερευνήσαμε μόνο το 1% είχε ένα παιδί, το 49% δύο και το 50% περισσότερα από δύο.

-Στην ηλικία των 9-11 χρόνων το 76% των οικογενειών είχε ένα παιδί και το 24% δύο.

Τηλεοπτικές συνήθειες και προτιμήσεις των παιδιών.

-Η παρακολούθηση της τηλεόρασης απ'όλα τα παιδιά (ποσοστό 100%) των ερωτώμενων γονέων ήταν αναμενόμενη.

-Το 92% των παιδιών παρακολουθεί τηλεόραση και μόνο του και με συντροφιά με αποτέλεσμα να μειώνονται οι δυσμενείς για την ψυχοπνευματική του ανάπτυξη, επιπτώσεις της απομόνωσης.

-Κατά τις εργάσιμες μέρες η πλειοψηφία των παιδιών (64%) και (26%) παρακολουθούν τηλεόραση 1-2 και 2-3 ώρες αντίστοιχα και μέχρι τις 10 μ.μ (συνολικό 92%). Αυτό σημαίνει ότι τα παιδιά βλέπουν τηλεόραση λίγες ώρες κάθε μέρα με συνέπεια να παρακολουθούν κατάλληλα γι'αυτά προγράμματα και να τους μένει διαθέσιμος χρόνος για παιχνίδι, μελέτη μαθημάτων, περιπάτους κ.ά.

Επίσης μετριάζονται οι περιπτώσεις που τα παιδιά βλέπουν ακατάλληλα προγράμματα και περιορίζονται πολύ οι δυνατότητες δυσμενούς επίδρασης της τηλεόρασης σ'αυτά.

Κατά τις αργίες και παρομοιές αργιών αυξάνονται οι ώρες παρακολούθησης: 3-4 ώρες (20%), 4-5 ώρες (10%) και 5 και άνω ώρες (16%) με αύξηση ταυτόχρονα μέχρι τις 11 μ.μ. (συνολικό 90%).

Εξαιτίας του ότι μερικά παιδιά, τις εργάσιμες μέρες βλέπουν τηλεόραση μέχρι τις 12 μ.μ. και πέρα (ποσοστό 4%), οι δάσκαλοι παρατηρούν ότι τις πρωινές ώρες των μαθημάτων τα νυστάζουν.

Το μεγαλύτερο ποσοστό (84%) των ερωτηθέντων γονέων πιστεύει

ότι υπεύθυνοι είναι οι ίδιοι οι γονείς, ενώ ένα πολύ μικρότερο ποσοστό (8%) καταλογίζει ευθύνες και στους γονείς και στην τηλεόραση.

Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός πως οι ίδιοι οι γονείς (84%) θεωρούν τους εαυτούς τους υπεύθυνους για την κατάσταση αυτή που παρατηρείται. Έτσι, είναι πιθανόν η κατάσταση αυτή να περιοριστεί με τις παρατηρήσεις που κάνουν οι εκπαιδευτικοί προς τους γονείς και τα παιδιά για την αποφυγή παρακολούθησης τηλεόρασης ως αργά, με συνέπεια τον περιορισμό των ωρών ανάπαυσης και του ύπνου των παιδιών.

Τα παραπάνω αποτελέσματα θεωρούνται σχετικώς φυσιολογικά αν λάβουμε υπόψη την αύξηση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών κατά τις αργίες, τις ώρες λειτουργίας της τηλεόρασης και γενικά τον σύγχρονο τρόπο ζωής.

-Όσον αφορά τα προγράμματα που προτιμούν να βλέπουν τα παιδιά στην τηλεόραση, η πλειοψηφία παρακολουθεί κινούμενα σχέδια (ποσοστό 72%). Μ'αυτόν τον τρόπο τα παιδιά χρησιμοποιούν την τηλεόραση για να περνούν ευχάριστα, να ψυχαγωγούνται χωρίς να κουράζονται με προσπάθειες να μάθουν κάτι, όπως συμβαίνει για παράδειγμα με τη μελέτη των μαθημάτων τους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι τα παιδιά δεν βλέπουν καθόλου εκπαιδευτική τηλεόραση.

Το μεγαλύτερο ποσοστό (48%) απάντησε ότι η επιλογή των προγραμμάτων γίνεται από κοινού με τα παιδιά με συνέπεια την παρακολούθηση καταλληλότερων προγραμμάτων και τον ταυτόχρονο αποκλεισμό ακατάλληλων εκπομπών. Υπάρχει όμως και ένα μεγάλο ποσοστό (42%) όπου οι γονείς απάντησαν πως τα παιδιά τους επιλέγουν τα ίδια τα προγράμματα που θα παρακολουθήσουν και έτσι, δεν

μπορούμε να είμαστε σίγουροι ότι αυτά τα παιδιά παρακολουθούν τα καταλληλότερα γι'αυτά προγράμματα.

Τηλεόραση και σχολική επίδοση.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων που πήρε μέρος στην έρευνα (66%) απάντησε ότι τα παιδιά τους δεν παραμελούν τα μαθήματά τους λόγω της τηλεόρασης. Ενώ, ένα ποσοστό 34%, απάντησε πως αντιμετωπίζει το πρόβλημα αυτό. Τα ποσοστά αυτά, αν και τα περιμέναμε διαφορετικά, εντούτοις, δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσουν, εάν τα δούμε σε συνδυασμό με τη διάρκεια παρακολούθησης της τηλεόρασης.

-Η πλειοψηφία των γονέων (70%) πιστεύει πως η τηλεόραση δεν έχει επίδραση αρνητικά στη σχολική πρόοδο των παιδιών τους, αλλά ούτε και θετικά (ποσοστό 64%). Γεγονός που σημαίνει, ότι τα παιδιά δεν παραμελούν τα μαθήματά τους όπως φάνηκε και στην ερώτηση 22 (Παράρτημα Α). Μικρά ποσοστά των ερωτηθέντων, 20% και 10%, απάντησαν πως η τηλεόραση έχει αρνητική και θετική επίδραση αντίστοιχα, στη σχολική πρόοδο των παιδιών τους.

Τηλεόραση και διαφήμιση.

-Το 72% των ερωτηθέντων είπε πως τα παιδιά τους έχουν επηρεαστεί από τις διαφημίσεις, ενώ το 28% όχι. Αβίσστα λοιπόν, βγαίνει το συμπέρασμα ότι οι τηλεοπτικές διαφημίσεις και κυρίως αυτές που απευθύνονται στα παιδιά εκπληρώνουν τον προορισμό τους, παρασύροντας τα παιδιά να αγοράζουν τα διαφημιζόμενα (ποσοστό 75%). Η επίδραση λοιπόν των διαφημίσεων στα παιδιά, είναι εντονότατη.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό (62%) των γονέων που ερωτήθηκαν, απάντησε πως δεν έχει διαπιστώσει να έχουν αυξηθεί οι οικονομικές απαιτήσεις των παιδιών τους που τις αποδίδουν στην τηλεόραση γενικά, και όχι μόνο στις διαφημίσεις. Ωστόσο, ένα αρκετά μεγάλο

ποσοστό (38%), έχει διαπιστώσει θετική σχέση μεταξύ τηλεόρασης γενικά και αύξησης των οικονομικών απαιτήσεων των παιδιών τους. Αυτό δείχνει, ότι η τηλεόραση απομακρύνει τα παιδιά απ' την πραγματικότητα και από τα προβλήματα κυρίως τα οικονομικά, που απασχολούν την οικογένεια, παραγνωρίζοντας τις οικονομικές της δυνατότητες.

Τηλεόραση και ελεύθερος χρόνος.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό (68%) απάντησε ότι η τηλεόραση περιορίζει τις ώρες παιχνιδιού των παιδιών τους. Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, αν λάβουμε υπόψη μας τη θετική και ευεργετική επίδραση του παιχνιδιού στην ανάπτυξη της φαντασίας, στην καλλιέργεια της αυτοπεποίθησης και της αυτοκυριαρχίας και στην εδραίωση της πίστης των παιδιών στις ικανότητές τους. Επομένως, οι γονείς που απάντησαν θετικά θα πρέπει να παροτρύνουν τα παιδιά τους να μειώσουν τις ώρες που βλέπουν τηλεόραση και να τις αφιερώσουν στο παιχνίδι.

Ωστόσο, και το ποσοστό (32%) εκείνων που απάντησαν αρνητικά, κρίνεται σημαντικό.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό (92%) παροτρύνει τα παιδιά τους να κάνουν κάτι άλλο αντί να βλέπουν τηλεόραση, γιατί θεωρούν πολλές τις ώρες που καθιλώνονται μπροστά στη μικρή οθόνη. Γιατί θεωρούν απαραίτητο ν' ασχοληθούν τα παιδιά τους και με άλλα πιο χρήσιμα και δημιουργικά πράγματα. Συγκεκριμένα το μεγαλύτερο ποσοστό (45,6%) παροτρύνει τα παιδιά τους να παίξουν και να αθληθούν και το ίδιο ποσοστό να διαβάσουν.

Επίσης, οι γονείς πιστεύουν ότι εάν δεν έβλεπαν τα παιδιά τους τηλεόραση κατά κύριο λόγο θα έπαιζαν (ποσοστό 66%) και κατά

δεύτερο (22%) θα διάβαζαν. Γενικά, πιστεύουν ότι θα στρεφόταν σε άλλες ασχολίες που τις θεωρούν πιο εποικοδομητικές και ωφέλιμες, από την παρακολούθηση της τηλεόρασης.

Τηλεόραση και σχέσεις γονέων - παιδιών.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό (64%) απάντησε ότι τα παιδιά τους σπάνια σχολιάζουν τα μηνύματα της τηλεόρασης μαζί τους. Αυτό δείχνει ότι η τηλεόραση απομονώνει τα παιδιά και τους τηλεθεατές γενικότερα από το περιβάλλον τους, έχοντας σαν επίπτωση, τόσο να μετατρέπονται σε παθητικούς τηλεθεατές, όσο και να περιορίζει την ενδοοικογενειακή επικοινωνία.

-Ένα μεγάλο ποσοστό (86%) δήλωσε ότι πράγματι η τηλεόραση ενώ συγκεντρώνει τα μέλη της οικογένειας μπροστά στο δέκτη, συγχρόνως τα απομονώνει από γόνιμη συζήτηση.

Γιατί, ο καθένας δέχεται παθητικά, ότι του προσφέρει το πρόγραμμα, χωρίς να το κρίνει και να το σχολιάζει με τους άλλους. Έτσι, στερεί την οικογένεια από εποικοδομητικές συζητήσεις, ιδιαίτερα χρήσιμες για τα παιδιά. Επειδή συντελούν στη σύσφιξη των δεσμών μέσα στην οικογένεια και στην ενίσχυση της αγάπης και του σεβασμού των παιδιών προς τους γονείς. Με τον τρόπο αυτό η τηλεόραση αποτελεί έναν ακόμα παράγοντα απομόνωσης των ατόμων μεταξύ τους και στη συγκεκριμένη περίπτωση των μελών της οικογένειας.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό (68%) πιστεύει ότι ο ρόλος των γονέων στη διαμόρφωση της νοοτροπίας και συμπεριφοράς των παιδιών δεν μειώθηκε εξαιτίας της τηλεόρασης. Αναμφισβήτητα, το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, διότι οι γονείς αναγνωρίζουν τον αναντικατάστατο ρόλο των γονέων στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση

των παιδιών και προφανώς οι ίδιοι φροντίζουν να μη χαλαρώσουν οι δεσμοί μέσα στην οικογένεια και να μην αποδυναμωθεί ο ρόλος τους.

- Ένα ποσοστό 62% δήλωσε ότι δε βάζει ποτέ τα παιδιά να δουν τηλεόραση προκειμένου οι ίδιοι να κάνουν κάποια εργασία, να κοιμηθούν ή να πουχάσουν και ένα ποσοστό 28% το κάνει σπάνια. Από αυτά φαίνεται ότι οι γονείς έχουν συνειδητοποιήσει πόσο επιθυμητό είναι από τα παιδιά, αλλά και πόσο ωφέλιμο να βρίσκονται όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο μαζί τους. Ακόμα και οι γονείς που δήλωσαν ότι το συνηθίζουν συχνά (10%), μας δήλωσαν ότι καταφεύγουν σ' αυτό όταν πρέπει να τακτοποιήσουν κάποιες επείγουσες δουλειές και όχι για άλλους λόγους.

Τηλεοπτική παρακολούθηση και βία.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων απάντησε ότι τα παιδιά τους μιμούνται σκηνές βίας είτε πολύ συχνά (2%), είτε συχνά (18%) είτε ακόμα και αραιά (50%). Με βάση τα παραπάνω ποσοστά μπορούμε να πούμε ότι η επίδραση της τηλεόρασης στην μίμηση των σκηνών βίας είναι αρκετά έντονη σ' αυτή την ηλικία. Το γεγονός αυτό είναι δυνατό όταν βέβαια συντρέχουν και άλλοι παράγοντες, να οδηγήσει σε ανεπιθύμητες αντικοινωνικές συμπεριφορές.

Τηλεόραση - γενική μόρφωση και ανάπτυξη.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό (54%) απάντησε πως η τηλεόραση συμβάλλει στην γενική μόρφωση και ανάπτυξη των παιδιών, με την προϋπόθεση ότι τα παιδιά παρακολουθούν τα κατάλληλα προγράμματα. Ωστόσο, ένα επίσης μεγάλο ποσοστό (44%) δεν θεωρεί ότι η τηλεόραση συμβάλλει στην μόρφωση και ανάπτυξη των παιδιών με βάση τα προγράμματα που προβάλλει.

-Οι γονείς με τις απαντήσεις τους καθόρισαν τους τρόπους με

τους οποίους η τηλεόραση συμβάλλει στη γενική μόρφωση και ανάπτυξη των παιδιών τους. Συγκεκριμένα το μεγαλύτερο ποσοστό (37%), απάντησε ότι η τηλεόραση συμβάλλει με τη διεύρυνση και αύξηση των γνώσεων που παρέχουν τα διάφορα προγράμματα, το 22,2% ότι η τηλεόραση ψυχαγωγεί τα παιδιά, τα επιμορφώνει και τα διδάσκει, ενώ το 18,5 % πιστεύει ότι τα ενημερώνει. Συμπερασματικά, μπορούμε να πούμε ότι οι γονείς πιστεύουν στο θετικό ρόλο της τηλεόρασης με την προϋπόθεση τα προγράμματά της να είναι επιλεγμένα και κατάλληλα προορισμένα για τον σκοπό αυτό.

Επίδραση της τηλεόρασης στη γενικότερη συμπεριφορά των παιδιών.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό (72%) απάντησε πως η τηλεόραση έχει επιδράσει στη γενικότερη συμπεριφορά των παιδιών. Ως προς τις θετικές επιδράσεις, το 20% παρατήρησε βελτίωση του λεξιλογίου με την εκμάθηση άγνωστων λέξεων και της σημασίας αυτών.

-Ως προς τις αρνητικές επιδράσεις, το 28% περίπου, απάντησε ότι τα παιδιά τους γίνονται απαιτητικά και προτιμούν συγκεκριμένα προϊόντα, γεγονός που οφείλεται κυρίως στον προβαλλόμενο τρόπο ζωής από την τηλεόραση.

Ένα ποσοστό 28% επίσης, παρατήρησε επίδραση στη συμπεριφορά γενικά των παιδιών τους, χωρίς να εξειδικεύσει σε ποιον ακριβώς τομέα της. Μερικοί από αυτούς τους γονείς παρατήρησαν ότι τα παιδιά τους υιοθετούν πρότυπα συμπεριφοράς από τα τηλεοπτικά προγράμματα που παρακολουθούν, άλλοι ότι τα παιδιά τους επηρεάστηκαν στον τρόπο ζωής, στο ντύσιμο και άλλοι τέλος, ανέφεραν αλλιώς τη θετική συμβολή της τηλεόρασης στη συμπεριφορά των παιδιών τους.

Αντιλήψεις των γονέων για την καταλληλότητα των προγραμμάτων της τηλεόρασης.

-Η πλειοψηφία των γονέων (70%) δήλωσε ότι θα διέκοπτε οπωσδήποτε τα έργα με σκηνές βίας που προβάλλονται στην τηλεόραση, όπως επίσης και τα ακατάλληλα για τα παιδιά έργα (ποσοστό 14%). Οι απαντήσεις φανερώνουν ποια από τα τηλεοπτικά προγράμματα που βλέπουν ή που έχουν τη δυνατότητα να δουν τα παιδιά, ενοχλούν τους γονείς γιατί τα θεωρούν βλαπτικά για την ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Χαρακτηριστικά, οι περισσότεροι γονείς, δήλωσαν ότι οι σκηνές βίας που προβάλλονται σε ώρες που τα παιδιά βλέπουν τηλεόραση, αποτελούν μάλιστα για την ψυχική ισορροπία και διαπαιδαγώγησή τους.

-Το μεγαλύτερο ποσοστό των γονέων (ποσοστό 58%) θα έβαζε εκπαιδευτικά προγράμματα, δηλ. θα διεύρυναν την "εκπαιδευτική τηλεόραση" υποστηρίζοντας ότι θα πρέπει να είναι διαφωτιστική, ενδιαφέρουσα, απλή και να βλέπεται ευχόριστα, ώστε τα παιδιά να αντιλαμβάνονται το σχετικό θέμα. Σημαντικό επίσης ποσοστό του δείγματος 22%, θα έβαζε ενημερωτικές εκπομπές σχετικά με τα ναρκωτικά, το AIDS κ.τ.λ. Περιμέναμε το ποσοστό αυτό μεγαλύτερο λόγω της σοβαρότητας των θεμάτων που μπορούν να περιληφθούν σε ενημερωτικές εκπομπές τις οποίες θεωρούμε πολύ σημαντικές και απαραίτητες για την προφύλαξη των παιδιών και της νεολαίας γενικότερα από τις μάστιγες του αιώνα μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

ΠΕΡΙΛΗΨΗ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Σκοπός της μελέτης μας είναι να γνωρίσουμε κατά πόσο και με ποιό τρόπο η τηλεοπτική παρακολούθηση επιδρά θετικά ή αρνητικά στη διαμόρφωση της προσωπικότητας των παιδιών 9-11 χρόνων, όπως επίσης να δούμε υπό ποιές προϋποθέσεις είναι κατορθωτή η ενίσχυση των θετικών ή η μείωση των αρνητικών επιπτώσεων της τηλεόρασης, ώστε να αποτελέσει παράγοντα ανάπτυξης και σωστής διαπαιδαγώγησης των παιδιών.

Επιμέρους στόχοι της μελέτης είναι:

- Να μελετήσουμε το χρόνο τηλεοπτικής παρακολούθησης και τα προγράμματα που επιλέγουν τα παιδιά.
- Να μελετήσουμε την επίδραση της τηλεοπτικής βίας στη συμπεριφορά του παιδιού.
- Να δούμε την επίδραση της τηλεοπτικής διαφήμισης στην καταναλωτική συμπεριφορά των παιδιών.
- Να δούμε τις επιπτώσεις της τηλεόρασης στις ενδοοικογενειακές σχέσεις.
- Να γνωρίσουμε την επίδραση των μηνυμάτων προτύπων της τηλεόρασης όσον αφορά τους ρόλους των δύο φύλων και των φυλετικών ομάδων πάνω στην προσωπικότητα του παιδιού.
- Να γνωρίσουμε την επίδραση της τηλεοπτικής παρακολούθησης στον ελεύθερο χρόνο και στο χρόνο της δημιουργικής απασχόλησης των παιδιών (παιχνίδι, διάβασμα κ.α.)
- Να εντοπίσουμε το ρόλο της εκπαιδευτικής τηλεόρασης.
- Να μελετήσουμε την επίδραση τηλεόρασης στη μάθηση και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας.

-Να μελετήσουμε την επίδραση της τηλεόρασης στη σχολική επίδοση.

Φτάνοντας στα τέλος της βιβλιογραφικής και ερευνητικής μελέτης μας, πιστεύουμε πως μπορέσαμε να προσεγγίσουμε ικανοποιητικά τους στόχους μας. Όπλασή αν η τηλεόραση επιδρά στα παιδιά, σε ποιό βαθμό και με ποιό τρόπο.

Από την μέχρι τώρα παρουσίαση του θέματος έγιναν φανερές οι εξής διαπιστώσεις:

Η τηλεόραση έχει μια γοντεία, ασκεί ισχυρή επίδραση στα παιδιά και παρέχει σ'αυτά μια ευχαρίστηση που κατέχει ειδική θέση στην ιεράρχηση των απολαύσεών τους. Όλα τα παιδιά της ηλικίας αυτής βλέπουν τηλεόραση, είτε μόνα τους, είτε με συντροφιά. Οι ώρες παρακολούθησης εμφανίζονται αυξημένες και μετατοπίζονται προς τα μεσάνυχτα, κατά τις παραμονές αργιών και τις αργίες.

Κατά τη γνώμη μας αλλά και όπως μας δήλωσαν οι γονείοι το παραπάνω γεγονός οφείλεται στο ότι τα παιδιά τις καθημερινές μέρες σε αντίθεση με τις αργίες περιορισμένο ελεύθερο χρόνο και επομένως λίγες ώρες για να δουν τηλεόραση, εξαιτίας και των άλλων δραστηριοτήτων πέραν του σχολείου (π.χ. φροντιστήρια, αθλητισμός κ.τ.λ.).

Ακόμη, κατά τις αργίες αυξάνονται οι πιθανότητες τα παιδιά να παρακολουθήσουν κάποιο ακατάλληλο γι'αυτά πρόγραμμα, τόσο λόγω της παρατεταμένης παρακολούθησης όσο και της μεγαλύτερης συχνότητας προβολής τέτοιων προγραμμάτων.

Οι πιθανότητες αυτές αυξάνονται ακόμη περισσότερο όταν τα παιδιά συνηθίζουν να βλέπουν τηλεόραση μόνα τους στις αργίες, αλλά και τις καθημερινές στην περίπτωση που και οι δύο γονείοι εργάζονται και απουσιάζουν από το σπίτι.

Οι προτιμήσεις των παιδιών επικεντρώνονται σε ευχάριστα προγράμματα που τα ψυχαγωγούν χωρίς να τα κουράζουν με προσπάθειες να μάθουν κάτι, όπως συμβαίνει με τη μελέτη των μαθημάτων. Ίσως αυτός να είναι και ο λόγος που η εκπαιδευτική τηλεόραση δεν έχει την απήχηση που θα έπρεπε στα παιδιά. Πάντως το γεγονός σίγουρα θα πρέπει να προβληματίσει τους υπεύθυνους κυρίως όσον αφορά την ποιότητα των προγραμμάτων αυτών και τα κριτήρια προβολής τους από την τηλεόραση.

Η επιλογή των προγραμμάτων που θα παρακολουθήσουν τα παιδιά γίνεται τόσο από τα ίδια τα παιδιά, όσο και από κοινού με τους γονείς. Όταν τα παιδιά αποφασίζουν ανεξέλεγκτα τι πρόγραμμα θα παρακολουθήσουν, αυξάνονται οι πιθανότητες να δουν κάποιο ακατάλληλο. Από την άλλη μεριά, όταν οι γονείς καθοδηγούν συνέχεια το παιδί στην επιλογή προγραμμάτων, τους στερούν τη δυνατότητα να πάρει πρωτοβουλίες και να διαμορφώσει κριτήρια σωστής τηλεοπτικής συμπεριφοράς κάτι που εξασφαλίζει η από κοινού επιλογή προγραμμάτων.

Παρόλο που κατά περίπτωση, έχει παρατηρηθεί ή αναφερθεί θετική επίδραση (αύξηση γνώσεων, εμπλουτισμός λεξιλογίου, κ.τ.λ.) και αρνητική (παραμέληση μαθημάτων), της τηλεόρασης στη σχολική επίδοση των παιδιών, εντούτοις δεν είναι δυνατόν να αποτελέσει η τηλεόραση τον αποκλειστικό παράγοντα, διότι με τον τρόπο αυτό, παραγνωρίζουμε τη σημασία εξίσου άλλων σημαντικών παραγόντων (οικογένεια, κοινωνικός περίγυρος, σχολείο). Όπως φάνηκε και από την έρευνά μας, οι γονείς δεν πιστεύουν ότι η τηλεόραση επέδρασε θετικά ή και αρνητικά στη σχολική απόδοση των παιδιών τους.

Σχετικά με τις επιδράσεις που έχει η διαφήμιση στα παιδιά, παρατηρήσαμε ότι είναι εντονότερες, αφού η πλειοψηφία των παιδιών,

θέλει να αγοράσει τα διαφημιζόμενα προϊόντα.

Είναι γεγονός ότι οι διαφημίσεις βλέπονται ευχάριστα από τα παιδιά γιατί είναι καλά μελετημένες, έχουν γρήγορη εναλλαγή εικόνων, ευχάριστη μουσική, είναι σύντομες, περιλαμβάνουν συνήθως παιδιά, γι' αυτό και τα επηρεάζουν και τα κάνουν απαιτητικά με προτιμήσεις προς τα διαφημιζόμενα προϊόντα.

Η αύξηση αυτή των απαιτήσεων δεν οφείλεται όμως μόνο στις διαφημίσεις, αλλά και στον προβαλλόμενο γενικά τρόπο ζωής από την μικρή οθόνη. Ο τρόπος αυτός συχνά παρασύρει μακριά από την καθημερινή πραγματικότητα και την οικονομική κατάσταση της οικογένειας δημιουργώντας συχνά προστριβές μεταξύ παιδιών και γονέων λόγω των αυξημένων απαιτήσεων των μεν και της αδυναμίας των δε να ανταπεξέλθουν σ' αυτές.

Επιστρέφοντας και πάλι στις διαφημίσεις θα τονίσουμε ότι δεν είναι κακές και επιβλητικές από τη φύση τους καθώς εξυπηρετούν και σκοπούς πληροφόρησης και ενημέρωσης του καταναλωτικού κοινού. Η λύση επομένως δεν βρίσκεται ούτε στην κατάργηση των διαφημίσεων αλλά ούτε και στην απαγόρευση των παιδιών να τις παρακολουθήσουν. Η σωστή αγωγή και καθοδήγηση του παιδιού από το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον μπορεί να του προσδώσει τις σωστές αντιλήψεις για την πραγματική σκοπιμότητα των διαφημίσεων και την απόκτηση σωστών καταναλωτικών τάσεων.

Η τηλεόραση έχει επιδράσει σημαντικά στην μείωση του ελεύθερου χρόνου των παιδιών και στην λαθεμένη χρησιμοποίησή του από τα ίδια και τους γονείς τους, στερώντας ταυτόχρονα την επαρκή ενασχόληση με διάφορες εναλλακτικές ασχολίες και ειδικότερα τις ώρες παιχνιδιού, μελέτης βιβλίων, συναναστροφής με συνομήλικους κ.α.

που αποτελούν δραστηριότητες ζωτικής σημασίας για την διανοητική, συναισθηματική και κοινωνική του ανάπτυξη.

Αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα τις καθημερινές μέρες, όταν οι ελεύθερες ώρες των παιδιών μειώνονται λόγω των αυξημένων υποχρεώσεών τους (σχολείο, φροντιστήρια, κ.α.) και στις υπόλοιπες που τους απομένουν, προτιμούν να δουν τηλεόραση, από το να κάνουν κάτι άλλο.

Καθοριστικός παράγοντας στη σωστή οργάνωση του ελεύθερου χρόνου και στη μη καταχρηστική παρακολούθηση της τηλεόρασης σε βάρος του, είναι οι γονείς οι οποίοι σε συνεργασία με τα παιδιά πρέπει, να τον καθορίζουν κάθε φορά, έτσι ώστε να μην στερούνται την τηλεόραση αλλά και να μην περιορίζουν τα παιχνίδια τους καθώς και άλλες δημιουργικές ασχολίες.

Η τηλεόραση έχει επιδράσει στις ενδοοικογενειακές σχέσεις, τόσο στο ρόλο των γονέων στην ανατροφή και στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους όσο και στην επικοινωνία μεταξύ τους.

Ως προς τον ρόλο των γονέων η τηλεόραση την οποία το παιδί παρακολουθεί καθημερινά με τα αλληπάλληλα μηνύματά της αποτελεί έναν σοβαρό παράγοντα του περιβάλλοντος και επομένως έναν παράγοντα ανατροφής και κοινωνικοποίησης του παιδιού σε βάρος του ρόλου των γονέων. Όσο πιο έντονη είναι η επίδραση της τηλεόρασης και όσο πιο χαλαρός ο έλεγχος των γονέων, τόσο μεγαλύτερος είναι και ο κίνδυνος ανατροφής του ρόλου τους.

Ως προς την επίδραση στην ενδοοικογενειακή επικοινωνία, η τηλεόραση είναι δυνατό ενώ συγκεντρώνει τα μέλη της οικογένειας να τα απομονώνει από γόνιμες συζητήσεις οι οποίες συντελούν στην σύμφιξη των οικογενειακών δεσμών και στην αντιμετώπιση από κοινού

οικογενειακών υποθέσεων.

Η ενδυνάμωση του ρόλου των γονέων, σε συνδυασμό με την ενεργητική και κριτική παρακολούθηση των τηλεοπτικών προγραμμάτων, είναι δυνατό να καταστήσει την τηλεόραση μέσο θετικής και ουσιαστικής επικοινωνίας των μελών μιας οικογένειας.

Η προβαλλόμενη τηλεοπτική βία διεγείρει την επιθετικότητα των παιδιών όπως υποστηρίζεται από πολλούς ενώ σύμφωνα με άλλους συμβαίνει το αντίθετο. Δηλαδή τα παιδιά με τους μηχανισμούς προβολής και ταύτισης με τους επιτιθέμενους ήρωες εκτονώνουν την επιθετικότητά τους.

Και οι δύο απόψεις είναι αμφισβητήσιμες γιατί απομονώνουν τη βία από το σύνολο της ανθρώπινης συμπεριφοράς, απομονώνουν την τηλεόραση από τα πλήθος παραμέτρων που επηρεάζουν την ανθρώπινη συμπεριφορά και μάλιστα, απομονώνουν ένα είδος τηλεοπτικών προγραμμάτων, εκείνα που περιλαμβάνουν σκηνές βίας.

Τέλος, παραγνωρίζουν ότι και η ίδια η τηλεόραση που δρα και επιδρά στην όλη διαδικασία της κοινωνικοποίησης μέσα στον κοινωνικό περίγυρο, δεν αποφεύγει και η ίδια τις επιδράσεις του. Γεγονός πάντως είναι ότι πολλά παιδιά βλέπουν προγράμματα τελείως ακατάλληλα, τα οποία με τις σκηνές βίας και επιθετικότητας που προβάλλουν προκαλούν τουλάχιστον βραχυπρόθεσμες επιδράσεις στην κοινωνική συμπεριφορά των παιδιών. Αυτό ακριβώς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η τηλεόραση δεν είναι καθοριστικός παράγοντας για την συμπεριφορά των παιδιών αλλά υπάρχουν και κάποιοι άλλοι που βρίσκονται μέσα, στο κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ζουν και αναπτύσσονται τα παιδιά. Διάφορες κοινωνικές μεταβλητές, όπως το φύλο, ηλικία, η συνολική προσωπικότητα του παιδιού, η κοινωνική

προέλευση και η επαγγελματική κατάσταση των γονέων καθώς και το μορφωτικό τους επίπεδο, είναι μερικοί από τους αποφασιστικούς παράγοντες που προσδιορίζουν τον βαθμό επίδρασης της τηλεοπτικής βίας και επιθετικότητας στα παιδιά.

Η συμβολή της τηλεόρασης στη γενική μόρφωση και ανάπτυξη των παιδιών αφορά την διεύρυνση - αύξηση γνώσεων, τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου και την ευχέρεια λόγου, την ενημέρωση, την ανάπτυξη προβληματισμών και την αύξηση της παρατηρητικότητας και την κοινωνικοποίηση.

Η παραπάνω επίδραση της τηλεόρασης είναι αναμφισβήτητα θετική, όταν τα προγράμματα για το σκοπό αυτό, είναι επιλεγμένα και κατάλληλα προετοιμασμένα.

Όσον αφορά τις αντιλήψεις των γονέων για την ποιότητα των τηλεοπτικών προγραμμάτων εκείνο που φάνηκε είναι ότι θεωρούν πολλά από τα προβαλλόμενα σύγχρονα προγράμματα (έργα με σκηνές βίας, έργα με ερωτικές σκηνές, έργα τρόμου), ακατάλληλα για τα παιδιά τους και αντίθετα, θεωρούν ενδεικνυόμενα για τα παιδιά τους προγράμματα που προβάλλονται λιγότερο συχνά, (εκπαιδευτικά, ντοκιμαντέρ, παιδικές εκπομπές και κατασκευές, ενημερωτικές εκπομπές γύρω από τα ναρκωτικά, τα AIDS κ.τ.λ., Ελληνική μυθολογία και Ιστορία).

Η προβαλλόμενη στερεοτυπική εικόνα των ρόλων των δύο φύλων και των φυλετικών ομάδων από την τηλεόραση, έχει επίδραση στην υιοθέτηση από τα παιδιά αντίστοιχων αντιλήψεων.

Καθοριστικό ρόλο στο βαθμό επίδρασης των προβαλλόμενων στερεοτυπικών εικόνων έχει η οικογένεια, το σχολικό περιβάλλον και γενικά ο κοινωνικός περίγυρος του παιδιού.

Γενικές εισηγήσεις.

Στη συνέχεια παραθέτουμε ορισμένες προτάσεις που στοχεύουν στον περιορισμό των αρνητικών και στην ενίσχυση των θετικών επιδράσεων της τηλεόρασης ώστε να αποτελέσει παράγοντα ανάπτυξης και σωστής διαπαιδαγώγησης των παιδιών:

1. Θα πρέπει να γίνεται χρήση και όχι κατάχρηση της τηλεόρασης. Η πολύωρη παρακολούθηση από τα παιδιά, τα αδρανοποιεί και περιορίζει τον ελεύθερο χρόνο και τις ευκαιρίες για άσκηση των διανοητικών και σωματικών τους δεξιοτήτων και δυνάμεων. Οι γονείς πρέπει να καθορίζουν τα όρια ανάμεσα στη χρήση και κατάχρηση να βρούν τη χρυσή τομή ώστε τα παιδιά τους να μην στερηθούν την τηλεόραση αλλά να μην περιορίζουν τον ελεύθερο χρόνο τους εξαιτίας της για παιχνίδια, μελέτη, φιλικές συναναστροφές και συμμετοχή στην οικογενειακή ζωή. Χρειάζεται λοιπόν καθιέρωση ελεύθερου χρόνου στη ζωή των παιδιών και ο σεβασμός αυτού του χρόνου από τους μεγάλους.

2. Οι ώρες που περνά μπροστά στην οθόνη το παιδί δεν θα πρέπει να είναι περισσότερες από εκείνες που καταναλώνει στο παιχνίδι. Αν τελικά είναι περισσότερες το αποτέλεσμα θα είναι το παιδί να έχει μία αλλοιωμένη αντίληψη της πραγματικότητας. Η τηλεόραση θα πρέπει να λειτουργεί για έναν πολύ συγκεκριμένο σκοπό: Για να δει το παιδί μια ταινία, ένα ντοκυμαντέρ, μια παιδική ταινία κινουμένων σχεδίων. Δεν πρέπει να λειτουργεί τυχαία.

3. Με την επίβλεψη και ευθύνη των γονέων πρέπει τα παιδιά να παρακολουθούν μόνο κατάλληλα προγράμματα όπως εκπαιδευτική τηλεόραση με ενδιαφέροντα θέματα παιδικά, μορφωτικά και ψυχαγωγικά προγράμματα και τηλεπαιχνίδια, ντοκυμαντέρ Ιστορίας, γεωγραφίας, φυσικής ιστορίας κ.τ.λ.

4. Οι γονείς θα πρέπει να συζητούνε μαζί με τα παιδιά τους για ότι βλέπουν και ακούν από την τηλεόραση. Πρέπει να τους προσφέρουν αρκετές ευκαιρίες να εκφράσουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους γιατί αυτοί που παρακολούθησαν όχι μόνο για να εκτονώνονται συναισθηματικά αλλά για να καλλιεργούν και την επικοινωνία και τις δυνατότητες έκφρασης τους. Επίσης δεν θα πρέπει να κοιιδεύουν τους τυχόν αστείους φόβους τους ή τις άστοχες παρατηρήσεις τους. Μ' αυτό τον τρόπο οι γονείς έχουν την δυνατότητα παρέμβασης και διόρθωσης εκεί που νομίζουν ότι πρέπει να γίνει κάτι τέτοιο.

Επίσης δεν πρέπει να τα αφήνουν να μπερδεύουν τα στοιχεία της διαφήμισης με την πραγματικότητα. Θα πρέπει να τα βοηθούν να διακρίνουν τις αντιθέσεις και τα λάθη εξηγώντας τους "π.χ. ότι αυτοί που πίνουν και καπνίζουν δεν είναι αυτοί οι υγιείς νέοι με τα ιστιοφόρα και τα γελαστά πρόσωπα. Όσοι κάνουν ιστιοπλοία χαίρονται το σπόρ και όχι το ποτό που τους περιμένει."

5. Οι γονείς δεν πρέπει να χρησιμοποιούν την τηλεόραση σαν επιβράβευση ή σαν απειλή τιμωρίας για να επηρεάσουν έτσι τη συμπεριφορά των παιδιών τους προς την κατεύθυνση που επιθυμούν αυτοί.

6. Χρειάζεται ενεργοποίηση των γονέων όσον αφορά το ρόλο τους στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους, και εκδήλωση του ενδιαφέροντος και της αγάπης τους προς αυτά με άμεσες εκδηλώσεις. (Αφιέρωση χρόνου για συζήτηση με τα παιδιά για παιχνίδια και αστεία για ενθάρυνση στην απασχόλησή τους όποια και αν είναι αυτή).

7. Ως προς το θέμα του ελέγχου του χρόνου παρακολούθησης τηλεοπτικών προγραμμάτων από τα παιδιά και της καταλληλότητάς τους αυτό ανήκει αποκλειστικά στους γονείς ή άλλους μεγάλους (αδέρφια,

παππούς, γιαγιά):

-Θα πρέπει να γίνει συμφωνία των γονέων στα θέματα αυτά, καθιέρωση ορισμένων κανόνων και αυστηρή αυστηρότητα με υπομονή και επιμονή στην τήρησή τους.

-Όταν οι γονείς δεν διαθέτουν αρκετή δύναμη και δεν μπορούν να βάλουν κανόνες και να επιμείνουν στην τήρησή τους, τότε η θέση της τηλεόρασης μέσα στο σπίτι πρέπει να είναι τέτοια ώστε να μην είναι άνετη η παρακολούθησή της. Έτσι π.χ. πρέπει η συσκευή να μην τοποθετείται στο δωμάτιο των παιδιών αλλά στο καθιστικό όπου υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες να βρίσκεται συγκεντρωμένη η οικογένεια.

-Τέλος στη μείωση του χρόνου παρακολούθησης και στην επιλογή και παρακολούθηση μόνο κατάλληλων προγραμμάτων, μπορεί να συντελέσει και η πειστική διαφώτιση των παιδιών από τους γονείς τους, ώστε να επηρεαστούν και να μειώσουν το ενδιαφέρον τους για τις τηλεοπτικές εκπομπές.

8. Από την πλευρά των υπεύθυνων των τηλεοπτικών καναλιών θα πρέπει να σχεδιάζονται και να προβάλλονται προγράμματα κατάλληλα για την γενική μόρφωση και ανάπτυξη των παιδιών ενώ θα πρέπει επίσης να γίνεται έλεγχος του αριθμού και της συχνότητας μετάδοσης των διαφημίσεων.

П А Р А Ф Т Н Б А А

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Α. ΠΙΝΑΚΕΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΩΝ.

(Απαντήθηκαν 50 ερωτηματολόγια).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Ερωτ. γονέας που συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο.

ΜΗΤΕΡΕΣ	%	ΠΑΤΕΡΕΣ	%	ΣΥΝΟΛΟ	%
34	68%	16	32%	50	100%

Από τους 50 γονείς που συμπλήρωσαν τα ερωτηματολόγια, ποσοστό 68% (34) ήταν μητέρες και το 32% (16) ήταν πατέρες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2-3.

Ερωτ. ηλικία-πατέρα-μητέρα.

	ΜΗΤΕΡΕΣ	%	ΠΑΤΕΡΕΣ	%
Η<30	4	8%	0	0%
30<Η<35	24	48%	12	24%
35<Η	22	44%	38	76%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%	50	100%

Το μεγαλύτερο ποσοστό 48% επί του συνόλου των μητέρων των παιδιών είναι ηλικίας μεταξύ 30-35 ετών ενώ οι αμέσως περισσότερες αριθμητικά μητέρες - ποσοστό 44% είναι ηλικίας πάνω των 30 ετών. Τέλος, το 8% των μητέρων είναι ηλικίας κάτω των 30 ετών. Επί του συνόλου των πατέρων των παιδιών αντίστοιχα, ποσοστό 76% είναι ηλικίας άνω των 35 ετών, ενώ το υπόλοιπο 24% είναι μεταξύ των 30-35 ετών. Κάτω των 30 ετών δεν υπήρξε κανείς πατέρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4-5.

Επάγγελμα πατέρα-μητέρας.

	ΠΑΤΕΡΕΣ	%	ΜΗΤΕΡΕΣ	%
Δεν εργάζονται	1	2%	32	64%
Εργάτες-τριες	5	10%	2	4%
Ιδιωτ. Υπάλληλοι	3	6%	4	8%
Δημ. Υπάλληλοι	11	22%	7	14%
Ελευθ. Επαγγ.	28	56%	1	2%
Συνταξιούχοι	2	4%	4	8%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%	50	100%

Το μεγαλύτερο ποσοστό 64% των μητέρων δεν εργάζεται και το 14% είναι δημόσιοι υπάλληλοι. Ενώ, μικρότερα ποσοστά (8%, 8%, 4% και 2%) είναι ιδιωτικοί υπάλληλοι, συνταξιούχοι, εργάτριες και ελεύθεροι επαγγελματίες αντίστοιχα.

Από τους πατέρες, το μεγαλύτερο ποσοστό 56% είναι ελεύθεροι επαγγελματίες και 22% δημόσιοι υπάλληλοι. Τέλος, μικρότερα ποσοστά (10%, 6%, 4% και 2%) είναι εργάτες, ιδιωτικοί υπάλληλοι, συνταξιούχοι και άνεργοι αντίστοιχα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6-7.

Ερωτ. μόρφωση πατέρα-μητέρας.

	ΜΗΤΕΡΕΣ	%	ΠΑΤΕΡΕΣ	%
Αναλφάβητος	0	0%	0	0%
Όχι ολοκλ.την πρώτη εκπαιδ.	0	0%	0	0%
Απόφοιτος Δημ. Σχ.	25	50%	22	44%
Απόφοιτος Μέσ. Εκπ.	19	38%	23	46%
Αποφοιτος Ανώτερης ή Ανώτατης Σχολής	6	12%	5	10%
Απόφοιτος Ανώτερης Μεταπτυχιακής Σχολ.	0	0%	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%	50	100%

Στις μητέρες, το μεγαλύτερο ποσοστό 50% είναι απόφοιτοι Δημοτικού Σχολείου, ενώ το 38% είναι απόφοιτοι Μέσης εκπαίδευσης και 12% απόφοιτοι Ανωτέρων και Ανωτάτων σχολών.

Στους πατέρες, το μεγαλύτερο ποσοστό 46% είναι απόφοιτοι Μέσης εκπαίδευσης, ενώ το 44% είναι απόφοιτοι Δημοτικού Σχολείου και 10% είναι απόφοιτοι Ανωτέρων και Ανωτάτων σχολών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8.

Αριθμός παιδιών οικογένειας.

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ	%
Ένα	2	1%
Δύο	23	49%
Περισσότερα από δύο	25	50%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Από το σύνολο των ερωτηθέντων γονέων, ποσοστό 50% έχει περισσότερα από δύο παιδιά, ενώ το 49% έχει δύο παιδιά και ποσοστό 1% έχει ένα παιδί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9.

Παιδιά ηλικίας 9-11 χρόνων κάθε οικογένειας.

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ	%
Ένα	38	76%
Δύο	12	24%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Το 76% των ερωτηθέντων γονέων έχει ένα παιδί ηλικίας 9-11 χρόνων, ενώ το 24% έχει δύο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 10.

Παρακολούθηση τηλεόρασης.

ΝΑΙ	50	100%
ΟΧΙ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

100% των ερωτηθέντων απάντησε πως τα παιδιά τους βλέπουν τηλεόραση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 11.

Βλέπουν τηλεόραση μόνο τους ή/και με συντροφιά.

	A/A	
Και μόνο τους και με συντροφιά	46	92%
Μόνα τους	4	8%
Με συντροφιά	0	0%
Δεν απαντώ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Ποσοστό 92% των ερωτηθέντων, απάντησε πως τα παιδιά τους βλέπουν τηλεόραση και μόνο τους και με συντροφιά, ενώ το 8% απάντησε πως βλέπουν μόνο τους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 12.

Ώρες παρακολούθησης τις εργάσιμες και τις Αργίες.

ΩΡΕΣ	ΕΡΓΑΣΙΜΕΣ		ΑΡΓΙΕΣ	
	α/α	%	α/α	%
1-2	32	64%	11	22%
2-3	13	26%	16	32%
3-4	1	2%	10	20%
4-5	4	8%	5	10%
5 και άνω	0	0%	8	16%
Δεν ξέρω	0	0%	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%	50	100%

Κατά τις εργάσιμες μέρες, το 64% απάντησε πως τα παιδιά τους βλέπουν 1-2 ώρες ημερησίως τηλεόραση. Το 26% 2-3 ώρες, το 8% 4-5

ώρες και τέλος το 2% 3-4 ώρες.

Κατά τις αργίες το 32% των παιδιών των ερωτηθέντων βλέπει 2-3 ώρες ημερησίως, το 22% 1-2 ώρες, το 20% βλέπει 3-4 ώρες, το 16% 5 ώρες και άνω και τέλος το 10% βλέπει 4-5 ώρες ημερησίως.

ΠΙΝΑΚΑΣ 13.

Μέχρι ποια ώρα βλέπουν τηλεόραση.

ΩΡΕΣ	ΕΡΓΑΣΙΜΕΣ		ΑΡΓΙΕΣ	
	α/α	%	α/α	%
Μέχρι τις 7μ.μ.	5	10%	1	2%
" 8μ.μ.	3	6%	0	0%
" 9μ.μ.	16	32%	9	18%
" 10μ.μ	22	44%	18	36%
" 11μ.μ.	2	4%	17	34%
Μέχρι τις 12μ.μ. και πέρα	2	4%	5	10%
Δεν ξέρω	0	0%	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%	50	100%

Στην ερώτηση μέχρι ποια ώρα βλέπουν τα παιδιά τους τις εργάσιμες, το 44% απάντησε μέχρι τις 10μ.μ. Το 32% μέχρι τις 2μ.μ. το 10% μέχρι τις 7μ.μ., το 6% μέχρι τις 8μ.μ., το 4% μέχρι τις 11μ.μ., ενώ επίσης ένα 4% μέχρι τις 10μ.μ. και πέρα. Στις αργίες, ποσοστό 36% παρακολουθεί τηλεόραση τις 10μ.μ., ενώ το 34% έως τις 11μ.μ. Το 18% παρακολουθεί τηλεόραση μέχρι τις 9μ.μ., το 10% μέχρι τις 12μ.μ. και πέρα και τέλος ένα ποσοστό 2% μέχρι τις 7μ.μ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 14.

Υπεύθυνοι για το πρωινό νόστιμα των παιδιών λόγω της τηλεόρασης .

	α/α	%
Γονείς	42	84%
Γονείς και τηλεόραση	4	8%
Τηλεόραση	0	0%
Παιδιά	1	2%
Κανέναν	0	0%
Γονείς-παιδιά-δασκάλους-σύστημα τηλεόρασης	1	2%
Τρόπος ζωής-έλλειψη ωραρίου για παιδιά	2	4%
Δεν ξέρω	0	0%
Δεν απαντώ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Το 84% των ερωτηθέντων γονέων θεωρεί υπεύθυνους τους γονείς ενώ ένα ποσοστό 8% τους γονείς και την τηλεόραση. Ποσοστό 4% θεωρεί υπεύθυνο τον τρόπο ζωής και την έλλειψη ωραρίου για τα παιδιά. Τέλος, ποσοστό 2% θεωρούν υπεύθυνους τα παιδιά και τους γονείς-παιδιά-δασκάλους-σύστημα τηλεόρασης, αντίστοιχως.

ΠΙΝΑΚΑΣ 15.

Είδη εκπομπών που προτιμούν τα παιδιά.

Είδη	A/A	%
Κινούμενα σχέδια	36	72%
Διαφημίσεις	0	0%
Ελλην. ταινίες	6	12%
Ψυχαγ. προγράμματα	3	6%
Εκπαιδ. τηλεόραση	0	0%
Τηλεπαιχνίδια	1	2%
Σήριαλ	1	2%
Διάφορα	3	6%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Το 72% των ερωτηθέντων γονέων, απάντησε πως τα παιδιά τους προτιμούν τα κινούμενα σχέδια, ενώ το 12% προτιμά τις ελληνικές ταινίες. Ποσοστά 6% προτιμούν τα ψυχαγωγικά προγράμματα και διάφορα προγράμματα αντίστοιχως ενώ ποσοστά 2% τέλος, προτιμούν τα τηλεπαιχνίδια και τα σήριαλ αντίστοιχα. Αξιοσημείωτο, είναι το γεγονός ότι τα παιδιά δεν προτιμούν την εκπαιδευτική τηλεόραση, όπως δήλωσαν οι γονείς τους, (0%).

ΠΙΝΑΚΑΣ 16.

Αν βλέπουν τα παιδιά δορυφορικά κανάλια.

	A/A	%
ΝΑΙ	9	18%
ΟΧΙ	41	82%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Το 82% των ερωτηθέντων γονέων απάντησε πως τα παιδιά τους δεν

βλέπουν δορυφορική τηλεόραση, ενώ το 18% απάντησε πως βλέπουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 17.

Είδη δορυφορικών καναλιών που προτιμούν τα παιδιά.

Είδη	A/A	%
SUPER CHANNEL	1	11,1%
SAT	1	11,1%
RAI 1	6	66,6%
RAI 2	5	55,5%
ΓΑΛΛΙΚΟ	2	22,2%
CNN	1	11,1%
SKY	1	11,1%
ΟΡΘΟΙΟ ΤΩ ΕΝΔΙΑΦΕΡΕΙ	0	0 %
MTV	0	0 %
ΣΟΒΙΕΤΙΚΟ	0	0 %
ΙΣΠΑΝΙΚΟ	0	0 %
ΜΕ ΠΑΙΔΙΚΑ	1	11,1%
ΣΥΝΟΛΟ	18	%

Από το σύνολο των ερωτηθέντων που απάντησε θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, ένα ποσοστό 66,6% απάντησε πως τα παιδιά τους βλέπουν RAI 1, ενώ το 55,5% RAI 2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 18.

Ποιος αποφασίζει τι πρόγραμμα θα παρακολουθήσουν τα παιδιά.

	α/α	%
Τα ίδια τα παιδιά	21	42%
Κάποιος μεγαλύτερος	5	10%
Και τα δύο παραπάνω	24	48%
Ωεν απαντώ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Ένα ποσοστό 48% απάντησε ότι αποφασίζουν από κοινού (κάποιος μεγαλύτερος και τα παιδιά) τι είδους προγράμματα θα παρακολουθήσουν τα παιδιά τους στην τηλεόραση. Το 42% απάντησε τα ίδια τα παιδιά, ενώ ένα 10% των ερωτηθέντων απάντησε ότι αποφασίζει κάποιος μεγαλύτερος.

ΠΙΝΑΚΑΣ 19.

Επίδραση της τηλεόρασης στη συμπεριφορά .

	A/A	%
ΝΑΙ	36	72%
ΟΧΙ	14	28%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Το 72% των ερωτηθέντων, απάντησε πως έχει παρατηρήσει επίδραση της τηλεόρασης στη συμπεριφορά των παιδιών τους, ενώ το 28% πως όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 20

Τομείς επίδρασης της τηλεόρασης στη συμπεριφορά.

ΤΟΜΕΙΣ	A/A	%
Συμπεριφορά	10	27,7
Λεξιλόγιο	7	19,4
Γίνονται απαιτητικά και προτιμούν συγκεκριμένα προϊόντα	10	27,7
Αυξάνουν τις γνώσεις και την φαντασία	1	2,7
Μιμούνται	4	11,1
Γίνονται επιθετικά και βίαια	1	2,7
Βοηθούνται στις κοινωνικές σχέσεις	-	-
Επιδρά στον τρόπο ζωής	-	-
Γίνονται συναισθηματικά	-	-
Γίνονται φιλόρεσκα	-	-
Ενδιαφέρονται για τον αθλητισμό	2	5,5
Αναπτύσσουν φιλίες κ.τ.λ	-	-
Γίνονται νευρικά και αδιάφορα για μελέτη	1	2,7
Δεν απαντώ	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	36	100

Από τους γονείς που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση το 27,7% απάντησε πως τα παιδιά τους γίνονται απαιτητικά και θέλουν να αγοράσουν τα συγκεκριμένα προϊόντα. Το ίδιο ποσοστό 27,7% απάντησε πως η τηλεόραση επιδρά στη συμπεριφορά των παιδιών τους γενικά.

Ένα ποσοστό 19,4%, είπε πως επηρεάζεται το λεξιλόγιο των παιδιών τους. Ένα 11,1% απάντησε πως τα παιδιά μιλούντα. Μικρότερα ποσοστά (5,5%, 2,7%, 2,7%, 2,7%) είπε πως ενδιαφέρονται για τον αθλητισμό, αφεάνουν τις γνώσεις και την φαντασία τους, γίνονται επιθετικά, ατίθασα, βίαια, και γίνονται νευρικά και αδιάφορα για την μελέτη αντιστοιχώς .

ΠΙΝΑΚΑΣ 21

Συχνότητα μίμησης από τα παιδιά τηλεοπτικών σκηνών-χαρακτήρων

ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ	A/A	%
Αραιά	25	50
Ποτέ	15	30
Συχνά	9	18
Πολύ συχνά	1	2
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Όσον αφορά τη συχνότητα μίμησης από τα παιδιά τηλεοπτικών σκηνών-χαρακτήρων, το 50% των ερωτηθέντων γονέων, απάντησε πως συμβαίνει αραιά, το 30% συχνά και 2% πολύ συχνά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 22

Ανεπάρκεια μελέτης λόγω της τηλεόρασης.

	A/A	%
ΝΑΙ	17	34
ΟΧΙ	33	66
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Στη τηλεόραση που συσχετίζει την τηλεοπτική παρακολούθηση και την ανεπαρκή μελέτη για το σχολείο, το 66% των ερωτηθέντων απάντησε αρνητικά και το 34% θετικά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 23

Περιορισμός ωρών παιχνιδιού λόγω της τηλεόρασης.

	A/A	%
ΝΑΙ	34	68
ΟΧΙ	16	32
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 68% των ερωτηθέντων γονέων πιστεύει πως η τηλεόραση περιορίζει τις ώρες παιχνιδιού των παιδιών τους, ενώ το 32% όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 24

Επίδραση από τηλεοπτικές διαφημίσεις.

	A/A	%
ΝΑΙ	36	72
ΟΧΙ	14	28
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 72% των ερωτηθέντων έχει διαπιστώσει ότι τα παιδιά τους έχουν επηρεασθεί γενικά από τις διαφημίσεις, σε αντίθεση με το 28% που δεν έχει διαπιστώσει κάτι τέτοιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 25

Τομείς επίδρασης των διαφημίσεων.

	A/A	%
θέλουν να αγοράζ. τα διαφημιζ. γίνονται απαιτητικά	27	75
Μιμούνται τα διαφ. μηνύματα	3	8,3
Δεν ξέρω	6	16,6
Δεν απαντώ	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	-	-
	36	100

Από τους γονείς που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση το 75% έχει παρατηρήσει πως τα παιδιά ειδικότερα, θέλουν να τα

αγοράζουν τα διαφημιζόμενα.

Το 16,6% πώς μετρούνται τα διαφημιστικά μηνύματα και το 8,3% ότι τα παιδιά τους γίνονται απαιτητικά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 26

Αύξηση οικονομικών απαιτήσεων των παιδιών λόγω της τηλεόρασης

	A/A	%
ΝΑΙ	19	38
ΟΧΙ	31	62
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Ποσοστό 62% των ερωτηθέντων, δεν έχει παρατηρήσει να έχουν αυξηθεί ειδικά οι οικονομικές απαιτήσεις των παιδιών τους εξαιτίας της τηλεόρασης, ενώ το 38% έχει παρατηρήσει κάτι τέτοιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 27

Συχνότητα αχολιασμού μηνυμάτων της τηλεόρασης με τους γονείς.

	A/A	%
Σπάνια	32	64
Συχνά	17	34
Δεν απαντώ	1	2
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 64% των ερωτηθέντων σχολιάζει σπάνια με τα παιδιά τους τα μηνύματα της τηλεόρασης, το 34% συχνά, ενώ ένα 2% δεν απάντησε στην ερώτηση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 28

Συμβολή της τηλεόρασης στη γενική μόρφωση και ανάπτυξη των παιδιών.

	A/A	%
ΝΑΙ	27	54
ΟΧΙ	22	44
Δεν απαντώ	1	2
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 54% των ερωτηθέντων γονέων πιστεύει ότι η τηλεόραση συμβάλλει στη γενική μόρφωση και ανάπτυξη των παιδιών τους, το 44% όχι, ενώ ένα 2% δεν απάντησε στην ερώτηση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 29

Αν ναι με ποιό τρόπο.

	A/A	%
Διεύρυνση αύξηση γνώσεων	10	37,03
Βοηθά στο λεξιλόγιο και ευχέρεια λόγου	3	11,1
Ψυχαγωγεί-επιμορφώνει-διδάσκει	6	22,2
Ενημερώνει	5	18,5
Βοηθά στην ανάπτυξη προβληματισμών, την αύξηση παρατηρητικότητας κ.λ.π	1	3,7
Συντελεί στην εκμάθηση ξένων γλώσσων	1	3,7
Δεν απαντώ	1	3,7
ΣΥΝΟΛΟ	27	100

Από τους ερωτηθέντες γονείς, που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, το 37,03% πιστεύει ότι η τηλεόραση διευρύνει και αυξάνει τις γνώσεις των παιδιών. Το 22,2% πως ψυχαγωγεί-επιμορφώνει διδάσκει, το 18,5% πως ενημερώνει, το 11,1% πως βοηθά στο λεξιλόγιο και την ευχέρεια λόγου. Ποσοστό 3,7% πιστεύει πως η τηλεόραση βοηθά στην ανάπτυξη προβληματισμών, την αύξηση της παρατηρητικότητας κ.λ.π.

Ενώ ποσοστά επίσης 3,7%, δεν γνώριζαν και δεν απάντησαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 30

Ενδείξεις αρνητικές, επιδράσεις της τηλεόρασης στη σχολική πρόοδο.

	A/A	%
ΟΧΙ	35	70
Δεν είμαι σίγουρος	5	10
ΝΑΙ	10	20
Δεν απαντώ	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 70% των ερωτηθέντων δεν έχουν λόγους (ενδείξεις), να πιστεύουν πως η τηλεόραση επηρέασε αρνητικά τη σχολική περίοδο των παιδιών τους το 20% έχει τέτοιους λόγους, ενώ τέλος, ένα ποσοστό 10% δεν είναι σίγουρο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 31

Ενδειξη θετικής επίδρασης από την τηλεόραση στη σχολική περίοδο.

ΟΧΙ	32	64
Δεν είμαι σίγουρος	13	26
ΝΑΙ	5	10
Δεν απαντώ	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 64% δεν έχει λόγους να πιστεύει ότι η τηλεόραση επηρέασε θετικά στη σχολική πρόοδο των παιδιών τους. Το 10% έχει τέτοιους λόγους, ενώ το 26% δεν είναι σίγουρο για την παραπάνω επίδραση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 32

Η τηλεόραση απομονώνει τα μέλη της οικογένειας αν και τα συγκεντρώνει γύρω από το δέκτη.

	A/A	%
ΝΑΙ	43	86
ΟΧΙ	7	14
Δεν απαντώ	-	-
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 86% των ερωτηθέντων πιστεύει πως η τηλεόραση απομονώνει τα μέλη της οικογένειας από γόνιμη συζήτηση, αν και τα συγκεντρώνει γύρω από τον δέκτη. Ενώ αντίθετα, το 14% δεν πιστεύει κάτι τέτοιο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 33

Μείωση του ρόλου των γονέων στη διαμόρφωση της νοοτροπίας και συμπεριφοράς των παιδιών τους.

	A/A	%
ΝΑΙ	14	28
ΟΧΙ	34	68
Δεν απαντώ	2	4
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 68% των ερωτηθέντων πως ο ρόλος των γονέων στη διαμόρφωση της νοοτροπίας και συμπεριφοράς των παιδιών τους μειώθηκε εξαιτίας της τηλεόρασης. Το 28% έχει αντίθετη άποψη, ενώ ένα ένα ποσοστό 4% δεν απάντησε.

ΠΙΝΑΚΑΣ 34

Συχνότητα συνήθειας να αφήνουν οι γονείς τα παιδιά να δουν τηλεόραση για να κάνουν κάποια εργασία, να ησυχάσουν κ.τ.λ.

	A/A	%
ΠΟΤΕ	31	62%
ΣΠΑΝΙΑ	14	28%
ΣΥΧΝΑ	5	10%
ΣΥΝΟΛΟ	50	100%

Το 62% των ερωτηθέντων, δεν συνηθίζει να βάζει ποτέ τα παιδιά τους να δουν τηλεόραση ή να παρακολουθούν κάποιο φιλμ σε VIDEO, προκειμένου να ησυχάσει (να εργαστεί, να κοιμηθεί, να πάει επισκέψεις, κ.α.). Το 28% το συνηθίζει σπάνια, ενώ το 10% συχνά.

ΠΙΝΑΚΑΣ 35

Παρότρυνση για κάτι άλλο από τους γονείς, αντί να παρακολουθούν τηλεόραση.

	A/A	%
ΝΑΙ	46	22
ΟΧΙ	4	8
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 92% των ερωτηθέντων γονέων συνήθως, παροτρύνει τα παιδιά τους να κάνουν κάτι άλλο αντί να παρακολουθούν τηλεόραση, ενώ το 8% όχι.

ΠΙΝΑΚΑΣ 36

Τι συνήθως παροτρύνουν οι γονείς να κάνουν τα παιδιά αντί να παρακολουθούν τηλεόραση.

	A/A	%
Να παίξουν και ν ασχοληθούν	21	45,65%
Να διαβάσουν	21	45,65%
Ν ασχοληθούν με μουσική, ζωγραφική κ.λ.π.	0	0 %
Να κάνουν επισκέψεις σε συγγενείς, να πάνε βόλτα κ.λ.π.	0	0 %
Να συζητήσουν με τους γονείς	0	0 %
Να τακτοποιήσουν το δωμάτιό τους	3	6,52%
Ν ασχοληθούν με το χορό κ.λ.π.	1	2,17%
Να κοιμηθούν	0	0 %
Δεν απαντώ	0	0 %
ΣΥΝΟΛΟ	46	100 %

Από τους ερωτηθέντες γονείς που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, ποσοστό 45,65% παροτρύνει τα παιδιά τους να παίξουν και ν ασχοληθούν και να κοιμηθούν. Ποσοστό 6,52% να τακτοποιήσουν το δωμάτιό τους και τέλος το 2,17% ν ασχοληθούν με τον χορό κ.λ.π.

ΠΙΝΑΚΑΣ 37

Τι θα έκαναν τα παιδιά, εάν δεν έβλεπαν τηλεόραση.

	A/A	%
θα έπαιζαν	33	66
θα διάβαζαν	11	22
θα έβλεπαν φίλους	1	2
θα έκαναν κάτι άλλο πιο χρήσιμο	5	10
Δεν ξέρω	0	0
Δεν απαντώ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 66% των ερωτηθέντων νομίζουν ότι τα παιδιά τους, τις ώρες που τώρα διαθέτουν για την τηλεόραση θα έπαιζαν. Το 22% θα διάβαζαν. Το 10% θα έκαναν κάτι άλλο πιο χρήσιμο ενώ ένα ποσοστό 2% πιστεύει πως θα έβλεπαν φίλους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 38 α)

Ποια προγράμματα θα διέκοπταν οι γονείς

	A/A	%
Εργα και σκηνές βίας	35	70
Σήριαλ ελληνικά-ξένα (ανάλογα με το περιεχόμενό τους)	1	2
Εργα ακατάλληλα για παιδιά	7	14
Εργα με ερωτικές σκηνές	2	4
Εργα τρόμου και τρομακτικά κινούμενα σχέδια	1	2
Διαφημίσεις	2	4
Συνεντεύξεις, ανοιχτά χαρτιά κ.λ.π.	1	2
Ξένα προγράμματα και ξενό-γλώσσα παιδικά	0	0
Εκπομπές ποδοσφαίρου	0	0
Ειδήσεις	0	0
Τηλεπαιχνίδια	0	0
Ελληνικές ταινίες και ελληνική μουσική	0	0
Αμερικάνικες ταινίες	0	0
Βιντεοκλίπς	0	0
Θα την έκλεινα	0	0
Κονένα	1	2
Δεν ξέρω	0	0
Δεν απαντώ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

ΠΙΝΑΚΑΣ 39 β)

Ποια προγράμματα θα έβαζαν.

	A/A	%
Εκπαιδευτικά	29	58
Ντοκιμαντέρ	3	6
Ψυχαγωγικά και τηλεπαιχνίδια	2	4
Μουσική και βιντεοκλίπε	1	2
Παιδικές εκπομπές και κατασκευές	2	4
Ελληνική μυθολογία και ιστορία	1	2
Κινούμενα σχέδια	0	0
Ενημερωτικές εκπομπές (ναρκωτικά, AIDS κ.λ.π.)	11	22
Αθλητικά	0	0
Κοινωνικές ταινίες	1	2
Κωμωδίες	0	0
Χορός, ελληνικές σειρές και ελληνικές ταινίες	0	0
Δεν ξέρω	0	0
Δεν απαντώ	0	0
ΣΥΝΟΛΟ	50	100

Το 58% θα έβαζε εκπαιδευτικά προγράμματα, ενώ το 22% ενημερωτικές εκπομπές (ναρκωτικά, AIDS, κ.λ.π.). Το 6% θα έβαζε ντοκιμαντέρ και 4% θα έβαζαν ψυχαγωγικά-τηλεπαιχνίδια και παιδικές εκπομπές- κατα-

σκευές. Τέλος, 2% θα έβαζαν μουσική-βιντεοκλίπς, ελληνική μυθολογία-ιστορία και κοινωνικές ταινίες.

П А Р А Ф Т И М А Б

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α

Είμαστε τελειόφοιτοι Σπουδαστές του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Πάτρας και στα πλαίσια της Πτυχιακής μας Εργασίας με τίτλο "Τηλεόραση και Παιδί" διενεργούμε έρευνα σε γονείς με παιδιά ηλικίας 9 - 11 χρόνων.

Το ερωτηματολόγιο που ακολουθεί είναι ανώνυμο και παρακαλούμε να απαντήσετε σε Ο Λ Ε Σ τις ερωτήσεις για την ορθότερη εξαγωγή συμπερασμάτων .

Ευχαριστούμε πολύ

για την συνεργασία σας

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

1. Γονέας που συμπληρώνει το ερωτηματολόγιο

Πατέρας

Μητέρα

2. Ηλικία μητέρας: (Βάλτε X στο αντίστοιχο τετράγωνο)

α) Κάτω από 30 χρόνων

β) 30 - 35 χρόνων

γ) 35 και άνω

3. Ηλικία πατέρα:

α) Κάτω από 30 χρόνων

β) 30-35 χρόνων

γ) 35 και άνω

4. Επάγγελμα μητέρας : (Αναφερθείτε με λεπτομέρεια π.χ. γιατρός

σε νοσοκομείο, ή υπάλληλος-ταμείας σε Τράπεζα).....

.....

5. Επάγγελμα του πατέρα : (Αναφερθείτε επίσης με λεπτομέρεια).....

.....

6. Μόρφωση της μητέρας:

α) Αναλφάβητος

β) Δεν ολοκλήρωσε την πρωτοβάθμια εκπαίδευση

γ) Απόφοιτος Δημοτικού Σχολείου

δ) Απόφοιτος Μέσης Εκπαίδευσης

ε) Απόφοιτος Ανώτερης- Ανώτατης Σχολής

στ) Απόφοιτος Ανώτατης Μεταπτυχιακής Σχολής

7. Μόρφωση του πατέρα:

α) Αναλφάβητος

β) Δεν ολοκλήρωσε την πρωτοβάθμια εκπαίδευση

γ) Απόφοιτος Δημοτικού Σχολείου

δ) Απόφοιτος Μέσης Εκπαίδευσης

δ) Απόφοιτος Ανώτερης - Ανώτατης Σχολής

στ) Απόφοιτος Ανώτατης Μεταπτυχιακής Σχολής

8. Πόσα παιδιά έχετε;

α) Ένα

β) Δύο

γ) Περισσότερα από δύο

9. Πόσα από τα παιδιά σας είναι ηλικίας 9-11 χρόνων ;

.....

10. Βλέπουν τα παιδιά σας τηλεόραση;

α) ΝΑΙ

β) ΟΧΙ

11. Βλέπουν τηλεόραση μόνα τους ή με συντροφιά ; (Πατέρα, μητέρα, άλλα αδέρφια, φίλους κ.λ.π.)

α) Και μόνα τους και με συντροφιά

β) Μόνα τους

γ) Με συντροφιά

δ) Δεν απαντώ

12. Πόσες ώρες περίπου την ημέρα βλέπουν τηλεόραση τις εργάσιμες και πόσες τις αργίες και παραμονές αργιών;

ΩΡΕΣ	ΕΡΓΑΣΙΜΕΣ	ΑΡΓΙΕΣ
1 - 2		
2 - 3		
3 - 4		
4 - 5		
5 και άνω		
Δεν ξέρω		

13. Μέχρι ποιά ώρα βλέπουν τηλεόραση τα παιδιά σας;

ΩΡΕΣ	ΕΡΓΑΣΙΜΕΣ	ΑΡΓΙΕΣ
Μέχρι τις 7 μ.μ.		
Μέχρι τις 8 μ.μ.		
Μέχρι τις 9 μ.μ.		
Μέχρι τις 10 μ.μ.		
Μέχρι τις 11 μ.μ.		
Μέχρι τις 12 μ.μ. και πέρα		
Δεν ξέρω		

14. Μερικοί δάσκαλοι υποστηρίζουν ότι πολλά παιδιά στα πρωϊνά μαθήματα νυστάζουν επειδή το προηγούμενο βράδυ έβλεπαν ως αργά TV. Ποιους κατηγορείτε γι' αυτό;

-Τους γονείς

-Τους γονείς και την τηλεόραση

-Την τηλεόραση

-Τα παιδιά

-Κανέναν

-Γονείς - παιδιά - δασκάλους - σύστημα τηλεόρασης

-Τρόπος ζωής - έλλειψη ωραρίου για παιδιά

-Δεν ξέρω

-Δεν απαντώ

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

15. Τι είδους προγράμματα συνήθως προτιμούν τα παιδιά σας; (Απαντήστε όπως στην προηγούμενη ερώτηση)

- Κινοούμενα σχέδια
- Διαφημίσεις
- Ελληνικές ταινίες
- Ψυχαγωγικά προγράμματα
- Εκπαιδευτική τηλεδραση
- Τηλεπαιχνίδια
- Σήριαλ
- Διάφορα

16. Βλέπουν τα παιδιά σας δορυφορικά κανάλια;

- α) ΝΑΙ β) ΟΧΙ

17. Εάν ΝΑΙ, ποιά κανάλι προτιμούν;

- SUPER CHANNEL
- SAT
- RAI 1
- RAI 2
- ΓΑΛΛΙΚΟ
- CNN
- SKY
- Όποιο το ενδιαφέρει
- MTV
- Σοβιετικό
- Ισπανικό
- Όποιο έχει παιδικά

18. Ποιά αποφασίζει τι πρόγραμμα θα παρακολουθήσουν τα παιδιά σας;

- Τα ίδια τα παιδιά
- Κάποιος μεγαλύτερος

-Και τα δύο παραπάνω

-Δεν απαντώ

19. Έχετε παρατηρήσει να έχει επιδράσει η τηλεόραση στη συμπεριφορά των παιδιών σας;

α) ΝΑΙ

β) ΟΧΙ

20. Εάν ΝΑΙ, σε ποιόν τομέα;

-Συμπεριφορά γενικά

-Στο λεξιλόγιο

-Γίνονται απαιτητικά και προτιμούν συγκεκριμένα προϊόντα

-Αυξάνουν τις γνώσεις και τη φαντασία τους

-Μιμούνται

-Γίνονται επίθετικά, άγρια και βίαια

-Βοηθούνται στις κοινωνικές σχέσεις

-Επιδρά στον τρόπο ζωής

-Συναισθηματικά

-Γίνονται φιλάρεσκα

-Ενδιαφέρονται για τον αθλητισμό

-Αναπτύσσουν φίλνες κ.λ.π.

-Γίνονται νευρικά και αδιάφορα για μελέτη

-Δεν απαντώ

21. Συμβαίνει και πόσο συχνά τα παιδιά σας μιμούνται διάφορες σκηνές (βίαιες κ.λ.π.) ή χαρακτήρες που βλέπουν στην τηλεόραση;

-Αραιά

-Ποτέ

-Συχνά

-Πολύ συχνά

22. Πολλοί γονείς παραπονιούνται ότι τα παιδιά τους δεν μελετούν όσο πρέπει λόγω της TV. Έχετε κι εσείς αυτό το πρόβλημα;

α) ΝΑΙ β) ΟΧΙ

23. Πιστεύετε ότι περιορίζει η τηλεόραση τις ώρες του παιχνιδιού των παιδιών σας;

α) ΝΑΙ β) ΟΧΙ

24. Έχετε διαπιστώσει ότι τα παιδιά σας έχουν επηρεαστεί από τις διαφημίσεις της τηλεόρασης;

α) ΝΑΙ β) ΟΧΙ

25. Εάν ΝΑΙ, τι θα λέγατε επιγραμματικά ότι έχετε παρατηρήσει;

- Θέλουν να αγοράσουν τα διαφημιζόμενα
- Γίνονται απαιτητικά
- Μιμούνται τα διαφημιστικά μηνύματα
- Δεν ξέρω
- Δεν απαντώ

26. Πέρα από άλλες παρατηρήσεις, έχετε παρατηρήσει να έχουν αυξηθεί ειδικά οι οικονομικές απαιτήσεις των παιδιών σας, που τις αποδίδεται στην τηλεόραση;

α) ΝΑΙ β) ΟΧΙ

27. Τυχαίνει και πόσο συχνά τα παιδιά σας να σχολιάζουν τα μηνύματα της τηλεόρασης μαζί σας;

- Σπάνια
- Συχνά
- Δεν απαντώ

28. Πιστεύετε ότι η τηλεόραση συμβάλλει στη γενική μόρφωση και ανάπτυξη των παιδιών σας;

α) ΝΑΙ β) ΟΧΙ
γ) Δεν απαντώ

29. Εάν ΝΑΙ, με ποιόν τρόπο ;

-Διεύρυνση - αύξηση γνώσεων

-Βοηθά στο λεξιλόγιο και την ευχέρεια λόγου

-Ψυχαγωγεί - επιμορφώνει - διδάσκει

-Ενημερώνει

-Βοηθά στην ανάπτυξη προβληματισμών, την
αύξηση της παρατηρητικότητας κ.λ.π.

-Συντελεί στην εκμάθηση ξένων γλωσσών

-Δεν ξέρω

-Δεν απαντώ

30. Έχετε λόγους (ενδείξεις) να πιστεύετε ότι η πρόοδος των παι-
διών σας στο σχολείο επηρεάστηκε αρνητικά λόγω της τηλεδρασης;

α) ΟΧΙ

β) Δεν είμαι σίγουρος-η

γ) ΝΑΙ

δ) Δεν απαντώ

31. Μήπως επηρεάστηκε θετικά;

α) ΟΧΙ

β) Δεν είμαι σίγουρος-η

γ) ΝΑΙ

δ) Δεν απαντώ

32. Πιστεύετε ότι η τηλεδραση, ενώ συγκεντρώνει τα μέλη της οι-
κογένειας μπροστά στον δέκτη συγχρόνως τα απομονώνει από γό-
νιμη συζήτηση;

α) ΝΑΙ

β) ΟΧΙ

γ) Δεν απαντώ

33. Πιστεύετε ότι ο ρόλος των γονέων στη διαμόρφωση της νοοτροπίας και συμπεριφοράς των παιδιών τους μειώθηκε εξαιτίας της τηλεόρασης;

α) ΝΑΙ

β) ΟΧΙ

γ) Δεν απαντώ

34. Συνηθίζετε και πόσο συχνά να βάζετε τα παιδιά σας να δουν τηλεόραση ή να παρακολουθήσουν κάποιο φιλμ σε VIDEO για να ηυχαστούν ; (Να εργαστείτε , να κοιμηθείτε, να πάτε επισκέψεις κ.ά.)

α) Ποτέ

β) Σπάνια

γ) Συχνά

35. Παροτρύνετε συνήθως τα παιδιά σας να κάνουν κάτι άλλο αντί να παρακολουθούν τηλεόραση;

α) ΝΑΙ

β) ΟΧΙ

36. Εάν ΝΑΙ, τι συνήθως είναι αυτό

-Να παίξουν καιν'αθληθούν

-Να διαβάσουν

-Ν'ασχοληθούν με μουσική, ζωγραφική κ.λ.π.

-Να κάνουν επισκέψεις σε συγγενείς, να πάνε βόλτα κ.λ.π.

-Να συζητήσουν με τους γονείς

-Να τακτοποιήσουν το δωμάτιό τους

-Ν'ασχοληθούν με τον χορό κ.λ.π.

-Να κοιμηθούν

-Δεν απαντώ

37. Τι νομίζετε ότι θα έκαναν τα παιδιά σας τις ώρες που τώρα διαθέτουν για την τηλεδραση;

-Θα έπαιζαν

-Θα διάβαζαν

-Θα έβλεπαν φίλους

-Θα έκαναν κάτι άλλο πιο χρήσιμο

-Δεν ξέρω

-Δεν απαντώ

38. Εάν εσείς αναλαμβάνατε διευθυντής στην ελληνική τηλεδραση ποιά προγράμματα θα διακόπτατε και τι θα βάζατε στη θέση τους;

α) Θα διέκοπτα:

-Εργα και σκηνές βίας

-Σήριαλ Ελληνικά - ξένα (ανάλογα με το περιεχόμενό τους)

-Εργα ακατάλληλα για παιδιά

-Εργα με ερωτικές σκηνές

-Εργα τρόμου και τρομακτικά κινούμενα σχέδια

-Διαφημίσεις

-Συνεντεύξεις , Ανοιχτά χαρτιά κ.λ.π.

-Ξένα προγράμματα και ξενόγλωσσα παιδικά

-Εκπομπές ποδοσφαίρου

-Ειδήσεις

-Τηλεπαιχνίδια

-Ελληνικές ταινίες και ελληνική μουσική

-Αμερικάνικες ταινίες

-Βιντεοκλίπς

-Θα την έκλεινα

-Κανένα

-Δεν ξέρω

-Δεν απαντώ

β)Θα έβαζα:

-Εκπαιδευτικά

-Ντοκουμαντέρ

-Ψυχαγωγικά και τηλεπαιχνίδια

-Μουσική και βιντεοκλίπς

-Παιδικές εκπομπές και κατασκευές

-Ελληνική μυθολογία και ιστορία

-Κινούμενα σχέδια

-Ενημερωτικές εκπομπές (ναρκωτικά, AIDS κ.λ.π.)

-Αθλητικά

-Κοινωνικές ταινίες

-Κωμωδίες

-Χορός, ελληνικές σειρές και ελληνικές ταινίες

-Δεν ξέρω

-Δεν απαντώ

Ευχαριστούμε που μας απαντήσατε

П А Р А П Т И М А Г

Παραθέτουμε και τις εκτιμήσεις της UNESCO· η εικόνα που δίνεται είναι αρκετά χαμηλωμένη σε τόνο από τα στοιχεία που παραθέτουμε, με βάση την ΕΣΥΕ και τον Ι.Ο.Β.Ε.

	<u>·000 συσκευές TV</u>	<u>Συσκευές TV/1000 κατοίκ.</u>
1966	3	0,4
1967	15	1,7
1968	40	4,6
1969	86	9,8
1970	183	20,8
1971	280	31,7
1972	520	58,7
1973	950	107,0
1974	950	106,7
1975	1140	127,7
1976	1165	130,1

Πηγή: STATISTICS ON RADIO T.V. 1960-1967 UNESCO STATISTICAL REPORT No 23, σελ. 55.

% μεταβολή

	<u>Αριθμ. συσκ. TV</u>	<u>Συσκ. ανά 1000 κατοίκ.</u>	<u>% νοικοκ. με TV</u>
1967/66	+ 136.8 %	+ 50.0 %	+ 160.0 %
1968/67	+ 207.4	+ 233.3	+ 192.3
1969/68	+ 69.2	+ 80.0	+ 65.8
1970/69	+ 98.3	+ 94.4	+ 98.4
1971/70	+ 51.1	+ 48.6	+ 48.0
1972/71	+ 51.1	+ 51.9	+ 48.6
1973/72	+ 45.2	+ 43.0	+ 42.9
1974/73	+ 20.6	+ 20.4	+ 18.6
1975/74	+ 16.2	+ 15.4	+ 14.2
1976/75	+ 14.8	+ 13.4	+ 13.0
1977/76	+ 13.8	+ 11.8	+ 11.8
1978/77	+ 10.9	+ 9.5	+ 9.1
1979/78	+ 7.4	+ 6.0	+ 5.6
1980/79	+ 7.3	+ 6.5	+ 5.6
1981/80	+ 8.7	+ 7.7	+ 6.9
1982/81	+ 9.0	+ 7.5	+ 7.1

Αριθμός νοικοκυριών, συσκευές TV, συσκευές TV ανά 1000
κατοίκους(*)

Ετος	Πληθυσμός	αριθμός νοικοκυριών	αριθμός συσκ. TV	Συσκ. TV ανά 1000 κατ.	% νοικοκ. με TV
1966	8614	2290	12.5	2	0,5
1967	8716	2330	29.6	3	1,3
1968	8741	2370	91.0	10	3,8
1969	8773	2410	154.0	18	6,3
1970	8793	2450	305.4	35	12,5
1971	8831	2492	461.7	52	18,5
1972	8889	2535	697.8	79	27,5
1973	8929	2578	1013.3	113	39,3
1974	8962	2622	1221.8	136	46,6
1975	9047	2667	1420.1	157	53,2
1976	9167	2713	1630.7	178	60,1
1977	9308	2760	1855.5	199	67,2
1978	9430	2807	2058.4	218	73,3
1979	9548	2855	2210.9	231	77,4
1980	9643	2904	2372.4	246	81,7
1981	9729	2954	2577.7	265	87,3
1982	9847	3005	2810.1	285	93,5

(*) Όλα τα μεγέθη σε 000. Εκτός από τα έτη των απογραφών, (1971, 1981) τα μεγέθη του πληθυσμού και των νοικοκυριών είναι εκτιμήσεις.

Ο αριθμός των συσκευών TV είναι από μια σχετική μελέτη του ΙΟΒΕ.

Διαφήμιση στην TV: 1971-1985

Έτος	Αριθμ. διαφημ.	Μ.Ο. διαφ. ανά ημέρα	Διαφ. δαπάνη(*)	% της διαφ. στη	
				Συν. διάρκεια TV σε ώρες	σε σχέση με συνολ. δαπάνη
1971	27.620	76	217	243.3	30.8 %
1972	33.957	93	342	281.7	39.7
1973	37.634	103	516	296.8	50.8
1974	25.819	71	518	203.8	47.5
1975	28.712	79	663	210.9	50.8
1976	34.301	94	900	246.0	52.9
1977	31.279	86	1.006	217.5	43.2
1978	37.570	103	1.467	267.1	46.4
1979	38.093	104	1.732	269.2	46.8
1980	42.891	117	2.156	303.0	49.7
1981	44.258	121	3.347	313.3	49.4
1982	30.985	85	4.968	222.1	53.0
1983	23.547	65	5.150	154.1	47.5
1984	24.634	67	6.400	167.2	46.4
1985	24.184	66	7.964	163.8	48.3

(*) Εκατ. δρχ

Πηγή: NIELSEN

ΠΟΣΗ ΩΡΑ ΒΛΕΠΟΥΜΕ Τ.Υ. ΤΗ ΜΕΡΑ

Παιδιά 6-14 ετών 2 ώρες και 28'

Νέοι 15-24 ετών 2 ώρες και 43'

Όλες οι ηλικίες 3 ώρες και 28'

ΣΕΙΡΕΣ

ΟΙ ΤΡΕΙΣ ΧΑΡΙΤΕΣ	22,46	E	MEGA
ΟΙ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΙ	16,08	E	MEGA
ΤΟ ΡΕΤΙΡΕ	14,08	E	MEGA
Η ΛΑΜΨΗ	13,41	E	ANT.
ΤΑ ΕΠΤΑ ΚΑΚΑ ΤΗΣ ΜΟΙΡΑΣ ΜΟΥ	12,71	E	MEGA
ΤΟΛΜΗ ΚΑΙ ΓΟΗΤΕΙΑ	11,99	E	ET-1
ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΠΡΙΦΤΗΣ	11,88	E	ANT.
ΚΑΙ ΕΥΘΥΜΗ ΚΑΙ ΧΗΡΑ	11,63	E	ANT.
ΕΚΜΕΚ ΠΑΓΩΤΟ	11,35	E	MEGA
Ο ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΣ ΤΗΣ ΟΜΙΧΛΗΣ	10,04	E	MEGA

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

ΤΑ ΣΑΓΟΝΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΧΑΡΙΑ	18,84	E	ANT.
Ο ΓΡΟΥΣΟΥΖΗΣ	17,32	E	MEGA
ΡΑΝΤΕΒΟΥ ΣΤΟΝ ΑΕΡΑ	14,29	E	ANT.
ΑΜΟΚ	13,58	E	ANT.
ΕΣΣΑΤΗ ΠΡΟΔΟΣΙΑ	11,64	E	ANT.
ΤΟ ΧΡΩΜΑ ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΣ	11,61	E	MEGA
Η ΘΕΙΑ ΜΟΥ Η ΧΙΠΙΣΣΑ	11,24	E	MEGA
Η ΓΕΦΥΡΑ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΚΒΑΙ	10,43	E	ANT.
ΔΙΚΗ ΣΟΥ ΜΕ ΑΠΙΣΤΙΑ	8,33	E	MEGA
ΠΑΤΡΙΣ-ΛΗΣΤΕΙΑ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	8,28	E	ANT.

ΤΗΛΕΠΑΙΧΝΙΔΙΑ

ΡΑΝΤΕΒΟΥ ΣΤΑ ΤΥΦΛΑ	17,20	E	MEGA
Ο ΤΡΟΧΟΣ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ	14,30	E	ANT.
ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΠΑΖΑΡΙ	8,46	E	MEGA
ΤΟΥΤΙ-ΦΡΟΥΤΙ ΑΛΛΑ ΙΤΑΛΙΚΑ	2,72	E	ANT.
ΤΑ ΧΑΜΟΓΕΛΑ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ	2,26	E	ET-1
ΜΕ ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ ΣΤΟ ΧΕΡΙ	2,16	E	ET-1
Η ΣΚΥΤΑΛΗ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΗ	1,55	E	ET-1
ΡΑΝΤΕΒΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	0,82	E	ET-1

ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Κ. ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ	MEGA-ANT	12,32
ΟΜΙΛΙΑ Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ		
ΠΕΔΙΟ ΑΡΕΩΣ	ET-1	17,65
ΠΡΟΦΙΛ	ET-1	13,52
Η ΑΝΝΑ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΤΩΝ		
ΘΑΥΜΑΤΩΝ	ET-2	13,31
ΔΙΚΗ ΚΟΣΚΟΤΑ	ET-1	12,96
ΕΠΙΚΑΙΡΕΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ	ET-1	11,34
ΑΠΟ ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ	ET-2	10,73
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ Μ. ΔΑΜΑΝΑΚΗ	ET-1	10,51

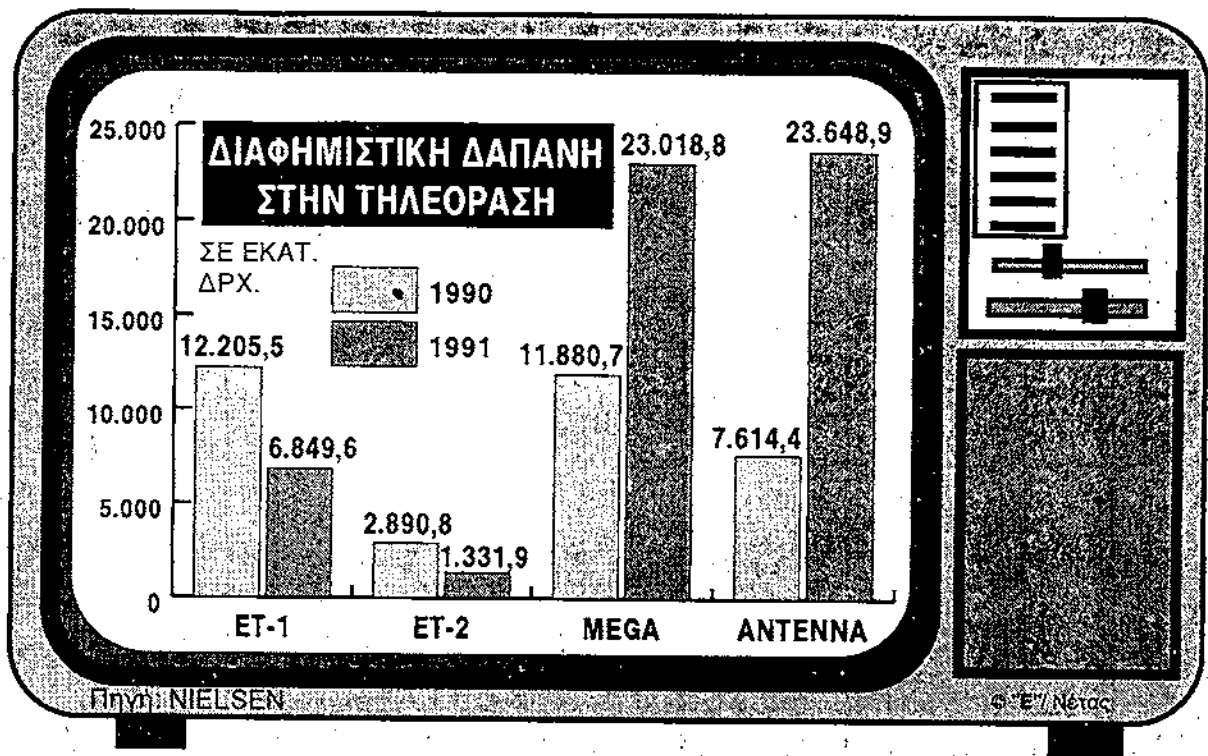
ΑΘΛΗΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ

Η ΜΕΓΑΛΗ ΚΕΡΚΙΔΑ	MEGA	10,03
ΕΛΛΑΔΑ - ΣΟΥΗΔΙΑ (ΜΠΑΣΚΕΤ)	MEGA	9,34
ΟΥΓΓΑΡΙΑ - ΕΛΛΑΔΑ (ΜΠΑΣΚΕΤ)	MEGA	9,45
ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΠΑΝΟΡΑΜΑ	ANT.	7,50
MEGA ΒΑΣΚΕΤ	MEGA	4,53
ΣΟΥΠΕΡ ΣΑΒΒΑΤΟ	ANT.	3,53
ΧΑΡΑΥΓΙΑΚΟΣ - ΜΟΝΙΚΟΣ	ET-1	3,16
ΦΛΑΣΣΤΑΣ ΠΟΡ	MEGA	3,13
ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΕΚΠΟΜΠΗ	ET-1	3,00
ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΤΕΤΑΡΤΗ	ET-1	2,80

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΞΕΝΗ ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ	ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ			ΠΟΣΟΣΤΑ ΕΠΙ ΤΟΥ ΨΥΧΑΓΩΓΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ		
	ET-1	MEGA	ANTENNA	ET-1	MEGA	ANTENNA
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	58%	38%	49%	47%	30%	36%
ΞΕΝΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ	42%	62%	51%	53%	70%	64%

Σημ.: Η μέτρηση έχει γίνει με βάση την ερώτηση 15-21 Ιουνίου 1997

Διαφημιστική δαπάνη στην τηλεόραση (σε εκατ. δρχ.)

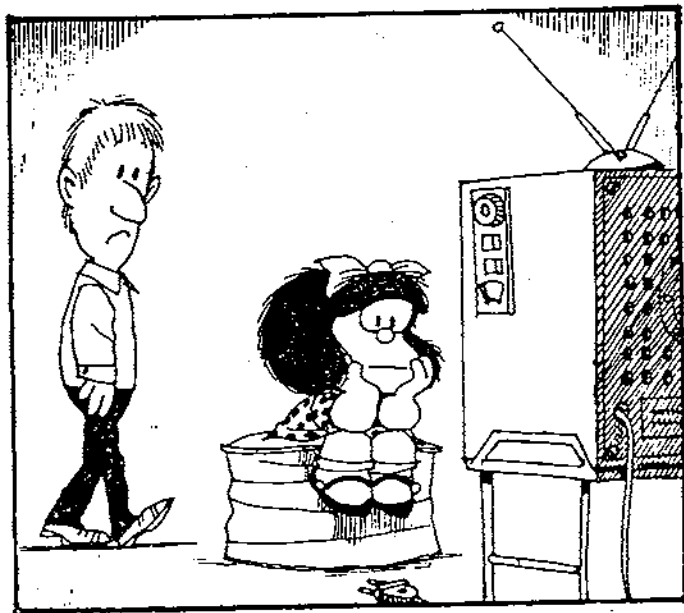
Ετος \ Κανάλι	1987	1988	1989	1990	1991	1992*
ET-1	9.093,3	11.428,3	14.536,0	12.205,5	6.849,6	781,8
ET-2	5.693,0	7.396,2	7.339,4	2.890,8	1.331,9	105,2
ET-3	—	—	16,5	38,1	74,2	57,1
MEGA CHANNEL	—	—	1.349,3	11.880,7	23.018,8	4.504,1
ANTENNA	—	—	19,0	7.614,4	23.648,9	4.285,7
NEW CHANNEL	—	—	—	339,4	1.585,9	268,5
ΣΥΝΟΛΟ	14.786,3	18.824,5	23.260,2	34.968,9	56.509,3	10.002,4

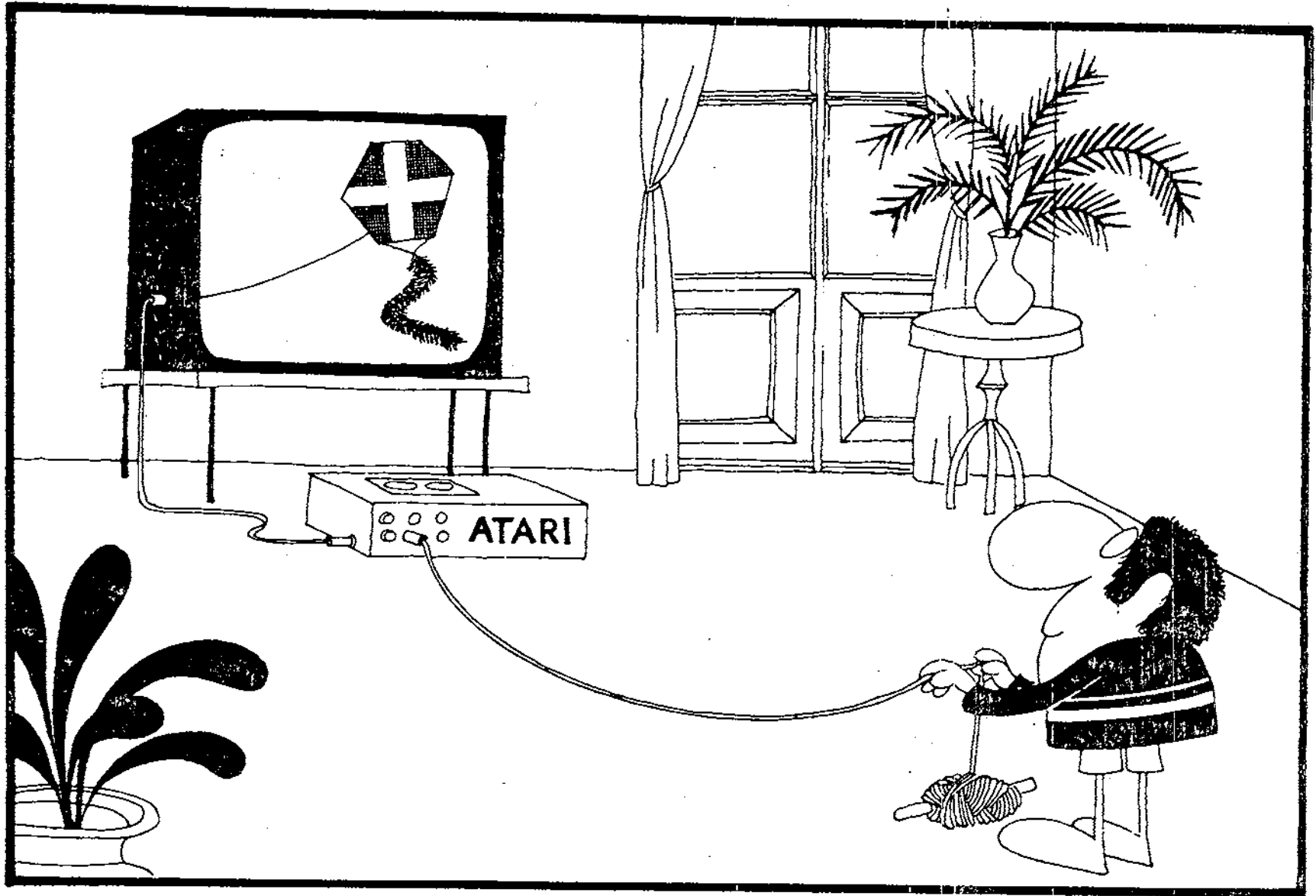
* Για τους μήνες Ιανουάριο και Φεβρουάριο

— Πηγή: NIELSEN

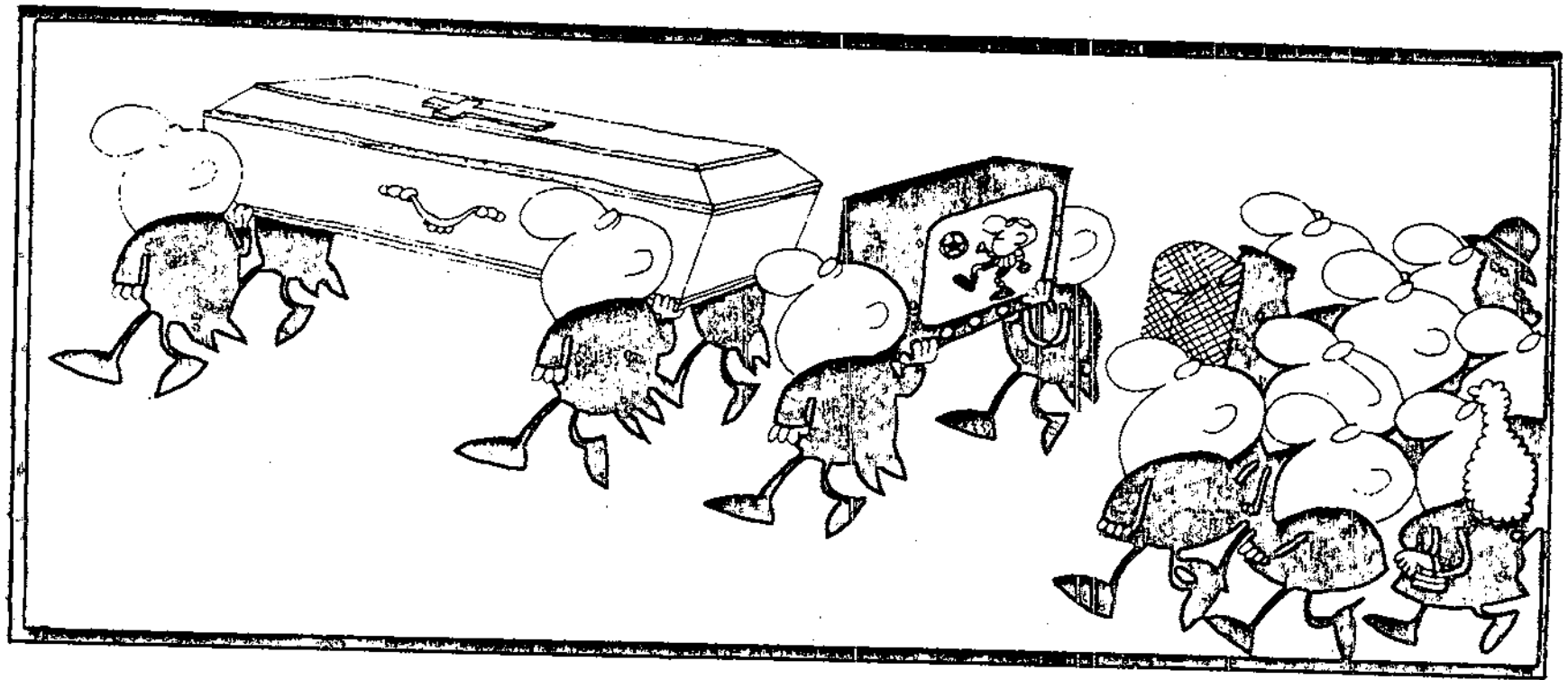
Παρατηρήσεις: Η ET-3 συμμετέχει στη διαφημιστική δαπάνη από το Μάιο 1989, το Mega Channel από το Νοέμβριο 1989, ο Antenna από το Δεκέμβριο 1989 και το New Channel από τον Ιούνιο 1990.

	ANA MHNA			ANA HMEPA			ANA ΩPA		
	1990	1991	1992	1990	1991	1992	1990	1991	1992
ET-1	1.872,2	1.509,2	1.565,5	61,6	49,6	52,2	2,56	2,07	2,17
ET-2	501,5	381,7	475,5	16,5	12,5	15,8	0,68	0,52	0,66
ET-3	19,3	73,1	377,0	0,6	2,4	12,6	0,03	0,10	0,52
MEGA CHANNEL	2.537,4	4.516,5	4.306,0	83,4	148,5	143,5	3,48	6,19	5,98
ANTENNA	1.620,6	4.583,7	4.250,5	53,3	150,7	141,7	2,22	6,28	5,90
NEW CHANNEL	135,3	1.078,6	1.141,0	4,5	35,5	38,1	0,18	1,48	1,58
ΚΡΑΤΙΚΑ ΚΑΝΑΛΙΑ	2.393,1	1.963,9	2.418,0	78,7	64,6	80,6	3,28	2,69	3,36
ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΑΝΑΛΙΑ	4.293,3	10.178,8	9.697,5	141,1	334,6	323,2	5,88	13,94	13,47
ΣΥΝΟΛΟ	6.686,3	12.142,7	12.115,5	219,8	399,2	66,4	9,16	16,63	2,77

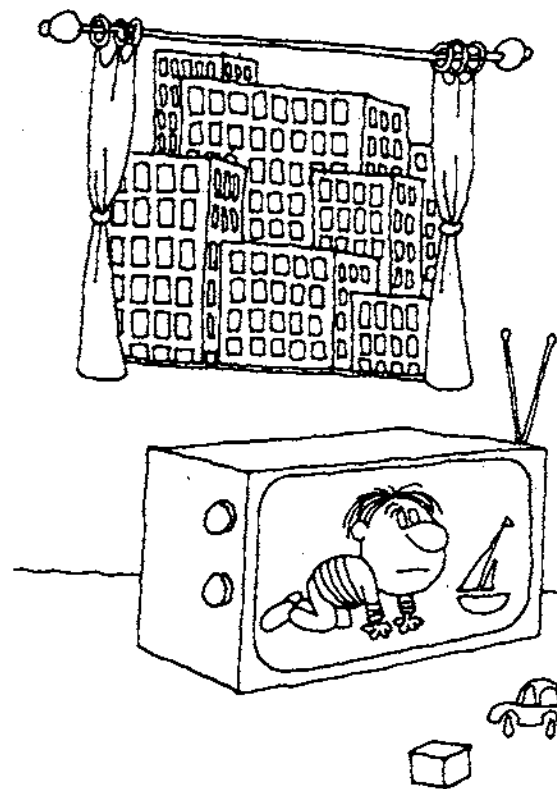

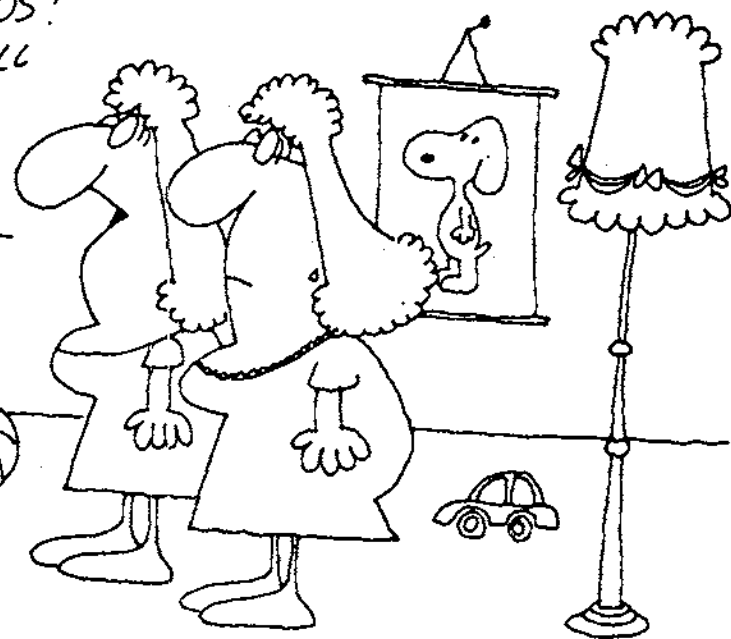
ΤΟΥ ΚΥΡ ΑΠΟ ΤΟ ΛΕΥΚΩΜΑ ΓΙ' ΑΚΟΜΗ ΚΑΛΥΤΕΡΕΣ ΝΥΧΤΕΣ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΚΑΚΤΟΣ»

ΤΟΥ ΚΥΡ ΑΠΟ ΤΟ ΛΕΥΚΩΜΑ ΤΖΙΖ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΚΑΚΤΟΣ»

Έχουμε
σημείωση
υπεύθυνη υπηρέτησης!
Παίξει με το παιδί
της ασφάλειας
απολυτοποίησης...

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βουϊδάσκη Κ. Βασιλκή, "Η τηλεοπτική βία και επιθετικότητα και οι επιδράσεις τους στα παιδιά και στους νέους". Εκδόσεις Μ.Π. Γρηγόρη Αθήνα 1992, σελ. 19-21, 29-33, 167-168, 175, 179-180, 223-225, 275-277, 284 .
- Γουίλν Χαρί, "Τηλεόραση, ένας ξένος στο σπίτι". Εκδόσεις Ακρίτας , Αθήνα 1991, σελ. 64-66, 113-115, 130.
- Γκρίνφιλντ Πατρίτσια, "Μέσα ενημέρωσης και παιδί". Εκδόσεις Π. Κουτσούμπος Α.Ε. , Αθήνα, 1984, σελ. 54-55, 65, 99-100.
- Δουλκέρη Τέσσα, "Παιδιά μέσα επικοινωνίας και σεξισμός". Εκδόσεις Παπαζήση , Αθήνα, 1991, σελ. 13-17, 121-123.
- Ελευθεριάδης Π.-Μαντουβάλου Σ., "Σύγχρονη εκπαίδευση και τηλεόραση". Εκδόσεις δίπτυχο, Αθήνα, 1985, σελ. 26-65.
- Κάρτερ Ν.Γιόργου, "Δοκιμές για την τηλεόραση". Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1976, σελ. 14.
- Κουτσουβάνου Ευγενία, "Η γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού της προσχολικής ηλικίας και η τηλεόραση". Εκδόσεις Οδυσσεύς, Αθήνα 1991, σελ. 33-34 α).
- Κουτσουβάνου Ευγενία, "Τηλεόραση και γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού", Διαβάζω 1 Μαΐου 1991, τεύχος 262, σελ. 45-50 Β).
- Λαστρέγκο Κριστίνα - Τέστα Φραντσέσκο, "Από την τηλεόραση στο βιβλίο". Εκδόσεις Διάγραμμα, Αθήνα 1991, σελ. 132, 134-137.
- Λεκίδη Ολυμπία, "Η επίδραση της τηλεόρασης στη ζωή του Έλληνα Μαθητή". Εκδόσεις Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, Θεσ/νίκη 1989, σελ. 1-26 .
- Μαυρίδης Κλήμης κ.α. "Η Αλίκη στη χώρα των πραγμάτων - Το παιδί ως διαφημιστικό αντικείμενο". Εκδόσεις Υποδομή, Αθήνα 1986, σελ. 13, 92.